

การสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน :

กรณีศึกษาหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ

กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

SUSTAINABLE TOURISM BASED ON COMMUNITY PARTICIPATION :

A CASE STUDY AT BAN PANG MAI TAKHIAN VILLAGE,

ON NUA , MAEON , CHIANGMAI

สำนักวิทยบริการ ม.ราชภัฏเชียงใหม่

1000293843

บรรณารักษ์ ปัทมาภรณ์

42967

เลขทะเบียน	293843
วันที่	5-2-2550
เลขเรียกหนังสือ	12.9304
	9 1711 ก.
	ค.1 2550

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มวิชาการท่องเที่ยว

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พ.ศ. 2550

หัวข้อวิทยานิพนธ์ : การสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วม
ของชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ
กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย : นางวรรัฐพร ปัญญาปิ่น

สาขา : การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น

กลุ่มวิชา : การท่องเที่ยว

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลิต ชูชาติ

กรรมการ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริวันทนีย์ ชัยญาณะ

คณะกรรมการสอบ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชวลิต ชูชาติ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สิริวันทนีย์ ชัยญาณะ)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยูทธ วงศ์แปง)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประยูทธ วงศ์แปง)

วันที่ 21 เดือน ๓ พ.ศ. ๒๕๖๖

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

- หัวข้อวิทยานิพนธ์** : การสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษามูบ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่
- ชื่อผู้วิจัย** : นางวรรจุพร ปัญญาปิ่น
- สาขา** : การวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชุตินิธิ์ ชูชาติ ประธานกรรมการ
 - : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สิริวันทน ชาญฐานะ กรรมการ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษามูบ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยใช้ระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. 2547 – พ.ศ. 2549 เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึก และมีรายละเอียดหลักที่สำคัญต่อการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากร และให้อิทธิพลทางความคิดแก่ชาวบ้านในชุมชนมูบ้านปางไม้ตะเคียนเป็นหลักสำคัญ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผลการวิจัยมีบทสรุปที่ถูกต้องมีคุณภาพเหมาะสมกับพื้นที่ และตรงตามความต้องการของคนในชุมชน สามารถนำไปปฏิบัติและพัฒนาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ได้อย่างแท้จริง

งานวิจัยฉบับนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ยึดหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ โดยผู้วิจัยค้นคว้าหาข้อมูลโดยตรงจากคนในพื้นที่ มีการพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่สร้างความกดดันแก่ผู้ให้ข้อมูล ใช้การสนทนาที่มีเนื้อหาตรงตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย ซึ่งข้อมูลโดยรวมที่ได้จากการศึกษาบริบทของชุมชน และจากการร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคภายในชุมชนมูบ้านปางไม้ตะเคียน รวมไปถึงบริเวณโดยรอบมูบ้านอย่างละเอียด นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง ซึ่งตั้งอยู่ตลอดเส้นทางการเดินทาง ทำให้ผู้วิจัยรับรู้ได้ถึงสถานการณ์ที่เป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ และมองเห็นศักยภาพของชุมชนในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

ผลทางการวิจัยพบว่า หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน มีศักยภาพในด้านต่างๆ เพียงพอต่อการพัฒนา ส่งเสริมให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เนื่องจากมีปัจจัยทางกายภาพภายในหมู่บ้านที่เหมาะสม เป็นธรรมชาติ สงบ ร่มรื่น คนในชุมชนมีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยวต่างถิ่น อีกทั้งยังมีสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียงอื่นๆ ที่น่าสนใจ เช่น น้ำตกตาดเหมย เขื่อนเก็บน้ำแม่อน สนามกอล์ฟ น้ำพุร้อนสันกำแพง ถ้ำแม่อน เป็นต้น อีกทั้งระบบสาธารณสุขปลอดภัย ตลอดจนเส้นทางการคมนาคมที่สะดวกสบาย เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องยังมีความพร้อมที่จะให้การช่วยเหลือ สนับสนุนความเป็นอยู่ของชาในชุมชนให้ดีขึ้นอีกทางหนึ่ง

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ทำให้ได้ข้อมูลชัดเจน ว่ารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จะสามารถพัฒนาต่อยอดให้เป็นรูปธรรมได้ต่อไปในอนาคต ด้วยความมุ่งมั่น สวมักคิของคนที่ในพื้นที่ และความพร้อมที่จะเปิดรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นต่อไป

The Title : Sustainable Tourism Based on Community Participation : A Case Study at
Ban Pang Mai Takean Village, On Neau , Mae on, Chiang Mai .

The Author : Mrs. Warathaporn Panyapan

Program : Research and Local Development

Thesis Advisors : Assist. Prof. Choosit Choochat Chairman
Assist. Prof. Dr.Siriwan Chaiyana Member

ABSTRACT

The purposes of this research were to study the feasibility of sustainable tourism with community participation in Pang-Mai-Ta-Kean Village, On-Neau Subdistrict, Mae-on District, Chiang Mai Province. The researcher collected the depth data between 2004 and 2006. The researcher was aware of the conservation of natural resources and the freedom of the Pang-Mai-Ta-Kean villagers because of the appropriate form of sustainable tourism conforming to the community needs and way of life.

This qualitative research sought out the primary data from the villagers by informal conversation conforming to the research conceptual framework and the main research objectives. The researcher collected the data without forcing the villagers. The researcher collected the data about the community context, community strengths, weaknesses, opportunities and about treat, nearby tourism locations for formulating a form of sustainable tourism.

The results of this research revealed that there is sufficient potential to develop and promote Pang-Mai-Ta-Kean Village as a sustainable tourism location because of the shady nature and tranquility of the village. The villagers are friendly. There are a lot of tourism locations near the village such as Taed-Mery Waterfall, Mae-On Dam, golf course, San-Kam-Paeng Hot Spring Water, Mae-On Cave etc., and good infrastructure, transport and sufficient tourism padding. There is cooperation between the other organizations and the stakeholders for a better way of life.

The results of the SWOT Analysis were that a sustainable form of tourism in the village is feasible and practical because of the cooperation of the villagers and their acceptance of future changes.

Rajabhat Chiangmai University

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริวันท์ ชัยญาณะ กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประยุทธ วงศ์แปง ที่ได้ให้ความช่วยเหลือให้คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเต็มใจและเต็มกำลังมาโดยตลอด มีรู้สึกเป็นห่วงใยที่บ่อยครั้งผู้วิจัยได้รับกวนเวลาอันเป็นส่วนตัว แต่ทุกท่านก็ยินดีสละเวลาให้ผู้เป็นลูกศิษย์ด้วยความเมตตา ยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงด้วยความจริงใจอย่างที่สุดไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนทุกท่าน ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เข้าไปทำการศึกษาค้นคว้าได้อย่างละเอียด และทุกคนทุกฝ่ายต่างร่วมแรง ร่วมใจ ส่งผลให้งานวิจัยสำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดีและด้วยความพึงพอใจของทุกฝ่าย

ผู้วิจัยต้องขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถาบันหลักทางการศึกษาของผู้วิจัยมาตั้งแต่สมัยเรียนปริญญาตรี จนกระทั่งปัจจุบัน เฝ้าเร่งการศึกษาในระดับปริญญาโท ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านที่ทุ่มเท ถ่ายทอด วิชาความรู้ รวมถึงขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่คอยดูแลให้การช่วยเหลือผู้วิจัยในการประสานงานต่างๆ ด้วยดีมาโดยตลอด สุดท้ายนี้ผู้วิจัยจะระลึกถึงและสำนึกบุญคุณของทุกๆ ท่านที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงในข้างต้นตลอดไป

รัฐพร ปัญญาปิ่น

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญภาพ.....	ด
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	3
ขอบเขตการวิจัย.....	4
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	8
แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	13
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	15
แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ.....	21
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	27
แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA).....	34
แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและ	
อุปสรรค (SWOT).....	38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	47
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	47
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	48
การรวบรวมข้อมูล.....	49
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	50
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	51
บริบทของชุมชน.....	51
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน.....	70
การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT) ของชุมชนใน ท้องถิ่น ต่อการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	73
แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	79
รูปแบบที่เหมาะสมของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหมู่บ้าน ปางไม้ตะเคียน.....	82
5 สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	89
สรุปผลการวิจัย.....	89
อภิปรายผลการวิจัย.....	95
ข้อเสนอแนะ.....	96
บรรณานุกรม.....	98
ประวัติผู้วิจัย.....	100
ภาพผล	101
ภาคผนวก ก.....	102
ภาคผนวก ก-1 แบบบันทึกการสังเกตการ.....	103
ภาคผนวก ก-2 แนวทางการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ.....	105
ภาคผนวก ข ตาราง แสดงผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	111

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 แผนภูมิแสดงขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม.....	37
4.1 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	52
4.2 ลักษณะภายในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	53
4.3 ลักษณะภายในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	54
4.4 ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	54
4.5 ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	55
4.6 ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	55
4.7 ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	56
4.8 ลักษณะภูมิประเทศรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	57
4.9 ลักษณะภูมิประเทศรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	57
4.10 ลักษณะภูมิประเทศรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	58
4.11 ลักษณะเส้นทางเข้าหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	59
4.12 ภาพที่เก็บกักน้ำประปาภูเขาของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	60
4.13 ภาพการรักษาความสะอาดภายในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	60
4.14 ประเพณีแห่ลูกแก้วของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	62
4.15 ลักษณะที่ดินทำกินของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน.....	63
4.16 ภาพชาวบ้านจัดเตรียมหญ้าป่าเพื่อนำไปขาย.....	64
4.17 ภาพจุดเริ่มต้นเส้นทางเดินทางไปน้ำตกตาดเหมย.....	65
4.18 ภาพการเดินทางไปน้ำตกตาดเหมย.....	65
4.19 ภาพจุดชมวิว ๑ ของชาวบ้านเรียกว่า “วังเย็น”.....	66
4.20 ภาพเส้นทางเดินทางไปน้ำตกตาดเหมย.....	66
4.21 ภาพแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของต้นไม้.....	67
4.22 ภาพน้ำตกตาดเหมย.....	67
4.23 ภาพน้ำตกตาดเหมย.....	68
4.24 ภาพแสดงจุดชมวิวยิวบริเวณเขื่อนเก็บน้ำแม่ออน.....	69
4.25 ภาพแสดงจุดชมวิวยิวบริเวณเขื่อนเก็บน้ำแม่ออน.....	69
4.26 ภาพแสดงจุดชมวิวยิวบริเวณเขื่อนเก็บน้ำแม่ออน.....	70

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศไทย (อมรศักดิ์ พิมลมนอมย์, 2539 : 67) และอัตราเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 - พ.ศ. 2548 ก็เพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมากขึ้นเป็นลำดับ (www.tat.or.th)

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดหนึ่งในประเทศไทยที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เนื่องจากเป็นจังหวัดใหญ่มีพื้นที่มากที่สุดของภาคเหนือ (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542 : 1) และมีความสมบูรณ์ของทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าในหลากหลายรูปแบบ เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี รวมไปถึงความหลากหลายในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเมือง และชนกลุ่มน้อย ชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีความแตกต่างโดยสิ้นเชิง เหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวสนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ และท่องเที่ยวชมเห็น (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539 : 24) ด้วยกลไกทางธุรกิจ เมื่อทรัพยากรการท่องเที่ยวสมบูรณ์ การพัฒนาที่เน้นความเจริญของแหล่งท่องเที่ยว และหลักผลประโยชน์จากรายได้เพียงอย่างเดียวก็เกิดขึ้น และสามารถทำให้เศรษฐกิจในจังหวัดเชียงใหม่ขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นที่มาแห่งความเสื่อมโทรมของมรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในเวลาต่อมาเป็นอย่างยิ่ง จึงได้มีการทบทวนนโยบายการท่องเที่ยวให้ดำเนินไปในทางที่เหมาะสม เพื่อรองรับการท่องเที่ยวในอนาคต นั่นคือการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourist Development) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะช่วยฟื้นฟูทรัพยากรทางธรรมชาติที่เสื่อมโทรม และป้องกันไม่ให้เกิดทรัพยากรใหม่ ๆ ถูกทำลาย ดังที่ ศรีพร สมบุญธรรม (2536 : 20-30) กล่าวไว้ว่า “...หากการพัฒนาเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง และขาดความรอบคอบในขบวนการตัดสินใจแล้ว ผลเสียหายต่อสภาพแวดล้อมจะเกิดขึ้น อย่างยากที่จะทำการฟื้นฟูได้ไม่ว่าจะโดยจำนวนนักท่องเที่ยวที่มากเกินความสามารถในการรองรับของแต่ละพื้นที่ หรือโดยมลพิษ หรือโดยสาเหตุอื่นก็ตามที...” การพัฒนาการท่องเที่ยว

แบบยั่งยืน (Sustainable Tourist) มีแนวโน้มที่จะเป็นทางออกที่ดีทางหนึ่งของการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ และการที่ผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่พบว่า เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีเพียง 14 หลังคาเรือน และประชากรจำนวน 34 คน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตแบบชาวชนบท เรียบง่าย และยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมในการดำรงชีวิตเอาไว้ อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ การทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เพื่อบริโภค และหาของป่าจำพวก เห็ด หน่อไม้ หรือสัตว์ เช่น กบ ไก่ป่า นก กระรอก เป็นต้น เพื่อประกอบอาหาร นอกจากนี้หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนยังมีจุดเด่นของภูมิทัศน์รอบหมู่บ้าน ที่เป็นธรรมชาติ มีลำห้วยไหลผ่าน มีทุ่งนา ภูเขา รวมถึงมีทางเดินป่าจากหมู่บ้านไปสู่ป่าดง “หาคหมอย” ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร และในระหว่างทางจะมีพืชพรรณต่าง ๆ โดยเฉพาะต้นไม้จะมีมาก และหลากหลายพันธุ์ให้ศึกษา และระหว่างที่เดินไปก็ต้องข้ามผ่านลำห้วยเป็นระยะ ทำให้เกิดความเพลิดเพลินในการเดินทาง ไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยมากนัก

ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศตะวันออกประมาณ 1 กิโลเมตร จะมีเขื่อนเก็บน้ำแม่ออนวัดระยะความยาวของคันเขื่อนได้ประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านปางไม้ตะเคียน และหมู่บ้านอื่นในละแวกใกล้เคียงอีกด้วย เนื่องจากมีบรรยากาศ และทิวทัศน์ที่คึกคักเป็นธรรมชาติอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเวลาเย็น จะมีชาวบ้านมาตกปลา ตกกุ้ง ไปเป็นอาหาร และในช่วงฤดูร้อนก็จะมีคนจับจักจั่น หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “จ้ำ” ขนาดตัวเท่ากำมือซึ่งอยู่บริเวณแนวคันรอบเขื่อนเพื่อไปเป็นอาหาร และเพื่อแบ่งขายในราคา 30 บาท ต่อจักจั่น จำนวน 100 ตัว ถือว่าเป็นรายได้เสริมอีกทางหนึ่งของชาวบ้าน

จากบริบทของหมู่บ้านดังกล่าว จะเห็นได้ว่าชาวบ้านปางไม้ตะเคียน มีชีวิตที่สงบร่มเย็นตามอัตภาพมาเป็นเวลายาวนานนับ ๆ ปี จนกระทั่งเมื่อต้นปี 2547 โครงการสนามกอล์ฟขนาดใหญ่ก็เริ่มลงมือก่อสร้างขึ้น บนพื้นที่ซึ่งแต่เดิมเป็นที่ทำกินของชาวบ้าน 3 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน หมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง และหมู่บ้านหนองหอย ซึ่งชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้านดังกล่าวได้ขายไปแล้วถึงประมาณร้อยละ 70% ของพื้นที่ทำกินทั้งหมด หากโครงการนี้สำเร็จลุล่วง ก็จะส่งผลกระทบต่อทั้งในเชิงบวกและเชิงลบแก่หมู่บ้านปางตะเคียน

ผลกระทบในเชิงบวก

1. ชาวบ้านจะมีงานประจำจากการทำงานในสนามกอล์ฟแห่งนี้และส่งผลให้มีรายได้มั่นคง
2. ที่ดินรอบบริเวณสนามกอล์ฟของชาวบ้านที่เหลืออยู่จะมีราคาสูงขึ้น

3. สนามกอล์ฟจะทำให้นักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นเข้ามาในหมู่บ้าน และสถานที่ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น

ผลกระทบในเชิงลบ

1. ชาวบ้านอาจรับวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามามากเกินไป จนก่อให้เกิดการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิม
2. หากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไป สักยภาพในการรองรับของพื้นที่ก็จะไม่เพียงพอ
3. อาจเกิดการทำลายทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทั้งจากคนในชุมชนเอง และจากนักท่องเที่ยวต่างถิ่น เนื่องจากขาดความรู้ หรือขาดสามัญสำนึกที่ดี

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น เพื่อเป็นการป้องกันการเสื่อมโทรมของวัฒนธรรม และทรัพยากรทางธรรมชาติในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนรวมไปถึงพื้นที่ป่า และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่างๆ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรว่าหมู่บ้านปางตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ มีศักยภาพเพียงพอที่จะสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้นมา เพื่อส่งเสริมแนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นอกจากนี้ผู้วิจัยเองก็มีความพร้อมในการทำงานวิจัยชิ้นนี้ เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ซึ่งเป็นการง่ายที่จะเข้าไปดำเนินการและกระตุ้นให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างศิวาภาพ และความเข้มแข็งในชุมชนของตนเองโดยใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) เพื่อให้ชาวบ้านสามารถร่วมกันวางแผน และแสดงความคิดเห็นในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างที่ต้องการ และท้ายที่สุดชาวบ้านสามารถนำรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่สร้างขึ้นไปปฏิบัติเพื่อให้พัฒนาไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริงได้ด้วยตนเองต่อไปในอนาคต ซึ่งส่งผลให้จังหวัดเชียงใหม่ มีแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ที่เอื้อประโยชน์แก่คนในชุมชน อีกทั้งยังสามารถอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมไว้ได้โดยไม่ได้ถูกทำลายลงด้วยความเจริญที่ไร้ขีดจำกัด

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนที่เอื้อประโยชน์ต่อแนวคิดในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม
2. เพื่อวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปางตะเคียน และหาแนวทางพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
3. เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมกับหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. ช่วยเสริมสร้างความรู้สึกรักแผ่นดินเกิดแก่ชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนให้เพิ่มขึ้นจากที่มีอยู่เดิม โดยลดแนวความคิดในการที่จะทิ้งถิ่นฐาน เพื่อไปแสวงหาความเจริญในเมืองใหญ่
2. เป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความกระตือรือร้นในการที่จะพัฒนาทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิม มาสร้างประโยชน์ให้ก่อเกิดรายได้ต่อตนเองและส่วนรวมอย่างมีแบบแผนและยุติธรรม
3. ช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีแก่ชาวบ้านให้เห็นความสำคัญและประโยชน์ของการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรม
4. เพื่อให้ได้รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมต่อสภาพแวดล้อม และสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนซึ่งได้จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค
5. จากการทำการวิจัยโดยชุมชนมีส่วนร่วมในทุกชั้นตอนนี้ จะส่งผลให้ชาวบ้านเกิดแนวคิดเกิดความเข้าใจ และมีศักยภาพเพียงพอในการที่จะนำผลการวิจัยนี้ไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาต่อยอดให้รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือกิ่งอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ รวมไปถึงบริเวณโดยรอบหมู่บ้าน กำหนดไม่เกินรัศมี 4 กิโลเมตร

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย มีประเด็นดังนี้

2.1 บริบท และสภาพปัจจุบันของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยมีองค์ประกอบหลักดังต่อไปนี้

2.1.1 วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.1.2 การอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

2.1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

2.1.4 แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ เขื่อนเก็บน้ำ สนามกอล์ฟ เป็นต้น

2.1.5 ความพร้อมทางการคมนาคม และการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

2.1.6 ความพร้อมในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ที่พัก อาหาร สาธารณูปโภค และบริการอื่น ๆ

2.2 วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนตำบลลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ โดยชุมชนมีส่วนร่วม และยึดหลักแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษารุ่นนี้ประกอบไปด้วย ประชากรในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน 14 ครัวเรือน จำนวนทั้งหมด 34 คน

3.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารุ่นนี้ มีจำนวน 35 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยกลุ่มตัวอย่างจะประกอบไปด้วย

กำนันตำบลลออนเหนือ	1 คน
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน	1 คน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน	2 คน
ประธานประชาคมหมู่บ้าน	1 คน
นายก อบต.	1 คน
รองนายก อบต.	1 คน
สมาชิก อบต.	2 คน

ผู้นำตามธรรมชาติ 2 คน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป โดยผู้ให้ข้อมูลต้องเกิดและอาศัยอยู่ในพื้นที่ติดต่อกันเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 50 ปี มีความรู้เกี่ยวกับความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นอย่างดี

ชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน 14 คน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีความทันสมัยและติดตามข้อมูลข่าวสารต่างๆอยู่เสมอ

ชาวบ้านในหมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง 10 คน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไปทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ และมีความปรารถนาดีในการที่

จะให้ความร่วมมือพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ไม่คิดเล็กคิดน้อยว่าพื้นที่นั้นไม่ได้ตั้งอยู่ในหมู่บ้านของตนเองโดยตรง และอาจจะทำให้ไม่ได้รับผลประโยชน์คุ้มค่าเพียงพอกับเวลาที่จะต้องเสียไปกับการมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้

4. ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้า เก็บข้อมูลเพื่อหาข้อสรุปในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยการลงพื้นที่เพื่อร่วมกับชาวบ้าน ในการคิดหาแนวทางที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารตำราต่าง ๆ เพื่อทำการระบุปัญหาวิจัย และวางแผนการทำวิจัย ตั้งแต่เดือนมกราคม 2547 ถึงเดือนมกราคม 2548 และเริ่มทำการเขียนรายงานชิ้นนี้ ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ 2548 เป็นต้นมา

ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้ ใช้กระบวนการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) เพื่อกระตุ้นให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและปฏิบัติต่อเนื่องได้ด้วยตนเอง เนื่องจากผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่ จึงสามารถจะเข้าไปจัดเสวนากลุ่ม ร่วมกิจกรรม และเรียนรู้วิถีชีวิตกับชาวบ้านได้อย่างใกล้ชิด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ที่สุด

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวที่มีได้คำนึงถึงผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมควบคู่ไปด้วย เป็นการท่องเที่ยวที่ชุมชนมีส่วนร่วม และได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐหรือองค์กรอื่นนอกชุมชน โดยชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้ ตามสมควร และทั่วถึง

การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้ได้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียทรัพยากรโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และจะต้องกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้ทั่วถึงกันด้วย ฉะนั้นการอนุรักษ์จึงมิได้หมายถึง การเก็บรักษาทรัพยากรเอาไว้เฉย ๆ แต่ต้องนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้องตามกาลเทศะอีกด้วย

หมู่บ้าน หมายถึง หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอออนเหนือ จังหวัดเชียงใหม่

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งมีประโยชน์สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ หรือมนุษย์สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น บรรยากาศ ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงาน ภูเขา รวมทั้งกำลังงานจากมนุษย์ด้วย

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรม และร่วมแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ด้วยความเต็มใจ และพร้อมที่จะรับผิดชอบในสิ่งที่กระทำร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

กระบวนการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค (SWOT Analysis) การพิจารณาสิ่งต่อไปนี้ร่วมกับชาวบ้านและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

จุดแข็ง (strengths) เป็นจุดเด่น จุดสนใจเป็นสิ่งดีงามและน่าประทับใจที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงส่งผลในทางบวกให้แก่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว และเอื้อประโยชน์ให้แก่รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จุดอ่อน (Weaknesses) เป็นข้อเสีย ข้อด้อย ไม่สวยงาม ไม่น่าประทับใจของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องได้รับการได้รับการแก้ไขปรับปรุง เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบในทางลบต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว

โอกาส (Opportunities) เป็นปัจจัยภายนอกใดๆ ก็ตาม ที่ก่อให้เกิดผลในทางบวกและเอื้อประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว เช่น นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาล พฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

อุปสรรค (Threats) เป็นปัจจัยภายนอกใดๆ ก็ก่อให้เกิดผลในด้านลบและสร้างปัญหาให้แก่แหล่งท่องเที่ยว เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สงคราม ภัยธรรมชาติ เป็นต้น

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยว แบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้านปางตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอออนเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดแนวความคิดในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและเอื้อประโยชน์แก่ชาวบ้านในพื้นที่ให้มากที่สุด นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการรักษาสิ่งแวดล้อม และ ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่เดิมให้คงอยู่อย่างยั่งยืนสืบต่อไปในอนาคตอีกด้วย ดังนั้น จึงต้อง นำเอาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ มาประกอบเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย และเป็นแนวทาง ในการกำหนดกรอบแนวคิด โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีแนวความคิดที่ สำคัญดังต่อไปนี้

- แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
- แนวความคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
- แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
- แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
- แนวความคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- แนวความคิดเกี่ยวกับ การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA)
- แนวความคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT)
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมของชุมชน

ความหมายการมีส่วนร่วมของชุมชน

อโนทัย เพ็ชรคงชล (2540 : 23) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็น 3 ประการ ดังนี้

1. ผู้ที่มีส่วนร่วมจะต้องมีการเกี่ยวข้องทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์ไม่ใช่เฉพาะเพียงแค่ เกี่ยวข้องด้านกำลังกาย หรือทักษะเท่านั้น แต่เป็นการเกี่ยวข้องกันในทุก ๆ ด้าน
2. การมีส่วนร่วมเป็นการกระทำด้วยการยินยอมมากกว่าที่จะกระทำตามคำสั่งคือ ผู้มี ส่วนร่วมจะต้องกระทำด้วยความเต็มใจ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

3. มีการร่วมรับผิดชอบในสิ่งที่ตนได้มีส่วนร่วมกระทำการ เพราะการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทางสังคมที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับกลุ่ม และต้องการเห็นผลสำเร็จของการทำงานนั้นด้วย จึงเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

นำชัย ทนุผล (2529 : 117) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชน มีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสถานภาพทางสังคมในชุมชน โดยร่วมมือร่วมใจกันในการระบุปัญหา ความต้องการการวางแผน และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ ให้ถูกล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน และช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบ และความเป็นเจ้าของให้เกิดกับประชาชน ทำให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ และมีผลให้ประชาชนช่วยตนเองได้ในระยะยาวโดยไม่ต้องคอยพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือภาคเอกชนต่อไป

ปรัชญา เวสารัชช์ (2528 : 8) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการซึ่งประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับขั้นตอน ในกิจกรรมของส่วนรวม ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการพัฒนาชนบท โดยการเข้ามาเกี่ยวข้องนี้ ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามและเสียสละทรัพยากรบางอย่าง เช่น ความคิดเห็น วัสดุ แรงกาย และเวลา

อคิน รพีพัฒน์ (2517 : 49) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ว่า ทุกอย่างเป็นเรื่องของสมาชิกในชุมชนเป็นผู้ร่วมกันคิดขึ้นมา และร่วมกันดำเนินการมิใช่ให้คนภายนอกเป็นผู้คิด เป็นผู้กำหนด และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ซึ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งได้ ดังนี้ คือ

1. การค้นหาปัญหา
2. การตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ปัญหา
3. การวางแผนการแก้ไขปัญหา
4. การปฏิบัติแผน
5. การประเมินผล

สิริศ ฤทธิเนติกุล (2538 : 3) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ดังสรุปได้ ดังนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้แต่ละคนเรียนรู้จากกิจกรรมที่ปฏิบัติการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่มีผลกระทบต่อตนเอง ต่อที่อยู่อาศัย ต่อจากงานอาชีพ ต่อกลุ่มและต่อสังคม ทำให้มีโอกาสเรียนรู้จากกิจกรรมที่ปฏิบัติ เป็นการเพิ่มความสามารถ และความชำนาญให้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ เพื่อชุมชนของตนเองนั้น เกิดจากแนวความคิดหลายประการ ได้แก่ ความสนใจ และความห่วงกังวลร่วมกัน

การตกลงใจร่วมกันในการที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนาความศรัทธา
ต่อบุคคล หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเกรงใจ และการถูกบีบบังคับจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า

จากความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนดังที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวมา
ข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันของประชาชนหรือชุมชนที่
เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการพัฒนาโดยร่วมกันคิดตัดสินใจ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
ของตนเอง และสังคม โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรด้วยความสมัครใจ

แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน

นำชัย ทนุผล (2529 : 118-119) ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ ซึ่ง
ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนในการระบุปัญหา และสาเหตุของปัญหา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด
เพราะถ้าคนในชุมชนไม่มีบทบาทในการระบุปัญหา และความต้องการของตนเอง โครงการต่าง ๆ
ที่สร้างขึ้นมาก็จะไร้ประโยชน์ เพราะไม่สามารถตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้
อีกทั้งชุมชนก็จะมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรม และกระตือรือร้นกิจกรรม ก็จะไม่ประสบ
ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางไว้ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนในการระบุปัญหา วิเคราะห์
ปัญหาด้วยตนเอง จะทำให้โครงการที่วางไว้ สามารถดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายได้โดยง่าย เพราะ
ชุมชนจะเกิดความรู้สึกที่เป็นเจ้าของโครงการ ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา
ให้พวกเขาเอง
2. ขั้นตอนในการวางแผนดำเนินกิจกรรม เมื่อคนในชุมชนได้มีส่วนเข้ามามีบทบาทใน
การระบุปัญหาแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็ต้องร่วมกันวางแผนโครงการดำเนินกิจกรรม เพื่อตอบสนองความ
ต้องการ หรือแก้ไขปัญหาลงมือพวกเขาด้วยตัวของเขาเอง แต่อย่างไรก็ตามนักพัฒนาหรือผู้มีความรู้
ในการวางแผน ควรจะลงมือเข้าไปร่วมในการวางแผนด้วย เพื่อคอยให้คำแนะนำประชาชนในการ
วางแผน และกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหา แต่มีใจว่านักพัฒนาเหล่านี้จะเข้าไปเป็นผู้
วางแผนกำหนดแนวทางแก้ปัญหาเสียเอง เพราะผลเสียที่จะติดตามมาก็คือคนในชุมชนจะไม่
สามารถดำเนินการด้วยตนเองได้ในโอกาสต่อ ๆ ไป การที่คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ
ตัดสินใจหาแนวทางแก้ไขปัญหา และแนวทางดำเนินกิจกรรมนี้ จะมีผลทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มี
ความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมนั้น และจะนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจในการสานต่อกิจกรรม
นั้นต่อไป
3. ขั้นตอนการลงทุนและปฏิบัติงาน เมื่อคนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรม
แล้ว ผลที่ตามมาก็คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่วางไว้ นอกจากนั้นแล้ว นักพัฒนาควรจะ

กระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนในรูปแบบของทรัพยากรหรือปัจจัยจากภายนอกชุมชนเสียทั้งหมด อีกทั้งการดำเนินกิจกรรมร่วมกันนั้น จะเป็นการเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักการทำงานร่วมกัน

4. ขั้นตอนการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชนในขั้นตอนนี้จะทำให้ชุมชนสามารถประเมินว่า ผลงานที่ได้ดำเนินไปนั้น ได้รับผลดี หรือได้รับประโยชน์มากน้อยเพียงไร และอุปสรรคต่าง ๆ ที่ได้รับจากการดำเนินงานนั้นมีอะไรบ้าง อีกทั้งยังทำให้เกิดความรู้จริงว่ากิจกรรมที่ทำลงไปนั้น ดีหรือไม่ดีอย่างไร และสามารถนำไปใช้วางแนวทางแก้ไขในโอกาสต่อไปได้

ไพรัตน์ เคะชรินทร์ (2527 : 7-8) ได้กล่าวถึงหลักการ และแนวทางการพัฒนาโครงการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

1. ต้องยึดหลักความต้องการ และปัญหาของชุมชน เป็นจุดเริ่มต้น ของกิจกรรม หากกิจกรรมที่จะนำไปให้ชุมชนเป็นเรื่องใหม่ ก็ต้องใช้เวลาในการกระตุ้นแรงจูงใจ ความสนใจให้มีความรู้ความเข้าใจจนชุมชนยอมรับความจำเป็น และประโยชน์ในการจัดกิจกรรมเหล่านั้น
2. กิจกรรมต้องดำเนินการไปในลักษณะกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกันสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างสมาชิกกลุ่ม ปลูกฝังทัศนคติ และพฤติกรรมที่เห็นแก่ส่วนรวม ทำงานเสียสละเพื่อส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว
3. การพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชนที่รับดำเนินการต่อไป โดยไม่ต้องพึ่งพางานนอก โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรก ต้องไม่ทุ่มเทในลักษณะการให้เปล่าโดยสิ้นเชิง ต้องทำให้ประชาชนเกิดความสำนึกเป็นเจ้าของกิจกรรม และต้องสามารถทำต่อไปได้เอง เมื่อการช่วยเหลือจากภายนอกสิ้นสุดลง การช่วยตนเอง และการพึ่งตนเองเป็นหลักสำคัญที่ต้องเริ่มตั้งแต่นั้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการจัดการการท่องเที่ยว

สงข.ฯ สนั่นเมือง (2541 : 25) และบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 33) ได้กล่าวไว้ในแนวเดียวกัน สรุปใจความได้ว่า ทิศทางและแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นจะต้องมีการมุ่งไปสู่การร่วมมือในการใช้ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่

ระดับนโยบาย มีการหาทางให้สมาชิกในชุมชนทุกชุมชน ทุกคน ทุกระดับรับทราบนโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ระดับแผน จะต้องหาทางให้ชุมชนเข้าใจแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ระดับปฏิบัติ ให้สมาชิกชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ทุกชุมชนในเขตพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวศึกษา แผนปฏิบัติ แนวทาง และวิธีการปฏิบัติ ให้เข้าใจจนสามารถให้ความร่วมมือ และปฏิบัติได้อย่าง ถูกต้อง

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

มนตรี ศรีสมบัติ (2534 : 14) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมว่าประกอบด้วย ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และปัจจัยด้านสังคมโดยสรุปไว้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่

1.1 รายได้ ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ด้อยกว่า

1.2 ขนาดที่ดินถือครอง ผู้ที่มีขนาดที่ดินถือครองมากจะเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่า

2. ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่

2.1 อายุ พบว่า อายุของประชาชนเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน แต่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ เพียงเล็กน้อย

2.2 ขนาดครัวเรือน เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมของเกษตรกร ในขั้นตอนต่าง ๆ

2.3 ระดับการศึกษา พบว่าสมรรถนะในการอ่านหนังสือเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญ มากที่สุด ในการเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ

2.4 ตำแหน่งทางสังคม เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนา ชุมชน

2.5 ทักษะ มีความสัมพันธ์ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย

2.6 ความคาดหวังต่อประโยชน์ที่จะได้รับ ความคาดหวังรายได้ที่เพิ่มขึ้น เป็น ปัจจัยสำคัญที่จูงใจให้บุคคลยอมรับและสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.7 ความต้องการเกียรติ เป็นปัจจัยประการหนึ่งที่จะทำให้บุคคลสมัครเข้าเป็น สมาชิกกลุ่ม เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะค่านิยมของสังคมชนบทไทยยังนิยมยกย่องข้าราชการจึงเป็นเหตุ จูงใจให้บุคคลเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม

2.8 ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้าน เช่น เมื่อเพื่อนบ้านเข้าร่วมกิจกรรมหรือสมัคร เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มแล้วตนเองก็ต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิกด้วย

2.9 การติดตามแนะนำจากเจ้าหน้าที่ เนื่องจากชาวบ้านมักเกรงใจและเกรงกลัว เจ้าหน้าที่ จึงมักไม่ขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่และไม่คัดค้าน

2.10 จุติพร ยาสุมทร (2544 : 21) ได้กล่าวว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน ประกอบด้วย 4 ประเด็นหลัก ได้แก่

1. ด้านความผูกพันเป็นเครือญาติ และความสัมพันธ์ในชุมชน
2. ด้านการมีภาวะทางเศรษฐกิจ
3. ด้านการมีปัญหาาร่วมกัน
4. ด้านการสนับสนุนจากองค์กรภายในหมู่บ้าน

จากแนวคิดของปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนดังกล่าวจะเห็นว่าการมีส่วนร่วมของมนุษย์จะตั้งอยู่บนเงื่อนไขต่าง ๆ เช่น ด้านความสัมพันธ์ เศรษฐกิจ การประสบกับปัญหา ความต้องการพัฒนาท้องถิ่น หรือชุมชน ซึ่งหากสมาชิกในชุมชนเกิดความตระหนักได้ว่า เรื่องนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ไกลตัว และส่งผลไปในทางที่ดี สมาชิกในชุมชนย่อมเกิดการมีส่วนร่วม โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับไม่ว่าต่อตัวเองหรือชุมชนก็ตาม ดังนั้น การสร้างความรู้สึกร่วมกันเจ้าของร่วมกันรวมถึงการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องย่อมส่งผลให้การเข้ามามีส่วนร่วมในชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

ความหมายของชุมชนเข้มแข็ง

ประเวศ วะสี (2542 : 36) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชมรม สหกรณ์ชุมชน บวร ชุมชม หรือชื่ออื่นใด ซึ่งเป็นไปเพื่อการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม จิตใจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องพร้อมกัน เมื่อรวมกลุ่มกันช่วยกันคิดช่วยกันทำ ช่วยกันตัดสินใจ มีการเรียนรู้มีการจัดการให้เกิดชุมชนเข้มแข็งทำให้มีศักยภาพในการแก้ปัญหา

อรทัย อารจ (2543 : 7) กล่าวว่าไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็งหมายถึง ชุมชนหรือองค์กรมีการเรียนรู้ที่จะทำการแก้ไขปัญหา ซึ่งจะก่อให้เกิดศักยภาพขึ้นในชุมชน

ประมวล รุจนเสรี (2542 : 84) ให้ความหมายไว้ว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึงชุมชนที่มี ศักยภาพที่สามารถกำหนดทิศทาง คุณค่า และวิธีการดำเนินชีวิต

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยพอจะสรุปความหมายของชุมชนเข้มแข็งได้ว่าความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การที่กลุ่มคนรวมตัวกันขึ้นจากจิตสำนึกที่ดีจากความรักความเอื้ออาทรต่อกัน เพื่อร่วมกันจัดการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องที่เป็นปัญหาให้ลุกล้างไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ชุมชนที่เข้มแข็งจะต้องมีบุคคลที่หลากหลายมารวมตัวกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของสาธารณะ และของสมาชิกในชุมชนต้องมีจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ตลอดจนการมีความรักและเอื้ออาทรต่อกัน นอกจากนี้ ผู้นำของชุมชนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง และการที่จะให้ชุมชนมีความตระหนักต่อการสร้างความเข้มแข็งนั้น ย่อมต้องอาศัยการส่งเสริม และสนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชนที่จะเข้าไปกระตุ้นรวมทั้งการให้ความรู้และความเข้าใจ เพราะหากชุมชนเกิดความตระหนัก และรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน ก็ย่อมก่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาด้วย

อานันท์ กาญจนพันธ์ (2543 : 22) กล่าวถึง ปัจจัยในการสร้างชุมชนเข้มแข็งไว้ 8 ประการ ดังนี้

1. ระบบคุณค่าอุดมการณ์ ความเชื่อ ที่วางอยู่บนพื้นฐานของ ค่านิยมค่านิยมต่อธรรมชาติ หรือกำหนดตนเองเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ เช่นความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปกป้องธรรมชาติที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นหลายแห่งดำรงรักษาธรรมชาติอย่างแน่นแฟ้น ความสมถะสันโดษ ที่เป็นรากฐานของพุทธศาสนา จิตสำนึกในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกระบวนการเรียนรู้ ที่ชุมชนสรรสร้างและสั่งสมมาเพื่อการดำรงชีพ เช่น ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม การแพทย์พื้นบ้าน การจัดการทรัพยากร ศิลปหัตถกรรม การอยู่อาศัย เป็นต้น ภูมิปัญญาของชุมชนมีแง่มุมรายละเอียดที่น่าสนใจ เช่น เป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง (Living Knowledge) และการใช้ญาณวิทยา (Epistemology) ที่แตกต่างจากการแสวงหาความรู้แบบตะวันตก เช่นการใช้ญาณทัศนะเพื่อเข้าถึงสังขาร เป็นต้น นอกจากนี้ประสบการณ์การผ่านร้อนผ่านหนาวของชุมชนในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่ประสบ ก็ถือว่าเป็นทุนทางสังคมเช่นกัน
3. ผู้นำทางปัญญาของชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีภูมิปัญญาในการดำรงชีพอันได้แก่ พ่อ วโส พระ หมอพื้นบ้าน ผู้นำเกษตรกร เป็นต้น ซึ่งจากกรณีตัวอย่างชุมชนที่มีความเข้มแข็งหลายแห่งที่ปราชญ์ชาวบ้านจะมีบทบาทอย่างมากในกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนดังกล่าว
4. โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบ ซึ่งเอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น ระบบครอบครัว เครือญาติสถาบันผู้อาวุโส ระบบการร่วมมือร่วมแรงกันในทุกภาคหรือการผูกเถลผูกเสี่ยวกันในภาคอีสาน และภาคใต้ เป็นต้น

5. ระบบกรรมสิทธิ์และการจัดการร่วมกัน เช่นสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรอันเป็นสิทธิการใช้และดูแลรักษาสิ่งที่เป็นทรัพย์สินร่วมของชุมชน สิทธิชุมชนดังกล่าวเป็นตัวควบคุมมิให้สมาชิกในชุมชนใช้ทรัพยากรโดยเสรีโดยขาดการรับผิดชอบต่อส่วนรวม ขณะที่ตะวันตกจะเน้น “สิทธิปัจเจก” อย่างสุดขั้ว ซึ่งก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่รับผิดชอบต่อสังคมอยู่

6. สถาบันชุมชนได้แก่ กฎ จารีต ประเพณี วัฒนธรรม จิตสำนึกร่วม รวมถึงองค์กรชุมชนดำเนินไปตามระบบคุณค่า และระบบคิดที่เป็นอยู่

7. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ประเทศไทยนอกจากจะมีความหลากหลายทางชีวภาพแล้ว ยังมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็นที่มาของภูมิปัญญา วิถีคิดที่แตกต่างกันไปตามระบบนิเวศและเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจการเมือง อันทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม

8. กลุ่มองค์กรที่ดำเนินกิจกรรมสาธารณะในภาคประชาสังคม เช่น องค์กรชาวบ้าน เครือข่ายประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มวิชาชีพ นักวิชาการ ที่ดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในประเด็นต่าง ๆ

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ความหมายของการพัฒนาชุมชน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2546 : 8) ได้กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากประชาชนภายในชุมชนร่วมกับหน่วยงานอื่นในการปรึกษาหารือและตัดสินใจแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อปรับปรุงสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ซึ่งนับเป็นความเจริญก้าวหน้าที่สร้างความสำนึก และความสามรถทำให้เกิดขึ้นแก่บุคคลในชุมชนนั้น 5 ประการ คือ

1. เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่จงใจหรือตั้งใจอย่างมีเป้าหมายและทิศทางโดยมีแผนการหรือโครงการไว้ล่วงหน้า ซึ่งเป็นผลมาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน และสามารถควบคุมการเปลี่ยนแปลงได้ด้วย

2. เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ขึ้นในพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งด้านความรู้ ทักษะ ทักษะ และมูลเหตุจูงใจ เพื่อช่วยให้ประชาชนในชุมชนสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

3. เกิดการจัดระเบียบชุมชนเพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างปัจเจกชนกับกลุ่มชนในชุมชนหนึ่ง ๆ และนำความผาสุกมาสู่สมาชิกในชุมชน ซึ่งการจัดระเบียบชุมชนมักต้องดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ

- 3.1 การวิเคราะห์ชุมชน
- 3.2 การจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กร
- 3.3 การจัดแผนและโครงการเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะหน้าของชุมชน
- 3.4 การสร้างผู้นำท้องถิ่นหรือผู้นำชุมชนขึ้น เพื่อให้เป็นผู้รับช่วงงานพัฒนาชุมชนต่อไป

ต่อไป

จากความหมายของการพัฒนาชุมชนดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้สูงขึ้น เพื่อให้มีคุณภาพชีวิต และสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น โดยการเพิ่มขีดความรู้ ความสามารถในการทำงานเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ให้มากพอในการสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ โดยคนในชุมชนจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง และสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนนั้น ถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้งานของชุมชนสำเร็จสมความมุ่งหมาย ซึ่งการที่จะสำเร็จได้ก็ต้องขึ้นอยู่กับประชาชนในชุมชนว่าให้ความร่วมมือในการพัฒนาเพียงใด โดยหลักปรัชญาอันเป็นมูลฐานของการพัฒนาชุมชนเป็นจริงที่ นริศ ไซกุล (2521 : 17) ได้กล่าวไว้ 5 ประการ คือ

1. บุคคลแต่ละคนย่อมมีเวลา เสรีภาพ และมีความเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน โดยต้องมีสิทธิอันพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม และอย่างบุคคลที่มีเกียรติในฐานะเป็นเพื่อนมนุษย์ บุคคลผู้หนึ่ง
2. บุคคลแต่ละคนย่อมมีสิทธิ และสามารถที่จะกำหนดวิธีการดำรงชีวิตของตนไปในทิศทางที่ต้องการ
3. เมื่อแต่ละคนได้รับโอกาส ก็ย่อมที่จะสามารถเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ประพฤติปฏิบัติ และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบในสังคมสูงขึ้นได้
4. ความคิดริเริ่มมีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคน หากได้รับโอกาส ความเป็นผู้นำและความคิดใหม่ๆ ซึ่งซ่อนเร้นอยู่จะกลายเป็นพลังความสามารถซึ่งนำมาใช้พัฒนาชุมชนได้
5. การพัฒนาขีดความสามารถหรือศักยภาพของชุมชนในทุกด้านเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และมีความสำคัญยิ่งต่อชีวิต บุคคล ชุมชน และรัฐ

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชน

งานพัฒนาชุมชนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าทุก ๆ ด้าน ทั้งเป็นงานที่มุ่งแก้ไขปัญหาของสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ที่มีใช้เพื่อยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนเท่านั้น แต่เป็นการลดช่องว่างระหว่างชาวชนบทและชาวเมือง ให้เกิดความเท่าเทียมกันในสังคม ปรับปรุงชีวิตความสัมพันธในครอบครัวและสังคมให้ดีขึ้น อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนมีความสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมในชุมชน ร่วมมือร่วมกันก่อนให้เกิดความสามัคคี เพื่อความมั่นคงภายในชาติและพัฒนาตนเอง ดังนั้นจึงสรุปจุดมุ่งหมายของการพัฒนาชุมชนได้ดังนี้ ธีรยุทธ เสนิงส์ ณ อยุธยา (2540 : 180)

1. มุ่งที่จะแปรเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนจากสถานะหรือสถานการณ์อันเก่าแก่ล้าสมัยให้หันมาสนใจและทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อจะได้เป็นผู้รู้ทันต่อเหตุการณ์ มีความคิดก้าวหน้า
2. มุ่งที่จะทำให้ประชาชนมีความสำนึกในการที่ตนเป็นสมาชิกของชุมชน รู้จักร่วมมือกันในการแก้ปัญหาและความเป็นอยู่ของชุมชนเพื่อความเจริญของ ตนเองและชุมชน
3. มุ่งที่จะให้ประชาชนมีความรับผิดชอบ รู้จักรับผิดชอบในการทำกิจกรรมรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อชุมชนและต่อประเทศชาติในที่ใด ๆ
4. มุ่งที่จะให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มและปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้นทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมโดยรัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือเมื่อก่อนขีดความสามารถของประชาชน

แนวคิดในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง

การศึกษาแนวคิดในการพัฒนาชุมชน นับเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาได้ลงไปทำงานกับประชาชนในแต่ละชุมชนได้อย่างถูกต้อง และงานมีประสิทธิภาพ โดยที่ จีรพรรณ ภาณุจินดา (2523 : 5) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีแนวคิด มูลฐานอยู่ 3 ประการพอสรุปได้ ดังนี้

1. การช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องช่วยตนเองในรูปแบบของแรงงาน วัสดุ และทรัพย์สินเพื่อพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง หากเกินความสามารถรัฐบาลจึงจะให้การสนับสนุนตามควร เช่น การช่วยเหลือทางด้านวิชาการ งบประมาณ เป็นต้น ความช่วยเหลือจากภายนอกจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามาแก้สถานการณ์โดยมีวัตถุประสงค์ว่าจะช่วยเหลือให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองไปตลอดรอดฝั่ง

2. การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาแบบเบ็ดเสร็จ ปัญหาของชุมชนหรือประเทศไม่อาจแก้ไขได้โดยวิธีใดวิธีหนึ่งโดยเฉพาะ แต่ต้องเป็นการประสานปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเป็นการประสานวิธีการหลายวิธี หากเราศึกษาปัญหาของชุมชนอย่างละเอียด จะพบปัญหาของชุมชนนั้นมีสาเหตุหลายประการฉะนั้นจึงต้องดำเนินการด้วยวิธีการต่าง ๆ พร้อมกันไป

3. การพัฒนาชุมชนเป็นการดำเนินงานที่เริ่มจากท้องถิ่น ชนบท โดยมีวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศเพราะจะได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลด้านวัสดุ กำลังคน ดังนั้นการดำเนินงานของถิ่นใดเป็นเอกเทศ ปราศจากเป้าหมายที่สอดคล้องกับนโยบายชาติ ย่อมไม่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลเท่าที่ควร

พงษ์ไพบูลย์ ศิวาราวเวทย์ (2542 : 46) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งไว้ ดังสรุปได้ 5 ประการ ดังนี้

1. รมรงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกในกรณีมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ และเกิดจิตสำนึกในงานพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง

2. สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาชุมชน ในขณะเดียวกันควรจะลดบทบาทของข้าราชการให้เป็นเพียงที่ปรึกษาหรือสนับสนุนงานพัฒนาชุมชนของประชาชน

3. สนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรประชาชน และพัฒนาองค์กรประชาชนที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเท่าที่ระบอบได้ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางของงานพัฒนาชุมชน และกิจกรรมต่าง ๆ ของประชาชน

4. รัฐควรปฏิรูปโครงสร้างปกครองของประเทศ โดยการกระจายอำนาจจากการบริหารราชการแผ่นดินส่วนกลางไปสู่ตำบล และหมู่บ้าน หรือชุมชน ให้มีบทบาทในการปกครอง และพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง ทั้งนี้ เพราะในกระบวนการพัฒนาชุมชนนั้นมีความเชื่อว่า ผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในปัญหา รวมทั้งความต้องการของตนเองมากที่สุดก็คือ ตัวประชาชนในชุมชนเอง ดังนั้นจึงควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นผู้รับผิดชอบตนเอง และชุมชนของตนเอง มากกว่าข้าราชการซึ่งเป็นบุคคลภายนอกชุมชน

5. การเปลี่ยนแปลงการบริหารงานพัฒนาชุมชนจากที่ทางราชการเป็นผู้มีบทบาทมากที่สุดไปสู่องค์กรของประชาชน โดยทางราชการเป็นเพียงผู้สนับสนุนมากกว่าจะเข้าไปดำเนินการโดยตนเอง

นำชัย ทนุผล (2529 : 36-37) ได้เสนอแนวทางให้ผู้ทำงานพัฒนาชุมชนพึงตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่พึงปฏิบัติไว้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. คน (Man) การพัฒนาคนคือการที่ทำให้ประชาชนเจริญขึ้นมา มีลักษณะเป็นคนทันสมัยเท่าเทียมกับผู้มีการศึกษา การพัฒนาคนนี้เป็นการพัฒนาในด้าน

1.1 บุคลิกและวัฒนธรรมทั่วไป เป็นการพัฒนาให้บุคลิกและวัฒนธรรมที่ไม่ดีพอให้รู้จักวางตัว การพูดจาให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักสิ่งที่ค้ำจุนของชีวิต รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงาม รู้จักการรักษาความสะอาด ประดับประดาบ้านช่องและเสาะแสวงหาความรู้

1.2 พัฒนาความรู้และทักษะในงานอาชีพ การพัฒนาความรู้และทักษะของประชาชนนี้โดยการทำให้ประชาชนมีการศึกษาสูงมีความรู้เกี่ยวกับสังคมและชีวิตทั่ว ๆ ไปมากขึ้น รู้จักกฎหมาย และการปกครองตนเอง นอกจากนั้นต้องพัฒนาให้ประชาชนมีทักษะในวิชาชีพของพวกเขาเองทั้งในด้านการเกษตร อุตสาหกรรมในครัวเรือน และวิชาชีพอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3 พัฒนาทัศนคติและโลกทัศน์ของประชาชน โดยปกติแล้วประชาชนในชนบทมักมีทัศนคติเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาและความเจริญใหม่ ๆ หรือสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ นอกจากนั้นประชาชนบางส่วนในชนบทยังยึดมั่นในทัศนคติต่อชีวิตในลักษณะปลงใจไม่กระตือรือร้น และเสาะแสวงหาในสิ่งที่ดีกว่าในงานพัฒนาชุมชนนั้นเราจำเป็นต้องพัฒนาเปลี่ยนแปลงทัศนคติและโลกทัศน์ของประชาชนให้เขาเกิดความกระตือรือร้น ในการเสาะแสวงหาสิ่งที่ดีกว่าเดิมยอมรับสิ่งเปลี่ยนแปลงใหม่ และรู้จักคิดหาสาเหตุแห่งความยากจน เพื่อขจัดปัญหาเหล่านั้นด้วยตัวของเขาเองไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าเดิม

1.4 พัฒนาชีวิตสังคมของชุมชน โดยพยายามชักจูงให้ประชาชนมีความสำนึกในการที่ตนเป็นสมาชิกของชุมชนและเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนแก้ปัญหา และความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น นอกจากนั้นควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้จักรับผิดชอบในการทำกิจกรรมมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคม

2. พัฒนากลุ่มชน มุ่งพัฒนากลุ่มชนในชุมชนให้เจริญขึ้น โดยมุ่งที่ชักชวนและใช้วิธีการต่าง ๆ ให้ชาวบ้านรับประโยชน์ของการรวมกลุ่มอาชีพกันเพื่อสร้างพลังการต่อรองด้านราคาของผลผลิต นอกจากนั้นยังสามารถร่วมกันพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพของตนและแก้ไขปัญหานั้น ๆ การพัฒนากลุ่มชนที่มีความสำคัญอีกด้านหนึ่ง คือ การปรับปรุงกลุ่มชนที่มีอยู่แล้วให้มีระบบความสัมพันธ์ ระเบียบแบบแผนของกลุ่มให้ดีขึ้นและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

3. พัฒนาสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ หรือสาธารณสมบัติ การพัฒนาชุมชนด้านนี้ก็หวังที่จะพัฒนาชุมชนทั้งในชนบทและในเมืองให้มีสภาพความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อมทางวัตถุให้ดีขึ้นกว่าเดิมที่จะสามารถอำนวยความสะดวกสบายทั้งทางร่างกายและจิตใจอีกทั้งเสริมสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณสมบัติให้แก่ชีวิตคนในสวนรวม งานพัฒนาชุมชนนับแต่ความสะอาดของบ้านเรือน ถนนหนทาง

บ่อน้ำ ศาลาวัด โรงเรียน ตลาด แม้กระทั่งการจัดรูปบ้านเรือน สถานือนามัย หรือสุ่มทุมพุ่มไม้ให้มีลักษณะน่าอยู่อาศัย แม้แต่สวนสาธารณะเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในชุมชน

4. พัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมการพัฒนาในด้านนี้หมายถึงการพัฒนารายได้ของประชาชนให้สูงขึ้น ให้มีสถาบันสินเชื่อ หรือสถาบันแหล่งเงินทุน เพื่อการกู้ยืมในการลงทุนแก่ประชาชนทั่วไปประกอบอาชีพอันจะนำมาซึ่งรายได้ที่ดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากนั้นการพัฒนาปรากฏการณ์ทางสังคมยังมุ่งหวังที่จะพัฒนาชีวิตสังคมของหมู่บ้านให้เจริญขึ้น โดยการให้ชาวบ้านมีการศึกษาที่สูงขึ้น เพิ่มเปอร์เซ็นต์ของผู้อ่านออกเขียนได้ เพื่อจะสามารถรับทราบความเคลื่อนไหวของสังคมภายนอกการบ้านการเมืองได้มากขึ้น และเพิ่มพูนชีวิตด้านสังคม นอกจากนั้นยังต้องพยายามให้ประชาชนในชุมชนมีการรวบรวมกลุ่มเพื่อกระทำกิจกรรมที่สามารถตอบสนองความต้องการ

ฮาร์บิสัน (Harbison, 1978 : 38) ได้เน้นการพัฒนาชนบทเป็นการเพิ่มผลผลิตและรายได้ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสังคม เขาเห็นว่า การพัฒนาชนบทเป็นการเปลี่ยนรูปร่างแบบโครงสร้างของสังคมประเพณีนิยมที่มีสภาพชะงักงันไปสู่ระบบเศรษฐกิจชนบทที่มีพลวัตและประสิทธิผล

ฟิสก์ (Fisk, 1972 : 23) สรุปว่า การพัฒนาชนบทเป็นนโยบายหรือเป้าหมายชุดหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการ คือ 1) ต้องเป็นการส่งเสริมความเป็นอยู่ (Well-being) ของชนส่วนใหญ่ในชนบท และ 2) ต้องเป็นการผลิตให้มากเกินความต้องการของชาวชนบทคือ ให้มีส่วนเกิน (Surplus) ที่มีขนาดและลักษณะมากเพียงพอในการสนองความต้องการในการพัฒนาประเทศ

เฟรดเดอริคส์ (Fredericks, 1977 : 48) กล่าวว่า ในขณะที่แนวความคิดมุ่งไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทั้งหมดเพื่อให้การพัฒนาชนบทบังเกิดผลนั้น กุญแจที่ไขไปสู่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไปได้เป็นแต่เพียงเทคโนโลยีหรือความเป็นธรรมในความหมายของการกระจายความเจ็บแสบเสียทั้งหมด แท้ที่จริง คือ การเข้าถึงและการควบคุมสภาพแวดล้อมทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ตัดสินใจกระทำการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการดังกล่าวเสียเอง นอกจากนี้แล้ว ยังหมายรวมถึงการมีส่วนร่วมจากชาวบ้านและผู้ไร้โอกาสการพัฒนาอีกด้วย

จากแนวคิดในการพัฒนาชุมชนที่นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวเอาไว้ข้างต้น ผู้วิจัยพอจะสรุปความได้ว่า หากต้องการที่จะพัฒนาชุมชนให้มีศักยภาพที่เข้มแข็งก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้คนในชุมชนสามารถช่วยเหลือ และพึ่งพาตนเองได้ก่อนในเบื้องต้น โดยการรู้จักนำทรัพยากรเดิมที่มีอยู่แล้วร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองมาผสมผสาน ปรับปรุงให้เกิดแนวความคิดใหม่เพื่อพัฒนาอาชีพ ชีวิต สังคม และด้านอื่น ๆ เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของ

ตนเอง และชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ยกเว้นในกรณีที่เกิดความสามารถจึงจะให้รัฐบาลหรือองค์กรภายนอกเข้ามาให้การสนับสนุนตามสมควร

แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สุธี ทรัพย์ใหญ่ (2537 : 38) กล่าวว่าไว้ว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การที่มนุษย์รู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างฉลาด และรู้คุณค่า โดยทำให้ทรัพยากรที่ถูกใช้ไปเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่ายาวนานที่สุด ที่สำคัญคือ ไม่มีบุคคลใดเก็บทรัพยากรธรรมชาติไว้ใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน เพราะทรัพยากรธรรมชาติเป็นของทุกคน จำเป็นต้องกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงกันอย่างถูกต้องตามหลักความยุติธรรม

เกษม จันทรแก้ว (2530 : 99) กล่าวว่า การอนุรักษ์เป็นการเก็บรักษา สงวน ซ่อมแซม ปรับปรุง และการใช้ต่อ

สำนักสารนิเทศ (2536 : 4) อธิบายความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรคล้าย ๆ กันว่าเป็นการรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด และประหยัด โดยใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และสูญเปล่าน้อยที่สุด รวมทั้งการกระจายการใช้ประโยชน์ให้แก่ทุกคนโดยทั่วถึงกัน เช่น การนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ให้ถูกต้อง เหมาะสม และเกิดผลกระทบต่อบริเวณลุ่มให้น้อยที่สุด

จากความหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ มนุษย์จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการดำรงชีวิต เช่น ป่าไม้ น้ำ อากาศ แร่ธาตุ ซึ่งมนุษย์นำมาแปรสภาพเพื่อเป็นของใช้หรือใช้โดยตรง เมื่อสังคมมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากขึ้น ปริมาณการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ในชีวิตประจำวันก็มากขึ้น เพื่อตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีวิต และตอบสนองต่อความเจ็บโตด้านอุตสาหกรรม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหารุนแรงขึ้น เช่น ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมสลายและหมดสิ้นไปอย่างรวดเร็ว เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากปัญหาทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อน เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และปัจจัยหลายด้าน จึงจำเป็นต้องอาศัยการตรวจสอบแนวคิด และทัศนคติของบรรดานักวิชาการ รวมทั้งของหน่วยงานที่มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตนในการอนุรักษ์ทรัพยากร เพื่อให้เข้าใจประเด็นที่เกี่ยวข้องสำหรับเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

หลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2540 : 128 – 130) ได้กำหนดแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมไว้ว่าจะต้องครอบคลุมปัญหาใหญ่ คือ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมถูกทำลาย ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ซึ่งโดยทั่วไปจะสามารถกระทำได้ดังนี้

1. การให้การศึกษาเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้กับคนในสังคมเพื่อให้เกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตัวเองที่มีต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเสริมสร้างความรู้ ทักษะคิด ความคิดเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจต่อการเลือกอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ การให้การศึกษาครั้งนี้จะต้องกระทำพร้อมกันทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบในทุกระดับโดยอาศัยวิธีการทุก ๆ อย่าง เพื่อให้เข้าถึงต่อประชาชนให้มากที่สุด
2. การปรับปรุงคุณภาพ เป็นวิธีการตรงที่ช่วยแก้ปัญหาการระเคเหและเคลนทรัพยากรและภาวะแวดล้อมเสื่อมโทรม
3. การลดอัตราการเสื่อมสูญ เป็นวิธีการที่จะใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างมีคุณค่าสามารถใช้ได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุดและสิ้นเปลืองน้อยที่สุด
4. การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เป็นการนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่ใช้แล้วนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่อีกโดยวิธีการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่โดยตรงหรือการนำมาแปรรูปหรือนำมาปรับปรุงคุณภาพแล้วนำมาใช้ประโยชน์อีก
5. การใช้สิ่งทดแทน เป็นการนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันมาใช้ในงานประเภทเดียวกันและก่อให้เกิดประโยชน์เหมือนกันเป็นการลดการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่หายากและขาดแคลนเพื่อไม่ให้สูญสลายไปอย่างรวดเร็วมากเกินไป
6. การใช้สิ่งที่มีคุณภาพรองลงมา เป็นการเลือกใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพรองลงมาทดแทนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่หายากและขาดแคลน
7. การสำรวจหาทรัพยากรใหม่ ๆ เป็นการค้นหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ เพื่อมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีพ
8. การป้องกันเป็นวิธีการจัดการโดยตรงเกี่ยวกับการป้องกันไม่ให้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมหมดลงไปอย่างรวดเร็วเกินไป หรือป้องกันมลพิษ หรือวัตถุเป็นพิษไม่ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัย

เกษม จันทร่แก้ว (2530 : 100) ได้สรุปแนวทาง และหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติไว้ 3 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ

1. ต้องใช้อย่างฉลาด กล่าวคือ ในการที่จะใช้ทรัพยากรแต่ละอย่างนั้น ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลน หรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย

2. ประหยัด (เก็บ รักษา สงวน) ของที่หายาก กล่าวคือ ทรัพยากรใดที่มีน้อยหรือหายาก ควรอย่างยิ่งที่จะเก็บรักษาเอาไว้มิให้สูญไป หรือมีวัสดุอื่นที่พอจะใช้ทดแทนได้ ควรใช้อย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย

3. หาวิธีการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี หรือเสื่อมโทรมให้ดีขึ้น กล่าวคือทรัพยากรใดก็ตามที่สภาพต่อแหลมต่อการสูญเปล่า หรือจะหมดไป ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ ควรอย่างยิ่งที่จะได้หาทางปรับปรุงให้อยู่ในลักษณะที่ดีขึ้น

นิวัติ เรื่องพานิช (2539 : 8 - 12) ได้ให้แนวทางในการที่จะอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดผลดีต่อสาธารณชนมี ดังนี้

1. การสำรวจหา (Exploration) ประการแรกจะต้องสำรวจหรือหาสิ่งที่เราต้องการนำมาใช้ประโยชน์ นักการป่าไม้จะเสาะแสวงหาพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ที่สำคัญในการที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ นักการเกษตรก็สำรวจตรวจหาวิธีการปรับปรุงที่ดินเพื่อใช้ในการเพาะปลูก

2. การป้องกัน (Protection) เมื่อสำรวจทรัพยากรต่าง ๆ ที่ต้องการนำไปใช้ประโยชน์ได้แล้วก็ต้องมีการป้องกันมิให้ทรัพยากรเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นพิษ เกิดความเสื่อมโทรม (Deterioration) ถูกทำลาย (Destruction) ไปในคิดที่ผ่านมาได้เกิดการสูญเสียในหลาย ๆ วิธีทาง

3. การลดอัตราการสูญเสีย (Reduction of Waste) หลักการสำคัญของการอนุรักษ์อีกข้อ หนึ่งคือ การบริโภคให้ถูกหลัก เศรษฐศาสตร์และมีประสิทธิภาพ นั่นคือ การบริโภคที่มีการลดอัตราการเสื่อมโทรมให้มากที่สุด

4. การพยายามใช้สิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณภาพรองลงมาและพยายามนำวิทยาการที่เหมาะสมเข้ามาช่วย

ความจำเป็นในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

จากสภาพปัญหาที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ของประเทศ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และเกิดการสูญเสียน้อยที่สุด ซึ่งกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม (2540 : 127) ได้กล่าวถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไว้ 4 ประการ คือ

1. เพื่อชำระไว้ซึ่งปัจจัยสำคัญของระบบสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ และสัตว์ เป็นการปรับปรุงป้องกันพื้นที่เพื่อการเพาะปลูก การหมุนเวียนแร่ธาตุ อาหารพืช ตลอดจนการให้น้ำให้สะอาด
2. เพื่อสงวนรักษาการกระจายของชาติพันธุ์ ซึ่งขึ้นกับโครงการขยายพันธุ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการปรับปรุง การป้องกันธัญพืช สัตว์เลี้ยง และจุลินทรีย์ต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนการคุ้มครองอุตสาหกรรมที่ใช้ทรัพยากรที่มีชีวิตเป็นวัตถุดิบ
3. เพื่อเป็นหลักประกันในการใช้พันธุ์พืช สัตว์ และระบบนิเวศเพื่อประโยชน์ในการยังชีพตามความเหมาะสม
4. เพื่อสงวนรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรม ซึ่งเป็นมรดกล้ำค่าไว้ไปยังอนุชนรุ่นหลัง รวมทั้งระบบสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น

ประเภทของทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติสามารถจะแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้หลายวิธีด้วยกันแต่เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายขึ้น นิวัตติ เรืองพานิช (2539 : 25) จึงแบ่งประเภทของทรัพยากรธรรมชาติออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ทรัพยากรที่สามารถรักษาให้คงอยู่ได้แก่
 - 1.1 ดิน หมายถึง เนื้อดินอันเป็นที่อยู่อาศัยของพืช และเป็นแหล่งสะสมแร่ธาตุอาหารที่จำเป็นสำหรับพืช ซึ่งเป็นที่มาของอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค โดยปกติดินสามารถเกิดทดแทนตามธรรมชาติได้ แต่ใช้ระยะเวลายาวนานมาก ดังนั้น เมื่อใช้ดินในการเกษตรกรรมมาก ๆ เข้า ดินจะเสื่อมเสีย และเสื่อมคุณภาพได้ มนุษย์จึงจำเป็นต้องดูแลรักษาดินให้มีสภาพที่อุดมสมบูรณ์
 - 1.2 ทัศนียภาพ หมายถึง พื้นแผ่นดิน ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้มากกว่าการทำเกษตรกรรม เช่น ใช้เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ หรือใช้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในรูปของทิวทัศน์อันสวยงามตามธรรมชาติ
 - 1.3 น้ำ ที่อยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง ซึ่งเราเห็นเราใช้กันอยู่ทุกวัน
2. ทรัพยากรที่เกิดทดแทนกันได้ ได้แก่
 - 2.1 พืชพันธุ์ต่าง ๆ สามารถเกิดทดแทนกันได้โดยการปลูกขึ้นมาใหม่ หรืออาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
 - 2.2 สัตว์บก และสัตว์น้ำ เป็นสิ่งมีชีวิตที่สามารถจะเกิดลูกหลานแพร่พันธุ์สืบแทนกันได้

3. ทรัพยากรที่ใช้แล้วสิ้นเปลือง เช่น แร่ธาตุ ป่าไม้ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ ถือเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่จำเป็นอย่างยิ่งในการอนุรักษ์ เพราะหากป่าไม้ถูกทำลายสัตว์ป่าก็ไม่มีที่อยู่ ปัญหาการพังทลายของดิน การกัดกร่อนของดิน และปัจจุบันป่าไม้กลายเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญ และอำนวยความสะดวกทั้งทางตรง และทางอ้อมให้แก่มนุษย์

ปัญหาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ

สุเมธ ชุมสาย และคณะ (2529 : 4-21) กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลายจุดก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติได้ในหลาย ๆ ลักษณะ และยังมีผลเนื่องไปถึงสิ่งอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย ดังเช่น

1. การเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการตั้งทำลายป่าในบางแห่ง
2. การค้นพบสถานที่ท่องเที่ยวใหญ่ ซึ่งต้องพัฒนาเส้นทางคมนาคม ทำให้เสียสิ่งที่เป็นธรรมชาติเดิม
3. ศิลปหัตถกรรม สินค้าพื้นเมืองที่ต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ เช่น งานแกะสลัก ทอผ้า จักสาน ต้องใช้ทรัพยากรไม้เป็นจำนวนมาก ถ้าความต้องการของตลาดเพิ่มขึ้นเพียงไร ป่าไม้ก็จะถูกทำลายโดยการลักลอบมาเพิ่มขึ้นเพียงนั้น แต่ในปัจจุบันไม้ที่ใช้ทำศิลปหัตถกรรมต่าง ๆ เป็นไม้ต้องห้ามตามกฎหมาย
4. แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งได้รับการพัฒนาจนเกือบจะมองไม่เห็นความงามดั้งเดิม เช่น ถ้ำเชียงดาว ดอยปู่ย เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับของพื้นที่

ธีโอบาลด์ (Theobald, 1994 : 175) กล่าวว่า ชีตความสามารถในการรองรับของพื้นที่ คือ จำนวนมากที่สุดของนักท่องเที่ยวที่สามารถเข้ามาท่องเที่ยวที่สามารถเข้ามาท่องเที่ยวหรืออยู่อาศัยในพื้นที่ โดยไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่พื้นที่ รวมถึงทำให้รักษาความสมดุลระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับ

บัตเลอร์ (Butler อ้างในกริช สอิ้งทอง, 2545 : 23) กล่าวว่า “ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวจะถึงจุดวิกฤตเมื่อมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจนถึงระดับที่ไปขัดขวางความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวในการให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว”

สันติ ชูดิษฐา (อ้างในบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 : 442-444) กล่าวว่า ความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity) เป็นแนวความคิดในวิชานิเวศวิทยา ซึ่ง Andrew

W.Gig ได้กล่าวไว้ในหนังสือ Countryside Planning ว่า ความสามารถในการรองรับของพื้นที่คือ ประสิทธิภาพใช้ประโยชน์ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ที่พื้นที่นั้นจะสามารถแบกรับไว้ได้ก่อนที่จะเกิดความเสื่อมโทรมขึ้น ซึ่งขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ที่แบ่งออกได้เป็น 4 ด้านด้วยกัน คือ ความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ ด้านกายภาพ ด้านนิเวศวิทยา และความสามารถในการรองรับด้านความรู้สึกรู้สึก

มนัส สุวรรณ (2538 : 129 – 130) ได้กล่าวถึงความสามารถที่จะรองรับได้ของพื้นที่ใช้ ว่า โดยธรรมชาติในการรองรับของแต่ละพื้นที่ ย่อมมีขีดความสามารถที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน เช่น ด้านกายภาพ ด้านชีวภาพ และกิจกรรมของมนุษย์ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งระดับความสามารถของพื้นที่ใด ๆ ก็ตามย่อมต้องมีขีดจำกัดในตัวของมันเอง หากมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกินขีดจำกัดนี้แล้ว ก็จะทำให้สภาพและความสมดุลของพื้นที่ สูญเสียไปจนเกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่นี้สามารถแบ่งพิจารณาได้เป็น 3 ประเด็น คือ

1. ความสามารถที่จะรับได้ทางกายภาพ (Physical Carrying Capacity) หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพ ของสถานที่ที่เอื้ออำนวยแก่กาพัฒนา ให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ เป็นขีดจำกัดที่กำหนดได้ชัดเจนและจับต้องได้มากกว่า เช่น ขนาดของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่แน่นอนตายตัว ย่อมเป็นตัวกำหนดว่าจะสามารถสร้างอาคารหรือสิ่งก่อสร้างได้จำนวนมากน้อยเท่าใด เป็นต้น
2. ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม หมายถึง ความสามารถของสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของสถานที่ท่องเที่ยวที่จะพัฒนาเพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในจำนวนสูงสุด โดยไม่ทำให้เกิดภาวะแออัด
3. ความสามารถที่จะรับได้ทางนิเวศ หมายถึง ความสามารถของสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้กับการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพราะการที่นักท่องเที่ยวไปรวมตัวอยู่ในพื้นที่หนึ่งเป็นจำนวนมาก ย่อมก่อให้เกิดความกดดันต่อพื้นที่นั้น โดยตรง ซึ่งบางครั้งอาจจะมากเกินกว่าพื้นที่นั้นจะรับได้

จากข้อมูลแนวคิดเกี่ยวกับความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวเอาไว้ ผู้วิจัยพอจะสรุปความได้ว่าศักยภาพในการรองรับของพื้นที่แต่ละแห่งย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการวางแผนในภาวะเสื่อมโทรมขึ้นในพื้นที่ ซึ่งจะก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอย่างต่อเนื่อง และสิ่งที่จำเป็นที่สุดต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่จะต้องไม่กระทบต่อความจำเป็นพื้นฐาน และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในท้องถิ่นด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 12) ได้อธิบายความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวรวมทั้งการจัดบริการอื่น ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคตโดย

1. ต้องดำเนินการภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว
2. ต้องยอมรับให้ประชาชนทุกส่วนได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน
3. ต้องตระหนักดีต่อการมีส่วนร่วมของประชากร ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ที่มีต่อขบวนการท่องเที่ยว
4. ต้องชี้้นำความปรารถนาของประชาชนในท้องถิ่นและชุมชนในพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 7) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึง การท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มเล็กที่เข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการจัดการอย่างดีเยี่ยม เพื่อสามารถดำรงไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวให้มีความดึงดูดใจอย่างไม่เสื่อมคลาย ธุรกิจท่องเที่ยวมีการปรับปรุงคุณภาพให้มีผลกำไรอย่างเป็นธรรม และนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมอย่างเหมาะสมอย่างเพียงพอ แต่มีผลกระทบทางลบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดหรือไม่มีเลยอย่างยั่งยืนยาว”

ชูสิทธิ์ ชวภา (2538 : 32) กล่าวว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณวัตถุสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีที่มีอยู่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการพัฒนานำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยพยายามลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากร หรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรให้น้อยที่สุด และทะนุบำรุงสงวนรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ในสภาพเดิมตลอดไป

ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้
อย่างหลากหลาย ดังนี้

สรวิศ อาสาสรรพกิจ (2543 : 10) กล่าวว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
เป็นการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมน้อยที่สุด มี
ความเชื่อมโยงสอดคล้องกันทั้งด้านการพัฒนาและด้านการตลาด ที่พานักท่องเที่ยวมาชื่นชม
ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆ ได้เป็นประจำสม่ำเสมอ อันจะส่งผลให้เกิดการหมุนเวียน
ทางเศรษฐกิจที่ตอบสนองต่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างต่อเนื่อง

ที่ประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและพัฒนาแบบยั่งยืน (Globe'90. Conference) ณ
ประเทศแคนาดา เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2533 (อ้างในศรีพร สมบุญธรรม, 2535 : 25) ได้ให้
ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนอง
ความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวน
รักษาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไป จึงมีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อเป็นการตอบสนอง
ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับการขยายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและ
ขบวนการทางระบบนิเวศวิทยาได้

ภราเดช พັນวิเชียร (2539 : 5) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
ไว้ว่า “หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จำเป็นต้องมีการพิจารณาทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม
และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปโดยตลอด”

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 40) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว
แบบยั่งยืนไว้ว่า “หมายถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวมุ่งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและ
สิ่งแวดล้อมพร้อมกันไป ในขณะที่เดียวกันก็ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วม และได้รับผลประโยชน์
ทางเศรษฐกิจจากแหล่งท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน”

จากข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวเอาไว้ข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยพอจะสรุป
ได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับ
รากฐานของสังคม ทำให้ชุมชนในระดับท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยวใน
ท้องถิ่นของตนให้มากที่สุด แต่ทั้งนี้ก็ต้องไม่ให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เน้นให้คนใน
ชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ยังคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิม รวมถึง
การรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและการพัฒนาแบบยั่งยืน

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 7) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นแนวความคิดที่จะดำรงอยู่ของชีวิต แต่ในขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมทางสังคม หรือระบบความคิด วัฒนธรรมของมนุษย์ ต้องมีความรับผิดชอบในการป้องกัน และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติได้รับใช้มนุษย์อย่างยั่งยืน

เฟนเนลล์ (Fennell, 1999 : 31) ได้ให้แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สรุปได้ว่า

1. การท่องเที่ยวต้องกระทบต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด
2. การท่องเที่ยวต้องเคารพในวัฒนธรรมของท้องถิ่น และกระทบต่อวัฒนธรรมดังกล่าวให้น้อยที่สุด
3. การท่องเที่ยวต้องยอมให้ประชาชนในท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์มากที่สุด
4. นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว

เฮล (Hale, 1993 : 158 – 159) แนวความคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ และใช้การจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเข้าใจพัฒนาการภายในระบบนิเวศของสังคมนั้น การพัฒนาต้องใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อยกระดับชีวิตของมนุษย์ให้ดีขึ้น โดยที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และสามารถรักษาไว้สำหรับสังคมมนุษย์ในอนาคต

ฐิติธี ฐุชาติ (2543 : 183 – 186) กล่าวว่า ในปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ใช้นโยบายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) เพื่อป้องกันการท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ซึ่งทำลายสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

คินนาร์ด และ ฮอลล์ (Kinnaird and Hall, 1994 : 22) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีขึ้นเพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ถูกกระทบน้อยที่สุด

โรเจอร์ และ สลีน (Rogers and Slinn, 1995 : 162 – 163) กล่าวว่าไว้ว่าโดยหลักการพัฒนา และจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน สามารถอธิบายได้ดังนี้

สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพยากรสมบัติที่สำคัญ และมีคุณค่าต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิให้ถูกทำลายในระยะสั้น

2. การท่องเที่ยวการจัดการกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกให้กับชุมชน และแหล่งท่องเที่ยว ให้มีความเสมอภาคแก่นักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่ให้นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันจากการท่องเที่ยวด้วย

3. การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งผลต่อการพัฒนาแบบยั่งยืน การท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากร ก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคตหรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม

4. กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวควรมอบรับสภาพธรรมชาติ และลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งเดิมของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าว

5. ความกลมเกลียวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว

6. การเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน

7. องค์กรด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว องค์กรในท้องถิ่น และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมต้องยอมรับหลักการดังกล่าว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลทางปฏิบัติที่แท้จริง

ศรันย์ เลิศรักษ์มงคล (2540 : 14) ได้ให้แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 7 ประการ คือ

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางธรรมต่าง ๆ แก่ลูกหลาน

2. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีการยอมรับให้เห็นความสำคัญและความเป็นมาของวัฒนธรรมทางธรรม รวมถึงโบราณสถาน โบราณวัตถุในท้องถิ่นนั้น

3. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องปฏิบัติและร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรมโบราณสถาน โบราณวัตถุนั้นอย่างต่อเนื่อง

4. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องร่วมกันฟื้นฟูอย่างเต็มที่ หากสิ่งดังกล่าวข้างต้นถูกปล่อยปละละเลย

5. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องประสานกับรัฐในการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักและสนใจแก่คนทั่วไป

6. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องปฏิบัติตนเป็นเจ้าของบ้านที่ดี และเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ

7. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องพัฒนาสิ่งแวดล้อมให้ท้องถิ่นให้เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยวให้สมบูรณ์

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 43) ได้ให้แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ 6 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้คือ

1. องค์กรประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยว พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชม โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรองรับพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

2. องค์กรประกอบด้านการพัฒนา สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

3. องค์กรประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยว เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพอใจโดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

4. องค์กรประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

5. องค์กรประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเอง และให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

6. องค์กรประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

ศรีพร สมบุญธรรม (2536 : 26) ได้ให้แนวคิดของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ 6 องค์กรประกอบคือ

1. องค์กรประกอบด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาคโดยพยายามส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อน แล้วจึงพัฒนาสู่

การท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันถึงความสัมพันธ์ที่เหมาะสมระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับระบบสาธารณูปโภคที่มีอยู่

2. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น (Local Participation) โดยพยายามส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมียผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่

3. องค์ประกอบด้านขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว (Scale of Tourism Development) โดยพยายามพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนาและให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ทั้งนี้ควรพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. องค์ประกอบด้านการใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น (Local Product) โดยพยายามสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นในการก่อสร้าง ตลอดจนการแปรรูปประโยชน์จากผลผลิตต่าง ๆ ของคนท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยลดดุลการค้ากับประเทศได้ทางหนึ่ง และเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย

5. องค์ประกอบด้านการกระจายรายได้ (Income Distribution) โดยพยายามให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. องค์ประกอบด้านการจ้างงาน (Employment) โดยพยายามให้คุณภาพของงานสำหรับคนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว กล่าวคือมุ่งส่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

แนวคิดที่ว่าพัฒนาแบบยั่งยืน (Sustainable Development) เป็นแนวความคิดที่ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน ได้มีการรวบรวมคำอธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาแบบยั่งยืนไว้ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 ประการได้ดังนี้ คือ

1. การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่ตรงกับความต้องการตามความจำเป็นในปัจจุบัน โดยสามารถรองรับความต้องการ และ/หรือความจำเป็นที่จะเกิดแก่ชนรุ่นหลัง ๆ ด้วย ทั้งนี้มาตรฐานการครองชีพที่เลยขีดความจำเป็นขั้นพื้นฐานต่ำสุด จะยั่งยืนต่อเมื่อมาตรฐานการบริโภคในทุกหนทุกแห่งคำนึงถึงความยั่งยืนในระยะยาว (Long-term Sustainability)

2. การพัฒนาแบบยั่งยืน ครอบคลุมมาตรการรักษามรดกทางทรัพยากรที่จะตกกับชนรุ่นหลัง โดยอย่างน้อยให้ได้มากพอ ๆ กับที่ชนรุ่นปัจจุบันได้รับมา

3. การพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่กระจายประโยชน์ของความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจได้อย่างทั่วถึง ตลอดจนเป็นการพัฒนาที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับท้องถิ่น และในระดับโลกโดยรวมเพื่อชนรุ่นหลังและเป็นการพัฒนาที่ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นอย่างแท้จริง

4. การพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การทำให้คุณภาพของชีวิตมนุษย์ดีขึ้นภายในระบบนิเวศวิทยาที่สามารถจะรองรับการดำเนินชีวิตได้ต่อไป ในลักษณะดังกล่าว “เศรษฐกิจแบบยั่งยืน” (Sustainable Economy) คงต้องเป็นเศรษฐกิจที่ธำรงรักษาแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของคนไว้ได้ โดยเศรษฐกิจแบบนี้จะยังคงสามารถพัฒนาควบคู่ไปกับการรักษาแหล่งทรัพยากรได้ต่อไปด้วยการปรับตัว และโดยอาศัยการยกระดับความรู้ ปรับปรุงองค์กร ตลอดจนปรับประสิทธิภาพทางเทคนิคและเช่าปัญหา

โดยทั่วไปแล้วมักพบ “การพัฒนาแบบยั่งยืน” ในความหมายที่ระบุ หรือคู่ไปกับ “การเจริญเติบโตแบบยั่งยืน” (Sustainable Growth) แดลีย์ (Daly, 1991) ซึ่งเห็นว่า 2 คำนั้นแตกต่างกัน โดยที่ “การเจริญเติบโต” (Growth) หมายถึง การแผ่ขยายตามขนาดในมิติทางกายภาพของระบบเศรษฐกิจ ส่วน “การพัฒนา” (Development) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพของระบบเศรษฐกิจ ในภาวะที่มีดุลยภาพและมีพลวัต ภายใต้กรอบที่ไม่กระทบกระเทือนกับสิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศวิทยา (เกื้อ วงศ์บุญสิน. 2538 : 70 – 71)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2539 : 28) ได้กล่าวว่า แนวทางการสร้างกรอบนโยบายและแนวทางปฏิบัติ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มี 8 ประการด้วยกัน คือ

1. ต้องมุ่งพัฒนาการท่องเที่ยวในประเทศก่อน
2. ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ต้องคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับทุก ๆ ด้าน ของจำนวนนักท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมโดยรวม
4. มุ่งใช้วัสดุและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น
5. เน้นการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยมุ่งประโยชน์ในระยะยาวของชุมชน
6. คุณค่าและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมนั้นเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง มีค่าเพียงพอที่จะเป็นแหล่งรองรับการท่องเที่ยวเท่านั้น ความอยู่รอดระยะยาวจึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะละเลยได้
7. การปรับตัวเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นสิ่งจำเป็น แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักการข้างต้น

โครงการพัฒนาที่สูงไทย - เยอรมัน (2540 : 81) ได้เสนอการจัดการ และพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ในคราวฝึกอบรมการสื่อความหมายทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมไว้ว่า การพัฒนานั้นจะต้องมองการจัดการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่

1. การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้รองรับการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนภายใต้ขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่หรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงกายภาพ และเชิงนิเวศวิทยา โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
2. การจัดการด้านการตลาดอย่างยั่งยืน โดยให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสม และรักษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อทรัพยากรท่องเที่ยวและการบริการ
3. การจัดการด้านการบริการ ทั้งการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนสื่อความหมายธรรมชาติ
4. คำนี้ถึง และผลักดันให้เกิดความยั่งยืนในการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA)

ธีรพงษ์ แก้วหาญ (2544 : 200 - 206) ได้กล่าวถึงหลักการของการศึกษาวิเคราะห์ ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA) ไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้จากชาวบ้าน

ยึดหลักการเรียนรู้จากชาวบ้านโดยตรง ถ้อยชาวบ้านเป็นครู โดยเรียนรู้เกี่ยวกับสภาพ ทางกายภาพ ความรู้ด้านเทคนิคและทางสังคม ศึกษามุมมอง กรอบแนวคิดของชุมชนที่มีต่อ ปัญหาหรือการพัฒนาในแต่ละด้าน
2. การเรียนรู้อย่างรวดเร็ว ก้าวหน้า และทันต่อเหตุการณ์

ค้นหาความจริงอย่างรวดเร็ว โดยคำนึงถึงความยืดหยุ่นของวิธีการการใช้โอกาสให้เป็น ประโยชน์ การพิจารณาเร็วอย่างที่หลากหลายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การถามชื่อ การตรวจสอบ ความถูกต้อง ทั้งนี้ไม่ได้ติดยึดรูปแบบ และวิธีการที่ตายตัวแต่ปรับตัวและวิธีการให้เข้ากับ กระบวนการเรียนรู้ที่กำลังดำเนินอยู่
3. การลดความผิดพลาดที่อาจเกิดจากการเรียนรู้ที่ใช้สมมติฐานของตัวเองเป็นเกณฑ์

เรามักจะมีสมมติฐานของเราต่อการเรียนรู้เรื่องหนึ่ง ๆ ในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นต้นเหตุให้เกิด การเรียนรู้ที่ผิดพลาดได้ ดังนั้นจึงควรยึดหลักการฟังให้มาก พูดแต่น้อย ไม่รีบร้อน แต่เรียนรู้ อย่างชัดเจนและตามสบาย ไม่ยึดเอาตัวเองเป็นสำคัญ หาโอกาสพูดคุยกับคนทุกคน โดยเฉพาะ คนยากจนและสตรี เพื่อเรียนรู้ปัญหาและความจำเป็นเร่งด่วนของเขา

4. การจัดความสมดุล

ควรจัดความสมดุลระหว่างค่าใช้จ่ายกับประโยชน์ ที่ได้รับจากการเรียนรู้ข้อมูลที่เป็นจริง โดยพิจารณาจากเกณฑ์ในเรื่องปริมาณ ความแม่นยำ ความเหมาะสมด้านเวลา ความสอดคล้องกับเรื่องที่ทำอยู่ ควรรู้ว่าเรื่องใดไม่คุ้มค่าต่อการเรียนรู้ เรื่องใดไม่ต้องการความแม่นยำมากหรืออีกนัยหนึ่งไม่ทำอะไรเกินความจำเป็น ต้องใช้การประมาณการอย่างถูกต้อง ดีกว่าทำอะไรอย่างแม่นยำแต่ผิด

5. การตรวจสอบความถูกต้อง

ตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้หลักของไตรมิติ (Triangulation) เช่น สัมภาษณ์ 3 จุด กลุ่มสัมภาษณ์อาจใช้ถึง 3 กลุ่ม หรือทดสอบข้อมูลซ้ำ 3 ครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง

6. ความหลากหลาย

ยึดหลักการแสวงหาความแตกต่างมากกว่าการใช้ค่าเฉลี่ย โดยจะจงหาตัวอย่างที่มีความหลากหลายแทนการสุ่มตัวอย่างเพื่อให้มีความสามารถเป็นตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ได้

7. การกระตุ้นและอำนวยความสะดวกให้ชาวบ้านเป็นผู้ทำการศึกษา

จัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก และกระตุ้นให้ชาวบ้านทำการศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์และเสนอผลการศึกษาด้วยตนเอง การกระทำดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องราวที่ทำการศึกษาและมีความรู้สึกเป็นเจ้าของสิ่งที่เขาค้นพบ

ผู้เป็นนักวิจัยหรือนักพัฒนา อาจจะไม่มีความจำเป็นในระยะเริ่มแรกของกระบวนการเรียนรู้ หลังจากนั้นควรจะถอยไปเรื่อยๆ หลังหรือเลียงไปที่อื่น โดยไม่มีการสัมภาษณ์หรือจัดจังหวะในขณะที่ชาวบ้านกำลังดำเนินการศึกษา

โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่า ผู้วิจัยหรือนักพัฒนาจะเปลี่ยนบทบาทจากผู้วิจัยหรือผู้ค้นหาข้อเท็จจริงเป็นผู้อำนวยความสะดวก

8. ความมั่นคงและความรับผิดชอบต่อการตรวจสอบข้อบกพร่องของผู้วิจัยหรือนักพัฒนา

ผู้วิจัยหรือนักพัฒนา ซึ่งต่อไปนี้จะถือว่าเป็นผู้อำนวยความสะดวก จะตรวจสอบพฤติกรรมของตัวเองตลอดเวลาและมีความพยายามที่จะทำให้ดีขึ้น โดยประกอบด้วย 2 ส่วน คือนโยบายบริหารงานที่ดีที่สุดของตนเองหรือผู้ร่วมงานมากกว่ากฎเกณฑ์ที่ตายตัวและปรับปรุงเทคนิคและวิธีการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ภายใต้การมีส่วนร่วม

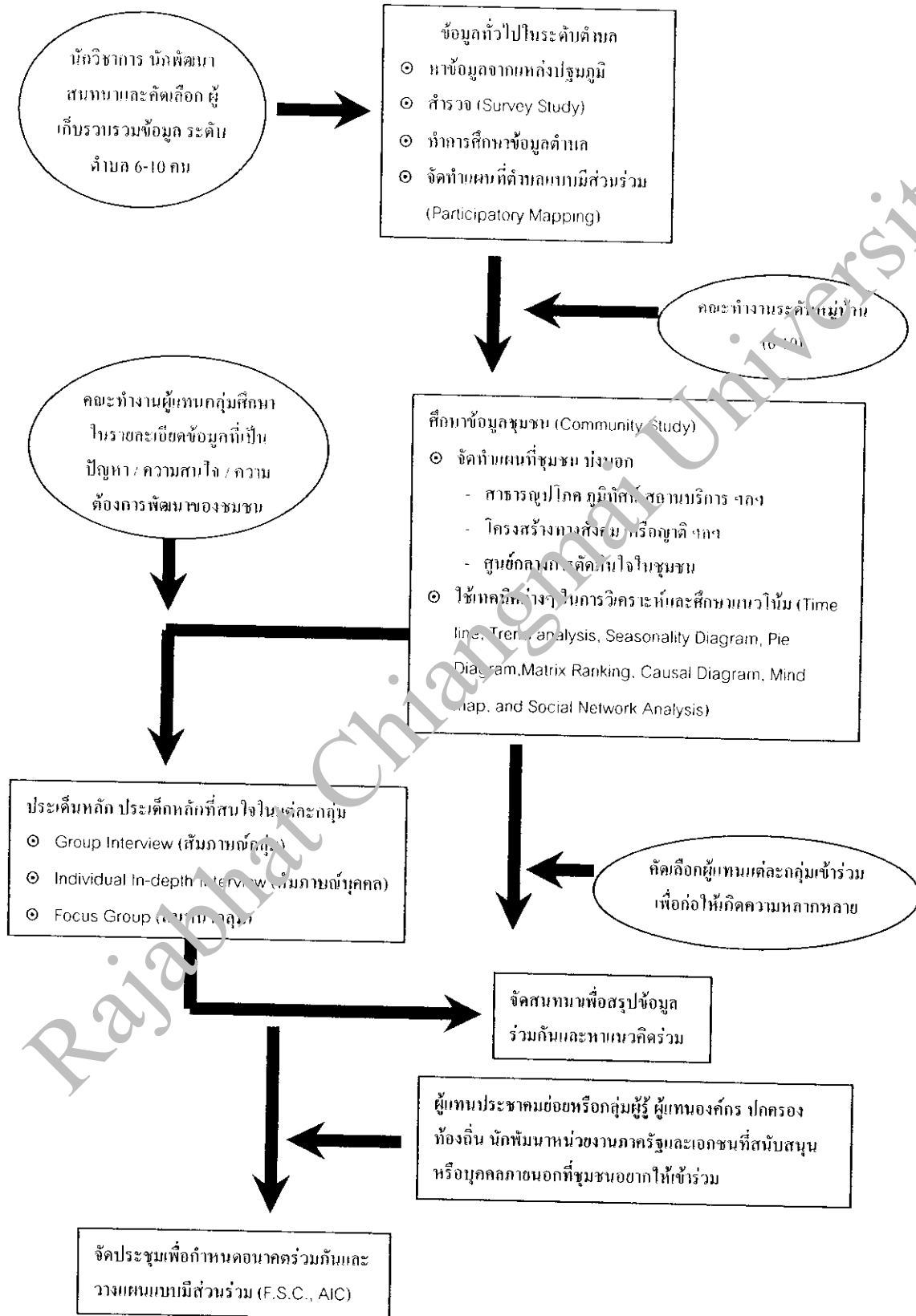
9. การเรียนรู้จากซึ่งกันและกัน

มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวคิดระหว่างชาวบ้านด้วยกันเอง ระหว่างชาวบ้านและนักวิจัยหรือนักพัฒนา นอกจากนี้ควรมีการแลกเปลี่ยนระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในเรื่องความรู้เกี่ยวกับพื้นที่และประสบการณ์

ขั้นตอนทั่วไปในการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (PRA)

1. การกำหนดประเด็นที่ต้องการจะศึกษา ผู้ทำการศึกษาจะต้องกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการจะศึกษาไว้ก่อนการทำกิจกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการตั้งคำถามขณะดำเนินกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมาย
2. ขั้นลงมือปฏิบัติกิจกรรม ในขั้นตอนนี้ต้องมีการคัดเลือกและการสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มเป้าหมายก่อน โดยวิธีการแนะนำตัวหรือวิธีการอื่น ๆ ตามความเหมาะสม แล้วจึงเชิญชวนให้เข้าร่วมกิจกรรม
3. เริ่มสนทนาและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน จัดทำแผนที่ ซึ่งแสดงถึงลักษณะการตั้งบ้านเรือนชักชวนให้ทำแผนที่หมู่บ้านอย่างง่าย ๆ ลงในกระดาษที่เตรียมไว้ ต่อจากนั้นผู้เก็บข้อมูลจะเริ่มเก็บข้อมูลตามที่กำหนดไว้ ให้กลุ่มเป้าหมายใช้แผนที่และอุปกรณ์ที่เตรียมไว้เป็นสื่อในการให้ข้อมูล
4. การจดบันทึกข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการทำกิจกรรมควรได้รับการจดบันทึกไว้ทันที มิฉะนั้นจะเกิดการสูญหาย เพราะในกระบวนการทำกิจกรรมจะมีการเคลื่อนไหวของข้อมูลอยู่ตลอดเวลา
5. การตรวจสอบข้อมูล สามารถทำได้ทันทีในขณะที่กิจกรรมกำลังดำเนินอยู่ เพราะในกระบวนการของวิธีการนี้ ผู้ให้ข้อมูลจะแสดงความคิดเห็นต่อข้อมูลที่เพื่อนในกลุ่มให้อยู่ตลอดเวลา จึงถือว่าการตรวจสอบข้อมูลเป็นการตรวจสอบโดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเอง
6. ประเด็นที่จะศึกษาจะเริ่มจากประเด็นที่เป็นรูปธรรม เช่น แผนที่ที่ตั้งแต่ละครัวเรือน จำนวนสมาชิก ฯลฯ แล้วค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นประเด็นที่เป็นนามธรรมขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ระบบเครือญาติ ความสัมพันธ์ในชุมชน เป็นต้น
7. พยายามส่งเสริมและจัดเวทีให้ชาวบ้านที่มาร่วมกิจกรรมได้อภิปราย เพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา และลงมือทำจริง ๆ
8. พยายามหลีกเลี่ยงการใช้เทคนิคที่ยุ่งยากต่อการสร้างความเข้าใจ พยายามหาวิธีการที่ใช้เพื่อการสร้างความหมายให้เข้าใจได้ง่าย โดยเป็นวิธีการที่เหมาะสมในแต่ละชุมชนหรือแต่ละกลุ่มประชากรที่เข้าร่วม

แผนภูมิ แสดงขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูลแบบมีส่วนร่วม (PRA)

แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT)

นันทิยา หุตานวัตรและคณะ (2542 : 10 – 15) ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ไว้ดังนี้ การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เป็นวิธีการหรือเครื่องมือการวางแผนกลยุทธ์ที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลายในกิจการ และลักษณะงานต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. เป็นเครื่องมือที่ประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนชนบท
2. เป็นเครื่องมือการวางแผนกลยุทธ์ที่ใช้ได้กับธุรกิจขนาดเล็ก
3. เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบงาน
4. ใช้เป็นเครื่องมือปรับปรุงการทำงานเป็นทีม
5. ใช้เพื่อการศึกษาตนเองของเยาวชนในโครงการเยาวชน
6. ใช้ในการดำเนินชีวิตในครอบครัว เช่น การวางแผนการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบุตร

คุณลักษณะของกระบวนการวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ว่าเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการสร้างกลยุทธ์สำหรับชุมชนได้ดี โดยมีคุณลักษณะ 7 ประการ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วม

ผู้นำเป็นผู้มีอิทธิพลและมีส่วนร่วมสูงสุดในการกำหนดกลยุทธ์ของกลุ่ม ผู้นำจะเป็นผู้คิดริเริ่มค้นหาปัจจัย ดัดสนใจ หลีกเลี่ยงสามารถเสนอกลยุทธ์ทางเลือกได้ นอกจากนี้กระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ยังเอื้อให้สมาชิกซักถาม เสนอแนะ และมีส่วนร่วม จัดลำดับความสำคัญของกลยุทธ์ ซึ่งทำให้สมาชิกทราบถึงทิศทาง และแผนงานของกลุ่ม

2. กระบวนการเรียนรู้

เกิดเหตุการณ์ที่ผู้เข้าร่วมต้องคิดอย่างจริงจัง ต้องเสนอความคิดเห็นของตนต่อกลุ่ม ต้องอภิปรายโต้แย้ง ผลเปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและที่สำคัญต้องตัดสินใจเลือกทิศทาง และกลยุทธ์ของกลุ่ม การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เอื้อให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้เรื่องหลัก 2 เรื่อง คือ ผู้เข้าร่วมเรียนรู้เรื่องของกลุ่มของตนได้กระจ่างขึ้น และทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการวางแผนแบบทีมและเป็นระบบ

3. การใช้เหตุผล

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งเอื้อให้เกิดการให้เหตุผลในการคิด และตัดสินใจกำหนดกลยุทธ์ ในแต่ละขั้นตอนของ

กระบวนการผู้เข้าร่วมต้องใช้ความคิด และอภิปรายถึงเหตุผลต่าง ๆ ในการตัดสินใจ ซึ่งทำให้เกิดความรอบคอบในการกำหนดกลยุทธ์

4. การใช้ข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในกระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) มาจาก 3 แหล่งคือ 1) จากประสบการณ์การทำงานของผู้เข้าร่วม 2) จากผลการศึกษาวเคราะห์องค์กร และ 3) จากแหล่งข้อมูลภายนอก เช่นวิทยากรที่เชิญมาให้ความรู้และเพิ่มเติมข้อมูล เป็นต้น ข้อมูลที่สำคัญและถูกต้องนี้ทำให้เกิดผลดีต่อกระบวนการ SWOT 3 ประการ คือ 1) เอื้อให้เกิดการมองการณ์ไกลได้ดี 2) กำหนดภารกิจและวัตถุประสงค์สอดคล้องกับสถานการณ์ และ 3) ระบุจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และข้อจำกัดได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง

5. กระตุ้นให้คิดและเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้น

กระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความคิด การวิเคราะห์ และการอภิปรายโต้เถียง เมื่อบรรลุถึงการตัดสินใจร่วมกัน ดังนั้นกระบวนการวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) จึงสร้างสรรค์ให้เกิดการคิดการมองและความเข้าใจแง่มุมใหม่ โดยผู้เข้าร่วมอาจยังไม่เคยคิดหรือเห็นแง่มุมใหม่ขึ้นมาก่อน ซึ่งก่อให้เกิดการเปิดเผยประเด็นที่ซ่อนเร้นของกลุ่มหรือคลัสเตอร์สถานการณ์ที่ซับซ้อนให้เห็นได้ชัดเจนขึ้น ความชัดเจนดังกล่าวสอดคล้องกับการกำหนดกลยุทธ์

6. การเป็นเจ้าของและพันธะสัญญา

จากการที่ผู้เข้าร่วมเป็นผู้คิด วิเคราะห์ ใช้เหตุผล อภิปรายแลกเปลี่ยน จนกระทั่งนำไปสู่การตัดสินใจของตนเองในการกำหนดภารกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ของกลุ่ม กระบวนการวิเคราะห์หา จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) จึงช่วยสร้างให้เข้าร่วมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของแผนงานและเกิดความผูกพันต่อการนำแผนกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ อย่งไรก็ดี การปฏิบัติตามแผนยังต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไข หรือ มีตัวแปรบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต ดังนั้นกระบวนการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค (SWOT) จึงควรใช้อย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลง

7. การปฏิบัติทันที

กระบวนการวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เปิดเผยให้เห็นจุดอ่อนที่เป็นปัญหา ซึ่งเห็นว่าปัญหาเร่งด่วนที่ต้องแก้ไขเมื่อเสร็จสิ้นการวางแผนจะลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ ทันที หรือบางครั้งอาจไม่รออนสิ้นสุดกระบวนการ ก็ทำการแก้ไขปัญหานั้น ๆ เลย จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการวิเคราะห์ (SWOT) ทำให้เกิดผลทางการปฏิบัติทันที

นอกจากนี้ นันทิยา หุตานวัตรและคณะ ยังกล่าวถึงข้อควรคำนึง และปัญหาที่ควรระวัง ในการทำกระบวนการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ไว้ดังนี้

ข้อควรคำนึง

1. องค์กรต้องกำหนดก่อนว่าองค์กรต้องการที่จะทำอะไร
2. การวิเคราะห์โอกาส และอุปสรรคต้องกระทำในช่วงเวลาขณะนั้น
3. องค์กรต้องกำหนดปัจจัยหลักที่เกี่ยวกับการดำเนินงานให้ถูกต้อง
4. องค์กรต้องประเมินความสามารถของตนให้ถูกต้อง

ปัญหาที่ควรระวัง

1. การระบุจุดอ่อนต้องกระทำอย่างซื่อสัตย์ และบางครั้งจุดอ่อนเฉพาะอย่างหนึ่งของเฉพาะบุคคล
2. การจัดการกับกลไกการป้องกันตนเองต้องกระทำอย่างรอบคอบ
3. แนวโน้มการขยายจุดแข็งที่เกินความเป็นจริง
4. ความใกล้ชิดกับสถานการณ์ทำให้มองสถานการณ์ขององค์กรไม่ชัดเจน
5. การกำหนดบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวมข้อมูลต้องระบุไว้ชัดเจน
6. ข้อมูลไม่เพียงพอ และข้อมูลสิ่งแวดล้อมภายนอกเบี่ยงเบน นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมภายนอก อาจเป็นโอกาส หรือ อุปสรรคก็ได้

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) เป็นการกระทำเพื่อจุดมุ่งหมายในการได้แนวทางที่จะนำไปสร้างกลยุทธ์ และการวางแผนที่ดี โดยคนในชุมชนร่วมกันวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาดัง ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ด้วยตนเอง ซึ่งการวิเคราะห์นี้เป็นกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติตามเสมอก่อนหรือระหว่างการวางแผนใด ๆ มีความจำเป็นที่จะต้องเสาะแสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก มาทำการวิเคราะห์ และตรวจสอบหาความเป็นไปได้ หรือโอกาสที่ชุมชนมีอยู่ ทำให้รับรู้ถึงสถานการณ์ทั้งที่เป็นไปในทางบวก และเป็นไปในทางลบ จึงช่วยให้เข้าใจศักยภาพของชุมชนได้ ดังนั้นการวิเคราะห์จึงเป็นการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งผลของความรู้ที่ถูกต้องตามกระบวนการเป็นอย่างดีแล้ว จึงสามารถที่จะนำผลไปดำเนินการตามแนวทางที่ตั้งไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สายทอง วิชิตาภา (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ผลของการวิจัยพบว่าสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านหนองยาว วัฒนธรรมเป็นวิถีทางในการดำรงชีวิตในสังคม ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา ใช้วัด ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความสามัคคี และกฎหมายเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ปัจจุบันประชากรมีจำนวนมากขึ้นย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงมากมาย หลายปัญหา สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่จะถ่ายทอดความรู้ความเข้าใจ วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ค่านิยม ทักษะคติ ตลอดจนอุปนิสัย เรื่องการดำเนินชีวิต และวัฒนธรรม เพื่อให้สมาชิกของสังคมปรับตัวในการดำรงชีวิตในชุมชน มีทักษะในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนบ้านหนองยาวมีความพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง และหมู่บ้านให้ดียิ่งขึ้นไป

ผลจากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เนื่องมาจากการเพิ่มจำนวนประชากร และความเจริญทางด้านวัตถุ ทำให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้นไม่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สังคมเกิดความเครียด มีการมั่วสุมยาเสพติดกันในกลุ่มวัยรุ่น ก่อให้เกิดความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามเริ่มเสื่อมหายไป อากาศไม่แน่นอน รายได้น้อย เกิดการว่างงาน ราคาพืชผลทางการเกษตรตกต่ำ เช่น หอม หัวใหญ่ กระเทียม ถั่วลิสง ฯลฯ สินค้าเครื่องอุปโภค บริโภคราคาแพง ชาวบ้านขาดทุนทรัพย์ในการเกษตร และค่าครองชีพสูงขึ้นจึงก่อให้เกิดปัญหาดังนี้ คือ 1) ปัญหาด้านการศึกษา ประชาชนขาดการมีส่วนร่วมทางการศึกษา และไม่มีหรือนำภูมิปัญญาในท้องถิ่นเข้ามา ร่วมในการจัดการศึกษา 2) ปัญหาด้านสาธารณสุข การแพร่ระบาดของยาเสพติด และโรคเอดส์ อาสาสมัครจำนวนมากยังไม่อาจมีจิตใจให้บริการ เนื่องจากตนเองยังมีปัญหาเศรษฐกิจ ประโยชน์ตอบแทนยังไม่คุ้มค่า ทำให้อาสาสมัครบางส่วนต้องอยู่ใต้การอุปถัมภ์จากรัฐบาลเมือง 3) ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม นโยบายของรัฐยังไม่ชัดเจน ชุมชนท้องถิ่นยังไม่สามารถดูแลรักษา บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นเอง หน่วยงานของรัฐบางหน่วยงานมีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติเป็นจำนวนมาก แต่ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ดีเท่าที่ควร ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณดำเนินการ ทรัพยากรน้ำ เช่น หนองสามแจ่ง ลำน้ำที่ไหลผ่านบ้านหนองยาวไม่ได้รับการปรับปรุงพัฒนา

ผลจากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม ในชุมชนที่มีความซับซ้อนที่สอดคล้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาขึ้นมากมาย จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คือ อยู่ดี กินดี มีสุข ต่อกรณีศึกษาชุมชนบ้านหนองยาว ตำบลแม่สุ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ยังมีประเด็นที่สมควรจะศึกษาต่อไปอย่างต่อเนื่อง คือ 1) บทบาทสตรีต่อการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาศักยภาพของ

สตรีในชุมชน 2) ส่งเสริมภูมิปัญญาในชุมชนให้เกิดการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม 3) การร่วมมือขององค์กรชุมชนเพื่อพัฒนาการเกษตรที่ยั่งยืน

พิเชษฐ์ พิมพ์ศรี (2536) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่า ศึกษาเฉพาะกรณีของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า การท่องเที่ยวเดินป่ามีแนวโน้มขยายตัวทุกปี เนื่องจากได้รับความนิยมจากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศที่ชอบความสวยงามของธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่นและการผจญภัย ผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวเดินป่าคือประชาชนในท้องถิ่นได้มีโอกาสในการหารายได้พิเศษจากการท่องเที่ยว แต่ก็มีผลเสียทางด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม การเกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทิ้งขยะมูลฝอย และการก่อมลพิษ ซึ่งอาจทำให้เกิดไฟป่าได้ ทั้งนี้เพราะขาดการควบคุม และกำหนดเส้นทางเดินป่า รวมทั้งกฎข้อบังคับ และระเบียบปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง นอกจากนี้พบว่ายังขาดนโยบายเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเดินป่าระดับจังหวัดและระดับชาติ

ถวิล กัลชาญพิเศษ (2538) ได้ศึกษาศึกษาภาพการพึ่งพาตนเองในชุมชนชนบท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง กระบวนการที่ส่งเสริม และศึกษาถึงปัจจัยหรือเงื่อนไขที่มีผลกระทบต่อกระบวนการที่ส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ จากการศึกษาพบว่าศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนเกิดขึ้นโดยอาศัยศักยภาพของปัจเจกชนมารวมกันเป็นศักยภาพชุมชน ภายใต้การนำของผู้นำท้องถิ่น วิธีทำให้ชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งตนเองสูง คือการให้ความสำคัญในการรวมกลุ่ม มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่ก่อนข้างจำกัดให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

พัชณี ญาวิระ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการอนุรักษ์ และพัฒนาภูมิลำเนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาเฉพาะกรณีของบ้านเมืองกีด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลจากการวิจัยพบว่า จากการจัดให้มีการประชุมกลุ่มตัวอย่างตามกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วมโดยการค้นหาอนาคต กลุ่มตัวอย่างได้มีการแสดงออกดังนี้

1. ภาระหนักในความจำเป็นที่ต้องพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

สมาชิกทุกคนเมื่อได้ผ่านการวิเคราะห์อดีตและสภาพปัจจุบันของชุมชนพร้อมทั้งยังมองไปยังเป้าหมายอนาคตของชุมชน สมาชิกแสดงออกอย่างชัดเจนในความตระหนัก มองเห็นความจำเป็นที่หมู่บ้านเมืองกีดจะต้องริเริ่มพัฒนาจากภายในชุมชนก่อนที่จะหวังพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยราชการ หรือจากบุคคลภายนอก

2. มีความชื่นชมที่ได้เข้าร่วมเสนอแนวคิดในการพัฒนาชุมชน สมาชิกที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการประชุมวางแผนค้นหาอนาคตมีความภูมิใจในตนเองที่ได้รับเชิญให้เป็นตัวแทนร่วมวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการประชุม โดยให้ความสนใจตลอดระยะเวลาการประชุม พร้อมทั้งร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล

3. เสนอแนวทางในการพัฒนาชุมชน แบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย สมาชิกที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้มีส่วนร่วมทุกคนในการเสนอแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ตามกระบวนการค้นหาอนาคต เมื่อสมาชิกมีความตระหนักในปัญหา ร่วมกัน มีความชื่นชมในภาระหน้าที่และบทบาทของตนเองในขั้นสะท้อนอดีต และสภาพปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดความต้องการที่จะพัฒนาได้พยายามเสนอแนวทางในการพัฒนาอย่างหลากหลาย ในขั้นการเสนอแนวทางนี้ ถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการค้นหาอนาคต แนวทางที่ดีที่ทุกคนเห็นด้วย จะสามารถนำไปสู่การปฏิบัติอย่างได้ผล

ผลการศึกษาจากกาประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วม โดยกระบวนการค้นหาอนาคตพบ ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวดังนี้

1. การไม่ตระหนักในปัญหาร่วมกัน ยังมีสมาชิกในชุมชนไม่เข้าใจปฏิบัติตนเอง ไม่สอดคล้องกับแนวทางที่ได้กำหนดคร่วมกันแล้ว
2. การรังแกหรือทำร้ายนักท่องเที่ยว
3. สมาชิกในชุมชน พูดภาษาอังกฤษ และภาษาจีนไม่ได้
4. ความเห็นแก่ตัวของสมาชิก
5. ความเสื่อมโทรมของแหล่งธรรมชาติ
6. ชุมชนไม่มีสินค้าเป็นของตนเอง

ผลจากการประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วมโดยการค้นหาอนาคตได้แนวทางในการพัฒนาชุมชนบ้านแจ้จ๊อด ให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าทุกคนต้องให้ความร่วมมือร่วมใจกันอย่างแท้จริง แนวทางที่สรุปร่วมกันได้ คือ

1. ด้านสังคม
 - 1.1 การรักษาความสงบปลอดภัยในชุมชน
 - 1.2 การพัฒนาการประชาสัมพันธ์
 - 1.3 การลดการระบาดของยาเสพติด
2. ด้านเศรษฐกิจ
 - 2.1 การพัฒนาสวนผลไม้ให้สวยงาม
 - 2.2 การพัฒนาไร่ข้าวโพด ไร่ดอกดาวเรือง ไร่ถั่วเหลือง และถั่วแระ

- 2.3 การพัฒนาอาชีพอื่น ๆ
3. ด้านสิ่งแวดล้อม
 - 3.1 การรักษาความสะอาดในชุมชน
 - 3.2 การรักษาป่าไม้
 - 3.3 การพัฒนาแหล่งน้ำ
 - 3.4 การพัฒนาคนในหมู่บ้าน
4. ด้านการศึกษา
 - 4.1 การส่งเสริมการอนามัยของโรงเรียน
 - 4.2 การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้รับการศึกษาทั้งใน และนอกระบบ
 - 4.3 การพัฒนาแหล่งน้ำ
 - 4.4 การพัฒนาคนในหมู่บ้าน
5. ด้านวัฒนธรรม
 - 5.1 การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน
 - 5.2 การสืบทอดศิลป วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของเยาวชน

ปฐิติ อากมานนท์ มอน ซอน และคณะ (2535) พบว่าการท่องเที่ยวเดินป่าส่วนใหญ่ยังคงอยู่ที่อุทยานแห่งชาติ และในพื้นที่ของจังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย และมีแนวโน้มขยายตัวขึ้นทุกปี เนื่องจากได้รับความนิยมนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งชอบความสวยงามของธรรมชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น และการผจญภัย นอกจากนี้ยังพบอีกว่าผลประโยชน์สำคัญจากการท่องเที่ยวเดินป่า คือการที่ประชาชนในท้องถิ่นได้รับโอกาสในการประกอบอาชีพ และมีรายได้อย่างไรก็ตามก็มีผลเสียทางด้านกายภาพ ด้านสังคมและวัฒนธรรม การเกิดความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม เพราะมีการแสวงหาเส้นทางเดินป่าใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง และไม่มีการควบคุม อดอดจนไม่มีการบริหารจัดการที่ดีสำหรับเส้นทางเดินป่าอันเดิม การพึ่งทะลายนกคน และการประสบปัญหาสำคัญในเรื่องการทำลายพืชและสัตว์ป่าในพื้นที่วัฒนธรรมที่เบียดเบียนของชาวเขาได้เปลี่ยนไปและถูกทำลายลงโดยระบบที่มุ่งแต่การค้า

วิไลภรณ์ ขันดีสิทธิ์ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทัศนคติของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้ง 5 องค์ประกอบต่อทัศนคติเกี่ยวกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรม เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของชุมชน เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อม เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาคุณภาพ

ชีวิต เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เช่น การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ใช้
 ธรรมชาติเป็นพื้นฐานต้องร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้องออกแบบวางแผนจัดขอบเขตพื้นที่การท่องเที่ยว
 อย่างชัดเจน เกษตรกรเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ตลอดจนประเพณีของเผ่าเป็น
 จุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่ควรได้รับการฟื้นฟูทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์
 เกษตรกรควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ และทักษะในการผลิตของที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์
 ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนของตนเอง และท้ายสุดเกษตรกรเห็นด้วยว่าการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
 มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้เสริม นอกเหนือจาก
 อาชีพหลัก

ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ขาดการสนับสนุน
 อย่างจริงจัง และต่อเนื่องของรัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเกษตรกรเสนอแนะว่าควรมีการพัฒนา
 ด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การจัดการผลประโยชน์ของชุมชน และ
 การรักษาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

ฐิติทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขต
 ลุ่มแม่น้ำวาง พบว่าผลการวิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ประการ คือ

1. กะเหรี่ยงมีวัฒนธรรมในการอนุรักษ์ สืบ ไร่ ป่า โดยมีกฎกติกาในการใช้ และ
 บทลงโทษผู้ฝ่าฝืน เพื่อให้ความอุดมสมบูรณ์ยังคงอยู่ และเมื่อประโยชน์แก่การดำรงชีวิตต่อไป
2. นักท่องเที่ยวเกิดความรู้อารมณ์เข้าใจในเรื่องวัฒนธรรม และการอนุรักษ์ระบบนิเวศ
 ป่าของกะเหรี่ยง โดยเปลี่ยนแนวความคิดเดิมที่เข้าใจว่า “ชาวเขา” ทุกกลุ่มชาติพันธุ์เป็นผู้บุกรุก
 ทำลายป่า หลังจากได้รับรู้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของกะเหรี่ยง
3. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชาวบ้านมีทั้งทางบวกและทางลบ
 - 3.1 ผลกระทบทางบวก
 - 3.1.1 ฟื้นฟูวัฒนธรรมเก่าให้เกิดความเข้มแข็งในขณะที่เดียวกันก็เปิดรับ
 วัฒนธรรมอย่างเลือกสรร และเหมาะสมโดยไม่ขัดแย้งกับประเพณี และคุณค่าดั้งเดิม
 - 3.1.2 ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในกระบวนการวิจัย และสามารถนำไปใช้กับ
 การแก้ปัญหาอื่น ๆ ในหมู่บ้านได้
 - 3.1.3 เกิดการกระจายรายได้ตามสมควรแก่ชาวบ้าน
 - 3.2 ผลกระทบด้านลบ

เมื่อชาวบ้านมองเห็นช่องทางในการหารายได้จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
 ความขัดแย้งเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับการแย่งชิงผลประโยชน์ก็เกิดขึ้น แต่ท้ายที่สุดปัญหานี้ก็ได้รับ
 การแก้ไขแล้ว

4. มีการขยายเครือข่ายจากเขตลุ่มแม่น้ำวางตอนบนไปยังลุ่มแม่น้ำวางตอนกลาง โดยจัดกิจกรรมการล่องแพแต่ต้องระงับไป เนื่องจากผู้ประกอบการล่องแพ และชาวบ้านซึ่งตั้งร้านค้าแผงลอยสองฝั่งแม่น้ำวางขาดความสามัคคี และไม่ยึดหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การขยายเครือข่ายจึงทำได้เพียงนำนักท่องเที่ยวเข้ามาศึกษาในพื้นที่ของหมู่บ้านห้วยข้าวลีบ ห้วยอีค่าง ห้วยตอง และหนองเต่า

5. จากการวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง พบว่าหมู่บ้านมีจุดแข็งเป็นพื้นฐาน ซึ่งควรได้รับการสนับสนุนให้คงอยู่ต่อไปหลายประการ ส่วนจุดอ่อน เช่น การปลูกพืชเศรษฐกิจแล้วขาดทุน นั้น การร่วมกันวิเคราะห์คำตอบแล้วทดลองกระทำ โดยใช้กระบวนการวิจัย คงทำให้ชาวบ้านแก้ไขปัญหาคิดยิ่งขึ้น

สรุปจาก หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น แสดงว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวมีความจำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตดั้งเดิม และผลประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นควรจะได้รับเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างยั่งยืน ไม่ส่งผลเสียทางด้านสภาพ สังคม วัฒนธรรม และไม่เอาเปรียบคนในท้องถิ่นหรือนักท่องเที่ยว ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงควรร่วมแรงร่วมใจกัน เพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้ให้หมดไป หรือให้เหลือรอยที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยยึดแนวทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและแนวทางดังกล่าวมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ เพื่อจัดสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และรับรู้ไป กระบวนการทุกขั้นตอน ทั้งนี้ก็เพื่อให้ผลสรุปที่ได้ตรงตามความต้องการของคนในชุมชน และง่ายต่อการนำไปปฏิบัติจริงด้วยตนเอง เพื่อการพัฒนาส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนในโอกาสต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

การวิจัยในครั้งนี้ มีประชากรที่เกี่ยวข้อง และมีผลต่อการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลอยู่หลายฝ่าย และได้จำกัดเฉพาะเพียงแต่ประชากรภายในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนเท่านั้น แต่มีความจำเป็นที่จะต้องรวมหมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันนั้นด้วย เนื่องจากแต่แรกเริ่มทั้ง 2 หมู่บ้านนี้ คือ หมู่บ้านเดียวกันและปัจจุบันถึงแม้ว่าหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนจะถือเป็น "ปึก" หนึ่งในหมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง แต่หากจะต้องมีการดำเนินการเปลี่ยนแปลง พัฒนาใด ๆ ก็จำเป็นที่จะต้องรวมเอา 2 หมู่บ้านเข้าด้วยกันอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์แบบของงานวิจัยครั้งนี้ โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. ชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน มีจำนวน 14 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 34 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 16 คน และเพศหญิง 18 คน
2. ชาวบ้านในหมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง มีจำนวน 76 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 213 คน แบ่งออกเป็นเพศชาย 102 คน และเพศหญิง 111 คน
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องเป็นตัวแทนรับผิดชอบ การปฏิบัติงานในส่วนต่าง ๆ ของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 35 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยกลุ่มตัวอย่างจะประกอบไปด้วย

1. กำนันตำบลออนเหนือ	1 คน
2. ผู้ใหญ่บ้าน	1 คน
3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	2 คน
4. ประธานประชาคมหมู่บ้าน	1 คน
5. นายก อบต.	1 คน
6. รองนายก อบต.	1 คน
7. สมาชิก อบต.	2 คน

8. ผู้นำตามธรรมชาติ 2 คน
มีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป โดยผู้ให้ข้อมูลต้องเกิดและอาศัยอยู่ในพื้นที่ติดต่อกันเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 50 ปี ทราบความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นอย่างดี

9. ชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน 14 คน
มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีความทันสมัย และติดตามข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อยู่เสมอ

10. ชาวบ้านในหมู่บ้านใหม่แม่ป่าซาง 10 คน
มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ และมีความปรารถนาดีในการที่จะให้ความร่วมมือพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ไม่คิดเล็กคิดน้อยว่าพื้นที่นั้นไม่ได้ตั้งอยู่ในหมู่บ้านของตนเองโดยตรง และอาจทำให้ไม่ได้รับผลประโยชน์คุ้มค่าเพียงพอกับเวลาที่จะต้องเสียไปกับการมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. แบบสังเกต
2. แบบการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ
3. แบบการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ
4. อุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการบันทึกข้อมูล

วิธีสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

1. ศึกษารูปแบบและเทคนิควิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตโดยละเอียด
2. ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนและกระบวนการสร้างรูปแบบของการท่องเที่ยว แบบยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์
3. ลงพื้นที่ไปสำรวจหมู่บ้านเป้าหมาย เพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ โดยนำรายละเอียดที่ได้มาเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์และสังเกต
4. ประมวลผลข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามที่ได้รวบรวมมา
5. สร้างแบบสัมภาษณ์โดยกำหนดรูปแบบให้เป็นแบบปลายเปิด

6. นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างเสร็จไปให้ผู้เชี่ยวชาญ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบ และนำข้อเสนอแนะที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ หลังจากนั้นเสนอผู้เชี่ยวชาญอีกครั้ง จึงนำไปดำเนินการ

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง จากแหล่งข้อมูลดังนี้

1. แหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกกิจกรรมของชาวบ้าน หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนหลาย ๆ ครั้งทั้งโดยการนัดหมาย และไม่มี การนัดหมายล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างละเอียดลึกซึ้ง และตรงตามสภาพความเป็นอยู่ตามธรรมชาติที่แท้จริงของชาวบ้าน

2. แหล่งทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ การรวบรวมข้อมูลจากวารสาร เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยค้นคว้าจากห้องสมุดในสถาบันการศึกษา เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเข้าไปเก็บข้อมูลเบื้องต้นด้วยตัวเอง เพื่อใช้ประกอบการเขียนเค้าโครงงานวิจัยในระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2547 ถึงเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2547 และเริ่มต้นเก็บข้อมูลเพื่อเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวบ้านทุกรูปแบบ เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความคุ้นเคย จะมีประโยชน์ต่อการศึกษาหาข้อมูลที่เจาะลึก ในระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2547 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2547 ผู้วิจัยมีวิธีการเก็บข้อมูล ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant Interview) และชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนอย่างเป็นกันเองและทั่วถึง เป็นการพูดคุยแบบไม่มีโครงสร้าง แต่มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ได้ข้อมูล และแนวความคิดที่หลากหลายจากชาวบ้าน โดยผู้วิจัยจะต้องอธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจในเบื้องต้นก่อนว่า การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนคืออะไรและการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการนี้ต้องทำซ้ำอีกหลายครั้ง เพื่อให้เกิดความชัดเจน และได้ข้อสรุปที่เหมาะสม

2. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ผู้วิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชาวบ้าน เพื่อให้เข้าถึงชาวบ้านอย่างแท้จริง และเพื่อให้ได้รับโอกาสในการศึกษาบริบทของหมู่บ้านโดยใช้วิธีการสังเกตอย่างใกล้ชิด

3. การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ โดยใช้เทคนิคการประชุมระดมแนวคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference) เพื่อเก็บรายละเอียดของข้อมูล และเพื่อทำการวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) โดยการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ วางแผนร่วมกันเป็นกลุ่ม และหาแนวทางในการวางแผนเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่อาจเกิดจากการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

4. การบันทึกภาคสนาม (Field Note) ผู้วิจัยใช้วิธีการจดบันทึก การถ่ายภาพ และการบันทึกเทป เพื่อเก็บรายละเอียดต่าง ๆ ที่ได้จากการสนทนา สัมภาษณ์ และสังเกตขณะลงพื้นที่

5. เอกสาร (Documentary) เอกสารที่ใช้ศึกษาในงานวิจัยนี้ส่วนใหญ่เป็นเอกสารชั้นรอง เช่น จุลสาร วารสาร ตำรา เป็นต้น

เพื่อให้งานวิจัยเกิดความต่อเนื่องความชัดเจนและความเชื่อถือได้ของข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลในงานวิจัยนี้จึงต้องทำไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่ได้ในแต่ละครั้งจากการสัมภาษณ์และการสังเกตมาพิจารณาถึงความครบถ้วน และคุณภาพของข้อมูลว่าเพียงพอที่จะตอบปัญหาการวิจัยหรือไม่ โดยอาศัยวัตถุประสงค์ และกรอบแนวคิดของการศึกษาเป็นหลัก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อวิเคราะห์ว่าเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน ข้อมูลที่ได้จะตรงกันหรือไม่ โดยผู้วิจัยจะพยายามตั้งคำถามเพื่อช่วยผู้ให้ข้อมูลหลักเกิดแนวคิดในการแสดงทัศนคติ และมุมมองของตนเองออกมาให้มากที่สุดเพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ทำการเก็บข้อมูลด้วยตนเองทุกครั้ง เนื่องจากเป็นคนในพื้นที่ การดำเนินการต่าง ๆ เป็นไปโดยสะดวก ดังนั้นข้อมูลที่ได้รับจึงมีความถูกต้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน รวมถึงการศึกษาบริบทของชุมชนจากข้อมูลภาคสนาม ซึ่งการวิเคราะห์อย่างละเอียดเชิงพรรณนา บรรยายตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย พร้อมทั้งตรวจสอบข้อมูลกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อความถูกต้อง สมบูรณ์ในการตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย และสามารถนำข้อมูลที่ได้ออกมาหาแนวทางพัฒนาสร้างรูปแบบยั่งยืนในชุมชนต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการลงพื้นที่ศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal) และใช้เทคนิคการประชุมระดมแนวคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference) ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจในหลักแนวคิดของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่องจนก่อให้เกิดเป็นชุมชนเข้มแข็งต่อไปในอนาคต ซึ่งผลของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนา การสัมภาษณ์ และการสังเกต ได้นำเสนอสรุปย่อต่อไปนี้

1. บริบทของชุมชน
2. จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) ของชุมชนในท้องถิ่นต่อการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
3. รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

1. บริบทของชุมชน

จากการลงพื้นที่ศึกษาหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน โดยการสนทนา สัมภาษณ์ และสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ทำให้ได้รายละเอียดของข้อมูลในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

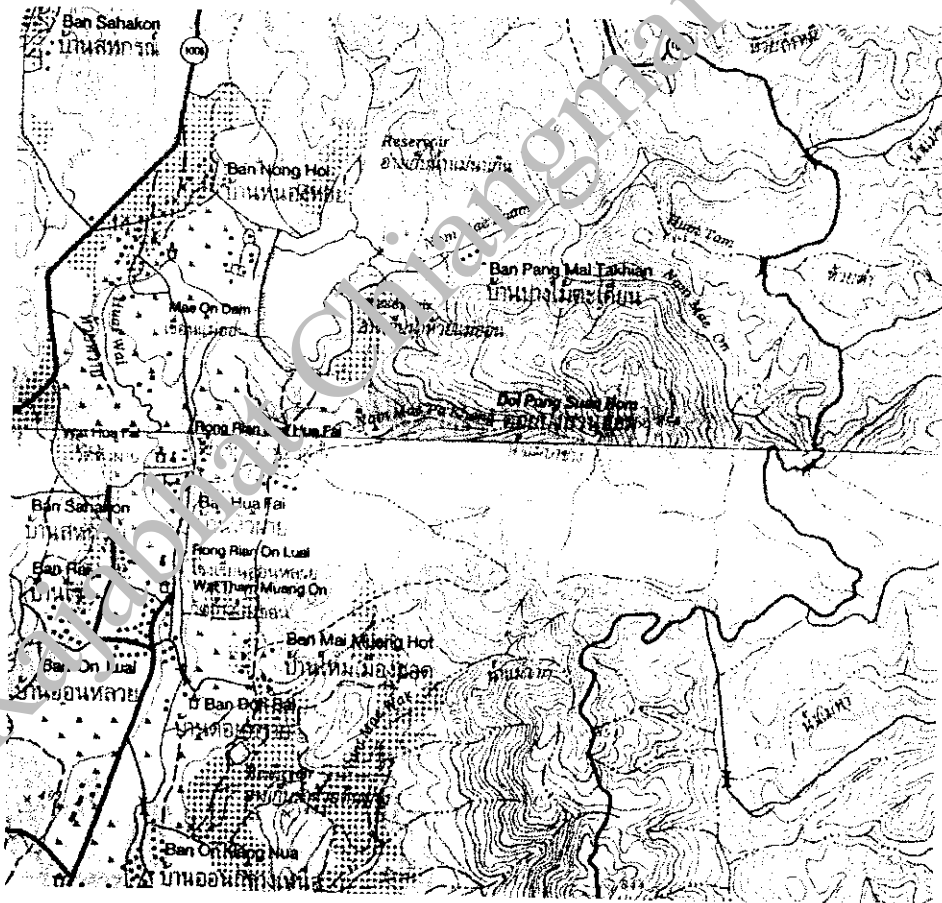
1.1 ประวัติความเป็นมา

เดิมคำบอกเล่าของชาวบ้านและผู้เฒ่าผู้แก่ได้ความว่า หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนแต่เดิมเมื่อประมาณ พ.ศ.2430 เป็นปางช้างเก่า มีนายทุนจากต่างถิ่นนำช้างเข้ามาเพื่อลากท่อนซุงที่ได้จากการตัดต้นตะเคียน ซึ่งในขณะนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมากในป่าและนำไม้มาพักไว้ที่ปางช้างแห่งนี้เพื่อรอขนถ่ายไปทำการแปรรูปที่อื่น จนในที่สุดไม้ตะเคียนก็หมดป่า นายทุนจึงขนย้ายช้างและคนงานของตนออกไป หลังจากนั้นชาวบ้านจากหมู่บ้านหัวฝายส่วนหนึ่ง เห็นว่าสถานที่แห่งนี้เหมาะแก่การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย จึงย้ายเข้ามาตั้งรกราก เมื่อประมาณ พ.ศ.2535 เริ่มแรกมีเพียง 4 หลังคาเรือน และใช้ชื่อหมู่บ้านว่า “ปางไม้ตะเคียน” ซึ่งจากอดีตถึงปัจจุบันรวมระยะเวลาได้ 120 ปีมาแล้ว และมีประชากรเพิ่มขึ้นเป็น 14 หลังคาเรือน แต่เดิมหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

หมู่บ้านใหม่แม่ป่าซาง และหมู่บ้านหัวฝายรวมอยู่ในหมู่เดียวกัน คือ หมู่ที่ 5 จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ.2535 หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน และหมู่บ้านใหม่แม่ป่าซางก็แยกตัวออกมาจากหมู่บ้านหัวฝายเป็นหมู่ที่ 10 รวมกันจนถึงปัจจุบัน และถือว่าหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนเป็น “ป๊อก” หนึ่งของบ้านใหม่แม่ป่าซาง เนื่องจากมีจำนวนหลังคาเรือนน้อยกว่ามาก แต่อย่างไรก็ตามทั้งสองหมู่บ้านก็ร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกันมาตลอด ต่างฝ่ายต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี โดยไม่มีการกระทบกระทั่ง

1.2 ด้านภูมิศาสตร์

หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนตั้งอยู่ทางทิศเหนือของกิ่งอำเภอแม่ออน มีระยะทางห่างจากกิ่งอำเภอแม่ออน 8 กิโลเมตร และตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านใหม่แม่ป่าซางซึ่งเป็นหมู่บ้านเดียวกันคือ หมู่ที่ 10 ของตำบลออนเหนือ เป็นระยะทาง 2 กิโลเมตร หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านใหม่แม่ป่าซาง ซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า “ป๊อก” มีอาณาเขตดังนี้

ภาพที่ 4.1 ลักษณะภายในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 27 ต.ค. 2548

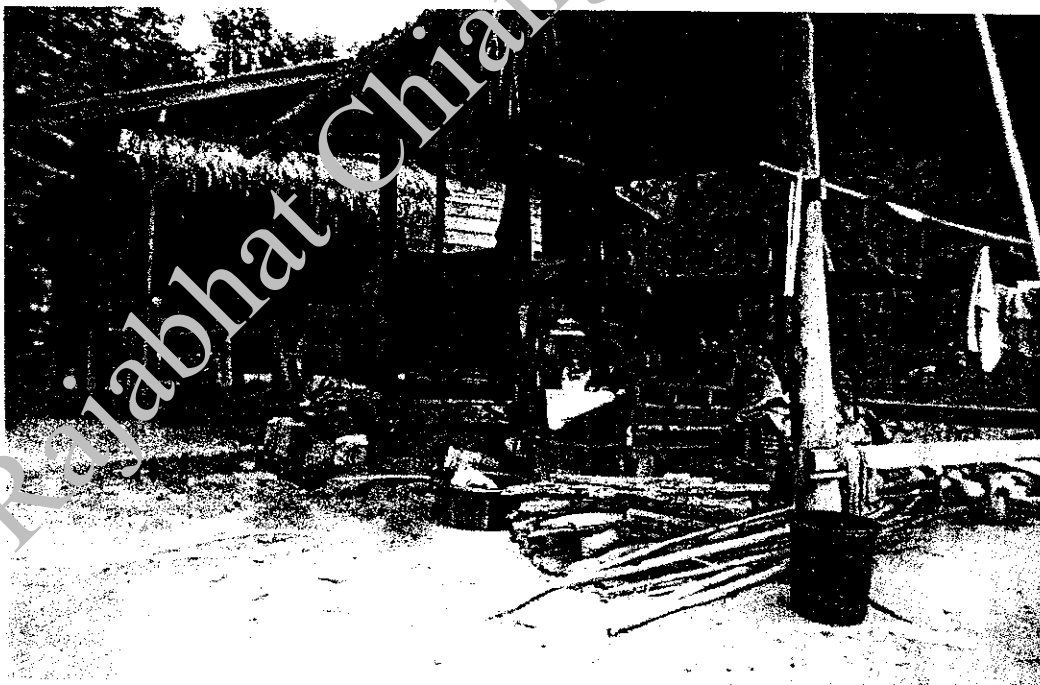
ทิศเหนือ	ติดต่อกับแม่น้ำแม่ฮ่องสอน ป่าสงวน และภูเขา
ทิศใต้	ติดต่อกับป่าสงวน และภูเขา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับน้ำตกตาดเหมย เลยจากน้ำตกไปอีก 10 กิโลเมตร คือ หมู่บ้านสหกรณ์ 6 ตำบลเวียง กิ่งอำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขื่อนแม่ฮ่องสอน ซึ่งแวดล้อมด้วยธรรมชาติ หมู่บ้านใหม่ แม่ป่าขาง หมู่บ้านหัวฝาย และหมู่บ้านหนองหอย

ภาพที่ 4.2 ลักษณะภายในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 27 ต.ค. 2548

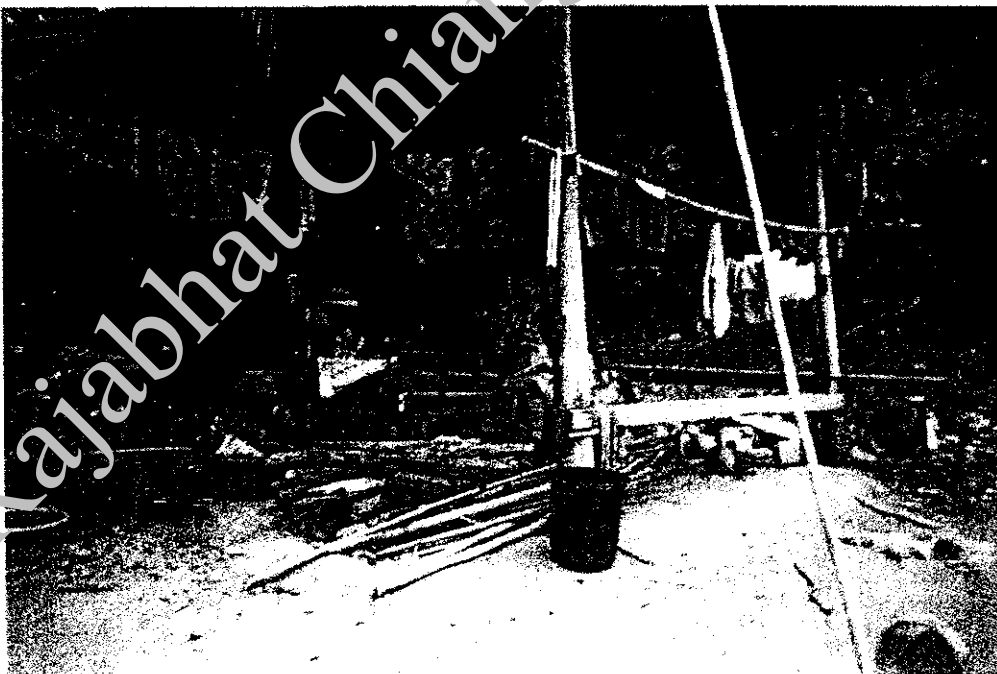
ภาพที่ 4.3 ลักษณะภายในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 27 ต.ค. 2548

ภาพที่ 4.4 ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 ต.ค. 2548

ภาพที่ 4.5 ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านที่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 ก.ค. 2548

ภาพที่ 4.6 ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 ค.ค. 2548

ภาพที่ 4.7 ลักษณะบ้านเรือนของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 ก.ค. 2548

1.3 ด้านภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำแม่ฮอน ซึ่งไหลลงมาจากน้ำตกตาดเหมยผ่านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน และไหลลงสู่เขื่อนเก็บน้ำแม่ฮอน พื้นที่บริเวณโดยรอบของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นเขตติดต่อกับป่าสงวนและภูเขา มีเพียงทิศตะวันตกที่ตั้งอยู่ติดกับทางด้านหลังของเขื่อนแม่ฮอน และมีเส้นทางติดต่อไปยังหมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาว หมู่บ้านหัวฝาย และหมู่บ้านหนองหอย

ภาพที่ 4.8 ลักษณะภูมิประเทศรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : บริเวณรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 ต.ค. 2548

ภาพที่ 4.9 ลักษณะภูมิประเทศรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : บริเวณรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 ต.ค. 2548

ภาพที่ 4.10 ลักษณะภูมิประเทศรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : บริเวณรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 ต.ค. 2548

1.4 ด้านการคมนาคม

หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีเส้นทางเข้าออกหมู่บ้าน 3 ทาง คือ

เส้นทางที่ 1 เดินทางตามถนนสายเชียงใหม่-ออนหลวย จนถึงปากทางเข้าหมู่บ้านหนองหอย มีระยะทาง 40 กิโลเมตร และจากปากทางเข้าหมู่บ้านหนองหอยถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน มีระยะทาง 2 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง 1.5 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 2 เดินทางตามถนนสายเชียงใหม่-เชียงราย จนถึงปากทางเข้าหมู่บ้านโป่งคิน จากหมู่บ้านโป่งคิน มาถึงปากทางเข้าหมู่บ้านหนองหอย มีระยะทาง 10 กิโลเมตรและจากปากทางเข้าหมู่บ้านหนองหอยถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน มีระยะทาง 2 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง 1.5 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 3 จากหมู่บ้านสหกรณ์ 6 ถึงปากทางเข้าน้ำตกคาดเหมย มีระยะทาง 5 กิโลเมตร สามารถใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะได้ แต่หลังจากนั้นต้องเดินเท้าจากปากทางเข้าน้ำตกคาดเหมยไปถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ซึ่งเป็นทางเดินป่าเลียบแม่น้ำแม่อนมีระยะทาง 3 กิโลเมตร

ภาพที่ 4.11 ลักษณะเส้นทางเข้าหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

ที่มา : ถนนทางเข้าหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนบริเวณเขื่อนแม่ฮอน วันที่ 15 ม.ค. 2549

1.5 ด้านการสื่อสาร

ภายในหมู่บ้านไม่มีผู้โทรศัพท์สาธารณะ เนื่องจากยังไม่มี การต่อสายโทรศัพท์เข้าไปในหมู่บ้าน อีกทั้งยังเป็นจุดอับสัญญาณสำหรับโทรศัพท์มือถือแทบทุกรุ่น ดังนั้นการสื่อสารจึงต้องอาศัยไปรษณีย์ ซึ่งปัจจุบันมีบุรุษไปรษณีย์คอยอำนวยความสะดวกนำส่งจดหมาย เอกสาร และพัสดุต่าง ๆ ถึงมือผู้รับโดยตรงทุกคร้วเรือน นับเป็นความสะดวกทางเดียวของการสื่อสารในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนแห่งนี้ แต่หากมีความจำเป็นต้องใช้โทรศัพท์ก็ต้องเดินทางเป็นระยะทาง 2 กิโลเมตร เข้าไปหมู่บ้านใหม่แม่ป่าจาง ซึ่งที่นั่นมีผู้โทรศัพท์สาธารณะประจำหมู่บ้านจำนวน 1 ตู้

1.6 ด้านสาธารณูปโภค

มีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน ทุกคร้วเรือน เครื่องใช้ไฟฟ้าเท่าที่ต้องการมีหม้อหุงข้าวไฟฟ้า ปริมาณการใช้ของแต่ละหลังคาเรือน มีการจัดตั้งน้ำประปาภูเขามาใช้ในหมู่บ้าน อีกทั้งยังมีแม่ น้ำแม่ฮอนไหลผ่านตลอดทั้งปี ชาวบ้านจึงไม่มีปัญหาเรื่องน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค

ภาพที่ 4.12 ภาพที่เก็บกักน้ำประปาของเขาของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 27 ต.ค. 2548

ภาพที่ 4.13 ภาพการรักษาความสะอาดภายในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 27 ต.ค. 2548

1.7 ด้านความปลอดภัย

สภาพความเป็นอยู่ของชุมชนปางไม้ตะเคียนยังไม่ปลอดภัยในเรื่องเกี่ยวกับการลักเล็กขโมยน้อย ซึ่งมีได้เกิดจากฝีมือของคนต่างถิ่น แต่เป็นการกระทำของคนในหมู่บ้านเอง โดยสืบเนื่องมาจากความเป็นเครือญาติ จึงทำให้แอบหยิบฉวยของคนอื่นโดยไม่บอกกล่าว ไม่ว่าจะเงินหรือข้าวของเล็ก ๆ น้อย ๆ ด้วยมีความมั่นใจว่าหากถูกจับได้เรื่องก็จะไม่บานปลายถึงมีคดีตรวจและสามารถตกลงกันได้ตามประสาเครือญาติ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้ที่มิมีนิสัยชอบลักเล็กขโมยน้อยไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายบ้านเมือง และหลายจำหลังจากที่ถูกจับได้

ในเรื่องของภัยธรรมชาติก็มีอยู่บ้าง แต่ชาวบ้านไม่ถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรง เพราะเป็นเรื่องปกติที่ต้องเกิดขึ้นเป็นประจำทุกปีคือ ในช่วงฤดูฝน หากฝนตกหนักติดต่อกันเป็นสัปดาห์หลายวัน จะทำให้น้ำในแม่น้ำอนที่ไหลมาจากน้ำตกเอ่อล้นท่วมในบางพื้นที่ของหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละครั้งจะมีระดับความสูงของน้ำไม่เกิน 1 เมตร และจะลดลงสู่ภาวะปกติ ภายในเวลาไม่เกิน 1 ชั่วโมง หลังฝนหยุดตก

ในด้านสุขภาพอนามัย หากเจ็บป่วยเล็กน้อยชาวบ้านก็จะไปรับการรักษาที่สถานีนามายหัวฝาย ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้านหัวฝายห่างจากบ้านปางไม้ตะเคียน 2.5 กิโลเมตร หรือบางรายก็ชอบที่จะไปหาหมอเมืองรักษาด้วยวิธีธรรมชาติ เช่น อบสมุนไพร ย่ำขาง กินยาต้ม เป็นต้น ซึ่งหมอเมืองเป็นชายชราอายุ 72 ปี อาศัยอยู่หมู่บ้านแม่เป่าขาง ห่างจากหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน 2 กิโลเมตร แต่หากอาการเจ็บป่วยมีมากชาวบ้านก็จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลแม่อน ซึ่งเป็นโรงพยาบาลที่อยู่ใกล้ที่สุด ชาวบ้านทุกคนมีบัตรประกันสุขภาพ 30 บาทรักษาทุกโรค จึงสามารถเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลได้โดยมิต้องกังวลในเรื่องของค่าใช้จ่ายที่อาจสูงจนเกินกำลังที่จะจ่ายได้ นับเป็นสวัสดิการด้านความปลอดภัยในชีวิตที่คืออย่างหนึ่งของชาวบ้าน

1.8 จารีตประเพณีวัฒนธรรม

ชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนทั้ง 14 ครัวเรือน ล้วนเป็นชนพื้นเมืองทั้งหมด ดังนั้นขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ จึงมิได้แตกต่างไปจากคนเมืองทั่วไป โดยประเพณีหลักที่ทำกันเป็นประจำคือ ประเพณีตานข้าวใหม่ (ประเพณีทำบุญข้าวใหม่) ประเพณีปีใหม่เมือง (ประเพณีสงกรานต์) ประเพณีตานเงิน (ประเพณีทำบุญตานเงิน) ประเพณีทำบุญตานกล้วยสลากัดต์ (ประเพณีทำบุญสลากัดต์) ประเพณีแห่ลูกแก้ว (ประเพณีการบวชนาค) และการขนทรายเข้าวัด แม้ว่าหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนจะไม่มีวัดในหมู่บ้านจะทำบุญฟังเทศน์ ฟังธรรมก็ต้องเดินทางไปที่วัดในหมู่บ้านใหม่แม่เป่าขาง แต่นั่นก็มีไข่อุปสรรค เพราะทั้ง 2 หมู่บ้าน

สามารถทำบุญร่วมกันได้โดยไม่มีการขัดศรัทธากัน มีการร่วมแรงร่วมใจกันอย่างเต็มที่เสมือนอยู่บ้านพี่หมู่บ้านน้อง

ส่วนประเพณีการทำศพ นิยมตั้งศพและทำพิธีสวดกันที่บ้านของผู้ตาย เป็นเวลาประมาณ 3 วัน จึงจะเผา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาของเจ้าภาพ ในการเผาศพนี้จะทำกันที่ป่าช้าของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 1 กิโลเมตร

ภาพที่ 4.14 ประเพณีแห่ลูกแก้วของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

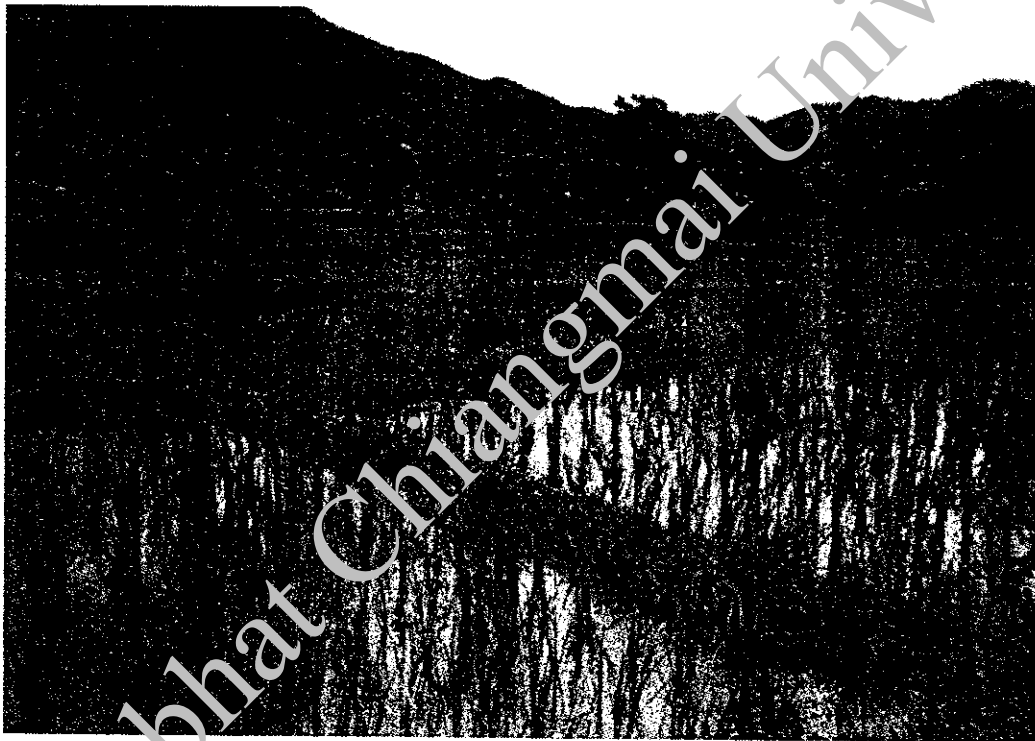
ที่มา : หมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง วันที่ 5 เม.ย. 2547

1.2 คับอาชีพ

ชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง จึงต้องอาศัยทำงานรับจ้างทั่วไป และรับทำนาสำหรับทำกิจของคนในหมู่บ้านอื่นที่อยู่ใกล้เคียงแล้วนำข้าวที่ได้เก็บไว้กินตลอดทั้งปี แต่ในปัจจุบันที่นาของหมู่บ้านอื่นที่เคยมีมากมายให้ทำนาผ่าถูกแบ่งขายให้กับนายทุนไปจนเกือบหมด ทำให้ข้าวที่ได้จากการทำนาผ่าไม่เพียงพอ ส่งผลให้ต้องซื้อข้าวสารกินแทนและในปัจจุบันชาวบ้านส่วนใหญ่ก็เปลี่ยนอาชีพโดยหันมาทำงานเป็นคณงานก่อสร้างในสนามกอล์ฟ ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 2.5 กิโลเมตร และได้ทำการก่อสร้างตั้งแต่ปี 2547 เป็นต้นมาชาวบ้านจึงมีรายได้ประจำที่มั่นคงขึ้น อีกทั้งผู้บริหารสนามกอล์ฟก็ให้คำสัญญาแก่ชาวบ้านว่าหาก

สนามกอล์ฟสร้างเสร็จสมบูรณ์จะรับพิจารณาคนในท้องถิ่นให้เข้าเป็นลูกจ้างประจำในตำแหน่งที่เหมาะสมก่อนเป็นอันดับแรก ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวบ้านจึงเกิดความหวัง และไม่ใส่ใจว่าจะมีที่ดินทำกินอีกต่อไปหรือไม่

นอกจากนี้ชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนยังมีรายได้เสริมจากการตัดไม้ไผ่จากป่ามาขายให้กับพ่อค้าต่างถิ่นที่เข้ามารับซื้อถึงในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่ต้องการไม้ไผ่ซาง และไม้ไผ่ฮวก โดยชาวบ้านจะตัดไว้เป็นท่อน ๆ แต่ละท่อนยาวประมาณ 1.5 ฟุต นำมารวมกันเป็นมัด ๆ ละ 50 ท่อน ราคามัดละ 30 บาท นับเป็นรายได้เสริมที่ดี แต่อย่างไรก็ตามการตัดไม้ไผ่มาขายโดยปราศจากการปลูกทดแทน อาจส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศป่า

ภาพที่ 4.15 ลักษณะที่ดินทำกินของชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
ที่มา : บริเวณรอบหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 15 ม.ค. 2549

ภาพที่ 4.16 ภาพชาวบ้านจัดเตรียมหน่อไม้ป่า เพื่อนำไปขาย
ที่ท่า : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 ต.ค. 2548

1.10 ด้านการปกครอง

หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนแบ่งตัวอยู่ในหมู่ที่ 5 เช่นเดียวกับหมู่บ้านหัวฝาย และหมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2535 หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนและหมู่บ้านใหม่แม่ป่าขางใช้หมู่ที่ 10 ร่วมกันเรียกเป็น "ป๊อก" โดย 2 ป๊อก เป็น 1 หมู่บ้าน อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลอเนกเหนือ และมีผู้นำของหมู่บ้านดังนี้

1. นายอนันต์ ปัญญาปิ่น	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายสุพิน ใจจา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายบานเย็น ปัญญาปิ่น	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นางเพ็ญศรี สมจิตร	ประธานประชาคม

1.11 แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

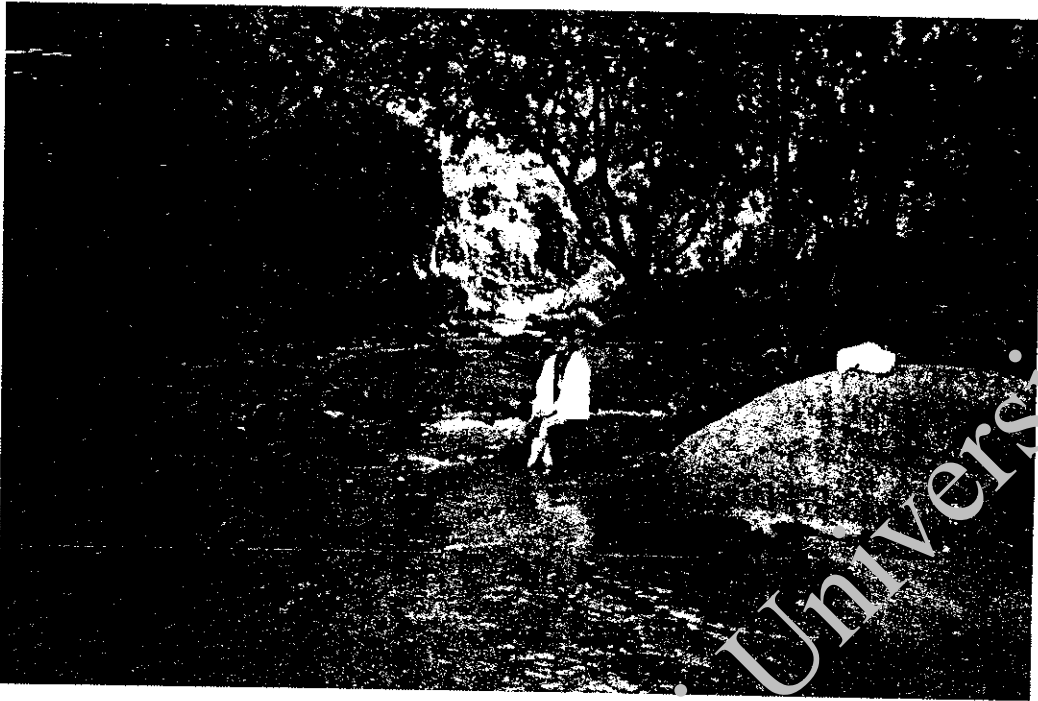
หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีสภาพภูมิทัศน์รอบหมู่บ้านที่เป็นธรรมชาติ มีแม่น้ำแม่อนไหลผ่านมีน้ำตกคาดเหมย ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านระยะทาง 3 กิโลเมตร ในระหว่างทางจะมีจุดชมวิว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "วังเย็น" นอกจากนี้ยังมีพืชพรรณต่าง ๆ โดยเฉพาะต้นไม้จะมีมากและหลากหลายพันธุ์ให้ศึกษา

ภาพที่ 4.17 ภาพจุดเริ่มต้นเส้นทางเดินทางไปน้ำตกตาดเหมย
ที่มา : หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน วันที่ 20 พ.ศ. 2548

ภาพที่ 4.18 ภาพการเดินทางไปน้ำตกตาดเหมย
ที่มา : เส้นทางเดินจากหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนไปน้ำตกตาดเหมย วันที่ 27 พ.ศ. 2548

ภาพที่ 4.19 ภาพจุดชมวิว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า "หินเย็น"

ที่มา : ระหว่างการเดินทางไปน้ำตกตาดเหมย วันที่ 20 ต.ค. 2548

ภาพที่ 4.20 ภาพเส้นทางการเดินทางไปน้ำตกตาดเหมย

ที่มา : เส้นทางจากหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนถึงน้ำตกตาดเหมย วันที่ 27 ต.ค. 2548

ภาพที่ 4.21 ภาพแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ของต้นไม้
ที่มา : เส้นทางการเดินทางไปน้ำตกตาดเหมย วันที่ 27 ต.ค. 2548

ภาพที่ 4.22 ภาพน้ำตกตาดเหมย
ที่มา : น้ำตกตาดเหมย วันที่ 20 ต.ค. 2548

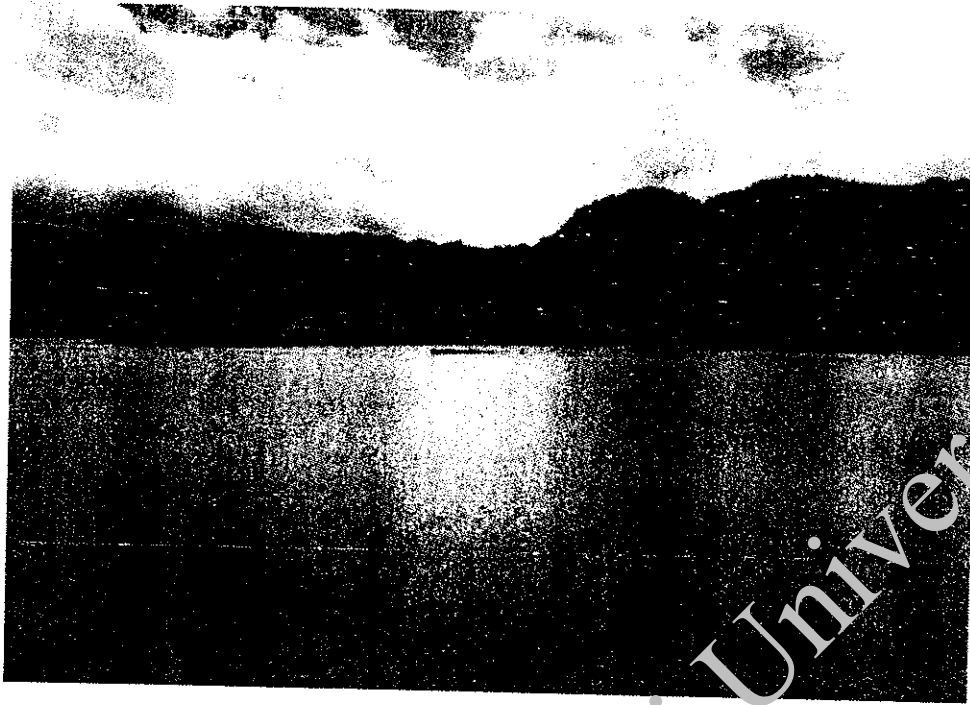
ภ. พที่ 4.23 ภาพน้ำตกตาดเหมย

ที่มา : น้ำตกตาดเหมย วันที่ 20 ต.ค. 2548

1.12 แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น

ห่างจากหมู่บ้านไปทางทิศตะวันออก 1 กิโลเมตร มีเขื่อนเก็บน้ำแม่ออน ซึ่งเป็นแหล่งอาหารและเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวบ้านในละแวกใกล้เคียง เนื่องจากมีบรรยากาศและทิวทัศน์ที่สวยงามเป็นธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังมีสนามกอล์ฟขนาดใหญ่ กำลังถูกก่อสร้างขึ้นและคาดว่าจะแล้วเสร็จภายในปี พ.ศ.2549 ซึ่งน่าจะเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ดีไม่แพ้แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอื่น ๆ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม จึงควรที่จะได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไป

ภาพที่ 4.24 ภาพแสดงจุดชมวิบริเวณเขื่อนเก็บน้ำแม่ออน
ที่มา : เขื่อนเก็บน้ำแม่ออน วันที่ 20 พ. ค. 2548

ภาพที่ 4.25 ภาพแสดงจุดชมวิบริเวณเขื่อนเก็บน้ำแม่ออน
ที่มา : เขื่อนเก็บน้ำแม่ออน วันที่ 27 พ.ค. 2548

ภาพที่ 4.26 ภาพแสดงจุดชมวิบริเวณเขื่อนเก็บน้ำแม่ออน
ที่มา: เขื่อนเก็บน้ำแม่ออน วันที่ 20 ต.ค. 2548

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการใช้เทคนิคการประชุมระดมความคิดเห็นเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference) เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น เสนอแนะ ได้แย้ง วิเคราะห์ และร่วมปรึกษาหารือ เสนอแนะทางการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 35 คน ประกอบด้วย

1. กำนันตำบลออนเหนือ	1	คน
2. ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน	1	คน
3. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	1	คน
4. ประธานประชาคมหมู่บ้าน	1	คน
5. นายก อบต.	1	คน
6. รองนายก อบต.	1	คน
7. สมาชิก อบต.	2	คน

8. ผู้นำตามธรรมชาติ 2 คน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไป โดยผู้ให้ข้อมูลต้องเกิดและอาศัยอยู่ในพื้นที่ ติดต่อกันเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า 50 ปี ทราบความเป็นมาของหมู่บ้านเป็นอย่างดี

9. ชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน 14 คน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยผู้ให้ข้อมูลจะต้องมีความทันสมัยและติดต่อข่าวสารต่าง ๆ อยู่เสมอ

10. ชาวบ้านในหมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง 10 คน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลจะต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบ และมีความปรารถนาดีในกรที่จะให้ความร่วมมือ พัฒนาปรับปรุงพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างจริงจังไม่คิดเล็กคิดน้อยว่าพื้นที่นั้นไม่ได้ตั้งอยู่ในหมู่บ้านของตนเองโดยตรง ซึ่งอาจทำให้ไม่ได้รับผลประโยชน์คุ้มค่าเพียงพอกับเวลาที่จะต้องเสียไปกับการมีส่วนร่วมในงานวิจัยนี้

เมื่อผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการค้นหาขนาด โคนให้กลุ่มตัวอย่างได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อค้นหาแนวทางในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และพัฒนาให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมกับท้องถิ่นมากที่สุด สมาชิกในชุมชนจึงมีโอกาสดังกล่าวออกซึ่งศักยภาพในด้านต่าง ๆ ที่ซ่อนอยู่ในตัวเองออกมา ซึ่งแต่ละคนก็มีความกล้า และความตั้งใจที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองอย่างเห็นได้ชัด และจากการประชุมระดมแนวคิดนี้ ทำให้ได้ข้อมูลโดยมีรายละเอียดของการที่มีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

2.1 ศักยภาพของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น

2.1.1 ชาวบ้านสามารถเข้าใจแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจากการอธิบายของผู้วิจัยได้ภายในระยะเวลาอันสั้น

2.1.2 มีความภาคภูมิใจและเต็มใจที่ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดในการวางแผนเพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสม

2.1.3 มีความกล้าที่จะแสดงออกถึงความต้องการที่แท้จริงของตนเอง สามารถร่วมแสดงความคิดเห็น และได้แย้งอย่างมีเหตุผล ทำให้การประชุมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.4 ไม่แสดงออกถึงความเคร่งเครียด ในระหว่างที่มีการประชุมระดมแนวคิด ทำให้บรรยากาศส่วนใหญ่ เป็นไปด้วยความสนุกสนาน เป็นกันเอง

2.1.5 สมาชิกในชุมชนให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างดี มีความกระตือรือร้นที่จะนำแนวทางที่ได้ไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมต่อไปในอนาคต

2.2 พื้นฐานแนวคิดของชาวบ้านที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

2.2.1 ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก อีกทั้งยังมีความต้องการที่จะเก็บรักษาความสวยงามตามธรรมชาติเอาไว้ เพื่อพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ซึ่งจะมีผลในแง่ของการสร้างรายได้พิเศษให้แก่ครอบครัวด้วย

2.2.2 ชาวบ้านมีความภาคภูมิใจ ในความเป็นธรรมชาติของถิ่นฐานตนเอง ที่สามารถดึงดูดผู้คนจากต่างถิ่นให้เกิดความสนใจ โดยก่อนหน้าที่ผู้วิจัยจะเข้าไปพบปะพูดคุยกับชาวบ้าน จะเห็นว่ามีการจัดวางถังขยะเอาไว้ตามจุดต่าง ๆ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้คนจากต่างถิ่นที่เข้าไปเยี่ยมชม หรือใช้หมู่บ้านเป็นเส้นทางผ่านไปสู่วังเย็น และน้ำตกตาดเหมย ทั้งขยะไม่เป็นที่เป็นทาง

2.3 ความคาดหวังของชุมชนภายหลังการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.3.1 ต้องการนำรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้ไปเสนอต่อองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อของบประมาณในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สมบูรณ์เป็นรูปธรรมตามรูปแบบที่ได้ร่วมกันสร้างขึ้น

2.3.2 ต้องการผลประโยชน์และรายได้ที่ชาวบ้านคาดหวังว่าจะได้รับจากแหล่งท่องเที่ยว หากการพัฒนาประสบผลสำเร็จในอนาคต

2.3.3 มีความคาดหวังว่า หากสามารถพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ การพัฒนานี้ก็จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนก่อให้เกิดการได้ไม่คุ้มเสียขึ้นในระยะยาว

2.3.4 มีความคาดหวังว่าหากสามารถพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำเร็จตามแผนจะไม่มีผู้ใดเกิดความโลภ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนจนสร้างความเดือดร้อนเสียหายให้แก่ส่วนร่วม

2.3.5 ชาวบ้านคาดหวังว่า รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนี้จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาล และภาคเอกชน ในการพัฒนาให้เกิดผลตามรูปแบบ อีกทั้งยังคาดหวังว่างานวิจัยชิ้นนี้ จะได้รับการพัฒนาต่อยอดขึ้นไปอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อเป็นการสร้างกระแสในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องต่อไป

2.4 ประโยชน์ที่ชุมชนคาดหวังว่าจะได้รับจากการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

2.4.1 เป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่ชุมชน และพัฒนาอาชีพที่มีอยู่ให้ดีขึ้น หากสามารถนำรูปแบบที่ได้ไปปฏิบัติจริง

2.4.2 เป็นการพัฒนาคนในชุมชนให้รู้จักสร้างอาชีพ และเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับธุรกิจท่องเที่ยวมากขึ้น

2.4.3 ช่วยสร้างความเข้าใจ และจิตสำนึกที่ดี ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง

2.4.4 ทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น

2.4.5 ช่วยให้คนในชุมชนรู้จักท้องถิ่นของตนเองในมุมมองที่กว้างขึ้น ลึกซึ้งไปจากเดิมที่เคยรู้จัก

2.4.6 เป็นการฝึกให้สมาชิกในชุมชนรู้จักคิด ไตร่ตรอง พิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจพูด หรือกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อให้ผลที่ได้ออกจากการพูดหรือกระทำการนั้น เกิดประโยชน์สูงสุด และผิดพลาดน้อยที่สุด

2.4.7 ช่วยส่งเสริมความเชื่อมั่น และพัฒนาศักยภาพของชาวบ้านให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง

3. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT) ของชุมชนในท้องถิ่น ต่อการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3.1 จุดแข็ง

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบจุดแข็งที่มีผลในทางบวกต่อการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังต่อไปนี้

ด้านพื้นที่

1. มีลักษณะภูมิอากาศที่เย็นสบาย อากาศไม่หนาวและไม่ร้อนจนเกินไป อีกทั้งยังมีลักษณะภูมิประเทศที่ยังคงความเป็นธรรมชาติเอาไว้ได้เป็นอย่างดี

2. มีองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลายทั้งทางธรรมชาติ และแบบที่มนุษย์สร้างขึ้น เหมาะที่จะพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

3. หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน มีขีดความสามารถพื้นฐานเพียงพอ สามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่อาจเข้ามาเป็นจำนวนมากได้

4. มีสถานที่เหมาะสมสำหรับปลูกสร้างที่พัก หรือการกางเต็นท์เพื่อค้างแรมทั้งในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน และพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวอีกหลายจุด เช่น บริเวณวังเขิน บริเวณน้ำตก และบริเวณริมเขื่อนแม่ฮอน เป็นต้น

5. มีความสะดวกในด้านการเข้าถึง นักท่องเที่ยวสามารถนำรถยนต์หรือรถบัสเข้าไปจอดถึงภายในหมู่บ้านได้

6. เนื่องจากหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีพื้นที่ซึ่งเป็นองค์ประกอบแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทำให้สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเป็นจุดดึงดูดใจ และสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ ทั้งกิจกรรมทางน้ำ กิจกรรมในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนและหมู่บ้านใกล้เคียง หรือแม้แต่การเดินป่า ชมน้ำตก ก็สามารถดัดแปลงปรุงแต่งให้กลายเป็นกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่น่าสนใจได้เป็นอย่างดี

7. มีความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อกา ทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ต้องการความสะดวกสบายมากนัก หรือกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่งชอบแหล่งท่องเที่ยวใหม่ โดยมีระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็น เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา (ภูเขา)

ด้านชุมชน

1. ชาวบ้านมีความต้องการและความพร้อมที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้ดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน หากมีโอกาสหรือได้รับการสนับสนุน

2. ชาวบ้านส่วนใหญ่มีศักยภาพเพียงพอที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นวางแผนและปฏิบัติการตามแผนที่ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตนเองมีส่วนร่วม

3. ชาวบ้านมีความสามัคคี และความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น เนื่องจากความเป็นเครือญาติ ดังนั้น การรวมตัวกันของชาวบ้านเพื่อทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมจึงมีพลังและความเข้มแข็ง ถึงแม้ว่าในบางครั้งจะมีการกระทบกระทั่งขัดแย้งกันบ้าง แต่ก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติธรรมดาของการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนเล็ก ๆ

4. สมาชิกในหมู่บ้านบางรายมีบุคลิกลักษณะแห่งความเป็นผู้นำ สามารถโน้มน้าวจิตใจและชักจูงสมาชิกคนอื่น ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้

5. ชาวบ้านในหมู่บ้านแม้ว่าจะมีการศึกษาที่ไม่สูง แต่ก็มีความรู้ สนใจติดตามข่าวสารต่าง ๆ ทั้งทางโทรศัพท์ วิทยุ รวมไปถึงการจับกลุ่มสนทนากันเมื่อมีเวลาว่าง พฤติกรรมเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการพัฒนาทางด้านความคิดสามารถรับรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้โดยไม่ยากจนเกินไปนัก

6. คนในชุมชนหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีลักษณะนิสัยของการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีต้อนรับขับสู้แขกผู้มาเยือนด้วยความเต็มใจ ยิ้มแย้ม แจ่มใสตามแบบฉบับของชาวชนบท

ด้านสาธารณสุข

1. ชาวบ้านมีพื้นฐานที่ดีในด้านของการรักษาความสะอาดภายในหมู่บ้าน ซึ่งจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าแทบจะไม่มีเศษขยะใด ๆ อยู่ภายในหมู่บ้านเลย อีกทั้งชาวบ้านยังจัดขยะวางไว้ตามจุดต่าง ๆ ของหมู่บ้านอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยอีกด้วย

2. สถานีอนามัย และโรงพยาบาลของรัฐ ก็ตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากตัวหมู่บ้านเท่าใดนัก หากมีเหตุการณ์ฉุกเฉินใด ๆ เกิดขึ้นกับคนในชุมชนหรือนักท่องเที่ยวก็สามารถที่จะนำตัวส่งไปถึงมือแพทย์ได้อย่างทันท่วงที

3. ชาวบ้านหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีอุปนิสัยของการบริโภคอาหารที่เป็นของพื้นบ้านหาได้เองตามธรรมชาติ ทั้งประเภทพืชผัก เช่น หน่อไม้ เห็ดชนิดต่าง ๆ ผักกูด ผัม บอน ยอดมะขาม ฯลฯ ประเภทเนื้อสัตว์ เช่น ปลา กบ กุ้ง นก ฯลฯ หรือไก่พื้นเมืองที่ชาวบ้านเลี้ยงเอาไว้ เพื่อกินไข่และกินเนื้อ ซึ่งอาหารเหล่านี้ถือเป็นอาหารที่ถูกหลักโภชนาการไม่มีสารปรุงแต่งใด ๆ แปรกลปลอม ส่งผลให้มีอายุที่ยืนยาวสังเกตได้จากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านที่มีอายุมาก แต่ก็ยังแข็งแรง อีกทั้งดื่มองในแง่ของเศรษฐกิจอาหารจากธรรมชาติดังกล่าว ยังสามารถนำเอามาทำอาหารมื้อพิเศษเลี้ยงต้อนรับเหล่าบรรดานักท่องเที่ยวให้เกิดความประทับใจได้อีกประการหนึ่งด้วย

4. สุขอนามัยในเรื่องของอากาศภายในหมู่บ้านดีมาก ปราศจากมลภาวะที่เป็นพิษต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นควันพิษหรือเสียงรบกวน เนื่องจากตัวหมู่บ้านตั้งอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองและชุมชนอื่น ๆ อีกทั้งยังถูกห้อมล้อมไปด้วยธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ชาวบ้านมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีตามมาด้วย

3.2 จุดอ่อน

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบจุดอ่อนที่มีผลในทางลบต่อการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้

ด้านการศึกษา

1. ชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ขาดแคลนผู้นำที่มีความรู้ในทางวิชาการ เนื่องจากชาวบ้านมีการศึกษาน้อย ทำให้ขาดทักษะพื้นฐาน ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เช่น ขาดความรู้ทางการสื่อสารภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติ หรือแม้แต่การสื่อสารภาษากลางกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่คนพื้นเมืองก็ยังมีปัญหาอยู่บ้างในบางครั้ง

2. เนื่องจากทำเลที่ตั้งของหมู่บ้านค่อนข้างห่างไกลจากตัวเมืองและหมู่บ้านอื่น ๆ รวมทั้งการชอบใช้ชีวิตอยู่อย่างสันโดษ สงบสุข จึงทำให้ชาวบ้านยังมีความอ่อนต่อโลก ขาด

ความรู้ ความเข้าใจในบางเรื่อง และไม่สามารถเข้าถึงวิธีการที่จะทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเกิดความประทับใจในการต้อนรับของคนในหมู่บ้าน เนื่องจากขาดทักษะทางการให้บริการ ซึ่งการแสดงออกถึงความจริงเพียงอย่างเดียวที่ชาวบ้านมีอยู่นั้น ยังไม่เพียงพอ จำเป็นต้องใช้กลวิธีอื่น ๆ เข้ามาช่วยเสริมด้วย

ด้านชุมชน

1. ชาวบ้านส่วนใหญ่เคยมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง สามารถทำนาปลูกข้าว ปลูกพืชไร่เก็บเกี่ยวผลผลิตเอาไปขาย และกักตุนส่วนที่เหลือไว้เป็นอาหารได้ตลอดปี แต่ปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนไม่มีใครเหลือที่ดินทำกินเป็นของตนเองเลย เพราะเมื่อประมาณ 2 ปีที่ผ่านมามีเหล่าบรรดานายทุนเข้ามาขอซื้อที่ดินของชาวบ้านไปจนหมด เนื่องจากนายทุนเหล่านั้นทราบดีว่าผืนดินในละแวกนี้จะมีราคาสูงขึ้นในอนาคต ซึ่งสืบเนื่องมาจากโครงการก่อสร้างสนามบินก่อสร้างขนาดใหญ่เต็มรูปแบบ แต่ชาวบ้านไม่มีความรู้ในเรื่องนี้จึงยอมขายที่ดินให้แก่เหล่านายทุนจนหมด นอกจากจะต้องขายที่ดินในราคาต่ำกว่าที่ควรจะเป็น เมื่อไม่มีที่ดินทำกิน ชาวบ้านก็ต้องซื้อข้าวกินเอง อีกทั้งต้องไปรับจ้างทำนาทำกินที่อื่นของคนในหมู่บ้านนั้น ซึ่งปัจจุบันก็ถูกขายให้กับนายทุนไปเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงหันไปเป็นลูกจ้างแรงงานในพื้นที่ก่อสร้างสนามบินแทน
2. ภายในหมู่บ้านยังมีเหตุการณ์การลักเล็กขโมยน้อยเกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ ทั้งที่ส่วนใหญ่ต่างก็เป็นเครือญาติกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะความจนเป็นเครือญาติทำให้ฝ่ายผู้เสียหายไม่เอาเรื่องกันจนถึงที่สุดในทางกฎหมาย ทำให้ผู้ที่โดนลักเล็กขโมยน้อยไม่เกิดความเข็ดหลาบ เพราะมันใจว่าจะไม่มีใครเอาเรื่องจนถึงโรงถึงศาล
3. จุดพักผ่อนหย่อนใจ เช่น น้ำตก วังเย็น อ่างเก็บน้ำ ยังไม่มีห้องน้ำไว้บริการนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน ทำให้เกิดความไม่สะดวกสบาย อีกทั้งยังจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสกปรกอีกด้วย
4. แม้ว่าในบริเวณหมู่บ้านจะมีจุดทิ้งขยะ และชาวบ้านดูแลความสะอาดกันได้เป็นอย่างดีและในจุดพักผ่อนหย่อนใจ และระหว่างทางเดินป่าจะพบว่าจะมีขยะถูกทิ้งเรี่ยราดหลายจุด โดยเฉพาะขยะจำพวก ขวดน้ำ ถุงพลาสติกต่าง ๆ ทำให้ความสวยงามของทัศนียภาพสูญเสียไปอย่างมาก
5. การเดินทางระหว่างหมู่บ้านไปสู่ น้ำตกตาดเหมย ซึ่งมีระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร ยังไม่มีความสะดวกสบายเพียงพอ นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนต้องใช้ความพยายามและอดทนพอสมควร ในการเดินทางให้ถึงจุดหมาย เนื่องจากทางเดินค่อนข้างรก และต้องเดินลุยน้ำหลายจุดก่อให้เกิดความอ่อนล้ามากกว่าที่ควรจะเป็น

6. ในบางช่วงของฤดูฝน หากเกิดฝนตกหนัก น้ำในแม่น้ำแม่อนที่ไหลผ่านตัวหมู่บ้านก็จะเอ่อขึ้นมาท่วมตัวหมู่บ้าน แต่ไม่เกิน 2 ชั่วโมง น้ำก็จะแห้งหายไปหมด หลังจากฝนหยุดตกทิ้งไว้ก็แต่พื้นดินที่เฉอะแฉะและกว่าพื้นดินจะแห้งสนิทเหมือนเดิม ก็ต้องใช้เวลาหลายวัน ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ จะเกิดน้ำท่วมแบบนี้เพียง 1-2 ครั้งในช่วงฤดูฝน

7. ป่าไผ่หลากหลายพันธุ์ที่มีอยู่ระหว่างทางเดินป่าลูกชาวบ้านตัดเอาไปขายให้แก่พ่อค้าคนกลางเป็นจำนวนมาก หากปล่อยให้เป็นเช่นนี้ต่อไป ป่าไผ่ซึ่งถือเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติก็คงจะต้องหมดไป เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือเห็นแก่รายได้จั้นจี้มนึกถึงความสูญเสียของทรัพยากรทางธรรมชาติ

ด้านสาธารณสุข

ชาวบ้านใช้น้ำประปาภูเขาสำหรับอุปโภคและบริโภค ซึ่งการนำมาใช้ในการอุปโภค นั้นถือว่าน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน แต่หากนำมาใช้ในการบริโภคก็ถือว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในด้านของสุขอนามัย เนื่องจากจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เมื่อนำน้ำมาใช้ในขวดแก้ว สีของน้ำจะไม่ใสเหมือนกับสีของน้ำดื่มปกติของคนในเมือง แต่จะมีสีขุ่นเล็กน้อย ในกรณีเช่นนี้อาจทำให้นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนเกิดความรังเกียจ ไม่กล้าที่จะดื่มน้ำ ที่สำคัญตัวชาวบ้านเองก็อาจมีผลทางด้านสุขภาพในระยะยาวได้

3.3 โอกาส

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ส่งผลให้พบสิ่งที่น่าสนใจเป็นโอกาสที่ดีของการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้

1. การเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปยังหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ถือได้ว่าเป็นความสะดวกสบายอย่างยิ่ง เนื่องจากสามารถใช้รถจักรยานยนต์ รถยนต์ หรือรถบัสเป็นพาหนะได้ตลอดเส้นทาง จนถึงบริเวณภายในหมู่บ้าน อีกทั้งระยะทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ จนถึงตัวหมู่บ้านก็ไม่ไกลหากเดินทางโดยรถยนต์ก็ใช้เวลาไม่ถึง 1 ชั่วโมง

นอกจากนี้ ข้อดีอีกประการหนึ่งคือ เส้นทางการเดินทางจากตัวเมืองเชียงใหม่ จนถึงตัวหมู่บ้าน มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจเหมาะในการแวะเที่ยวชมหลายแห่ง ทั้งสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศูนย์ศิลปหัตถกรรม และร้านค้าที่มีการจัดห้องแสดงสินค้าเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

เส้นทางเข้าหมู่บ้าน จากปากทางเข้าถึงหมู่บ้าน มีระยะทาง 2 กิโลเมตร ก็มีความน่าสนใจอยู่ไม่น้อย เนื่องจากต้องผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะได้เห็น

วิถีทางในการใช้ชีวิตของชาวบ้านในละแวกนั้น รวมถึงการทำนา ทำไร่ บนที่ดินทำกินตลอดเส้นทาง

2. ปัจจุบันกำลังมีการก่อสร้างสนามกอล์ฟขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ไม่ห่างจากตัวหมู่บ้านเท่าใดนัก และคาดว่าจะเปิดให้บริการประมาณปลายปี พ.ศ.2549 ซึ่งนับได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีต่อหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ในการที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เนื่องจากสนามกอล์ฟจะเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นได้อีกทางหนึ่งด้วย

3. ปัจจุบันภาครัฐ กำลังให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เพราะนอกจากจะนำรายได้เข้าสู่ประเทศแล้ว ยังเป็นการช่วยรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติ โดยการปลูกฝังให้ชาวบ้านในพื้นที่รู้จักหวงแหนมรดกทางธรรมชาติของตนอีกด้วย

4. สถานการณ์ทางภาคใต้ของไทย ก่อนข้างเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ดังนั้น ภาคเหนือของไทยจึงน่าจะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับชาวต่างชาติ และคนไทยภายในประเทศ และอาจส่งผลให้หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนเป็นอีกทางเลือกหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

5. ในขณะที่เศรษฐกิจกำลังตกต่ำทั่วโลก และผู้คนต้องการสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนที่คุ้มค่า ประหยัดทั้งเงินและเวลา ซึ่งหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนถือเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจที่น่าสนใจมาก เนื่องจากตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ อีกทั้งยังเป็นเขตพื้นที่ชนบทที่มีอัตราค่าครองชีพต่ำ ราคาของอาหาร เครื่องดื่ม และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เมื่อเทียบกับในตัวเมืองแล้วนับว่าถูกกว่ากันค่อนข้างมาก

3.4 อุปสรรค

จากผลการศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบอุปสรรคที่มีผลในทางลบต่อการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนดังต่อไปนี้

1. การสร้างสนามกอล์ฟหากมิได้รับการควบคุมดูแล และปฏิบัติอย่างถูกวิธีเสียตั้งแต่ในช่วงแรก ๆ อาจนำความเจริญอย่างไร้ขีดจำกัดมายังพื้นที่บริเวณใกล้เคียงรวมถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านสภาพแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นปัจจัยหลักของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

2. ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหรือเชิงอนุรักษ์เช่นนี้กำลังเป็นที่นิยมสูง ในหลายพื้นที่ได้มีการพัฒนาปรับปรุง เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้อาจส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน เกิดความยากลำบากมากขึ้น

เนื่องจากมีคู่แข่งจากพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูงกว่า หรืออาจมีกลวิธีในการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้มากกว่า

3. เส้นทางการเดินทางจากปากทางเข้านจนถึงตัวหมู่บ้าน ซึ่งมีระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตรนั้น ในบางช่วงยังเป็นถนนลูกรัง ดังนั้น ในฤดูฝนอาจทำให้การเดินทางเกิดความยากลำบาก ไม่สะดวกสบายเท่าที่ควร เนื่องจากถนนจะกลายเป็นโคลนเลน และเป็นหลุมเป็นบ่อในบางช่วงของเส้นทาง

4. แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมและการใช้เทคนิคการประสมระดมแนวคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน ทำให้ได้แนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังนี้

4.1 แนวทางการพัฒนาด้านการจัดการ

4.1.1 จัดหางบประมาณเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจริงจัง

4.1.2 จัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาดูแล ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว

4.1.3 จัดหาบุคลากรเข้ามารับหน้าที่ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม โดยมุ่งเน้นคนในท้องถิ่นเป็นอันดับแรก

4.1.4 จัดหารายได้เสริมจากการท่องเที่ยว เช่น ค่าบริการเข้าห้องสุขา ค่าบริการถ่ายภาพการขายของที่ระลึก อาหารและเครื่องดื่ม

4.1.5 จัดให้ผู้ที่มีส่วนรับผลประโยชน์ได้เข้าร่วมประชุม เพื่อวิเคราะห์หาจุดแข็งจุดอ่อน โอกาส และอุปสรรครวมถึงการเสนอแนวคิดและช่วยกันหาทางป้องกันและแก้ไขอย่างมีส่วนร่วมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง

4.1.6 วางแผนการแบ่งปันผลประโยชน์และรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่ผู้ที่มีส่วนร่วม โดยเฉพาะเจ้าของพื้นที่อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม

4.1.7 ควบคุมดูแลให้การบริการจัดการเป็นไปอย่างมีระบบและเป็นที่ยอมรับของชุมชนในพื้นที่

4.1.8 จัดสรรพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดให้ดึงดูดใจและได้รับประโยชน์ใช้สอยสูงสุด โดยไม่ทำให้ทัศนียภาพที่มีอยู่ถูกลบเลือน

4.1.9 จัดให้มีการอบรมสัมมนาผู้นำชุมชน โดยเชิญวิทยากรจากสถาบันการศึกษา ให้ความรู้ ความเข้าใจโดยตรง เพื่อให้ผู้นำหมู่บ้านเกิดความรู้ ความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติได้จริง ในชุมชน

4.2 ด้านการประชาสัมพันธ์

4.2.1 จัดทำการเผยแพร่ ส่งเสริมรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน โดยประสานงานกับสำนักงาน การท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยว และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

4.2.2 จัดทำการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ให้ตรงกลุ่มเป้าหมาย และให้ข้อมูลข่าวสาร ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

4.2.3 พัฒนาศักยภาพของชาวบ้านในหมู่บ้านทุกคนให้สามารถถ่ายทอดข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองให้นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.3 ด้านสังคม

4.3.1 ดูแลไม่ให้เกิดเหตุการณ์การลักลอบค้ามนุษย์น้อยเกิดขึ้น โดยเฉพาะในกรณีของ นักท่องเที่ยว

4.3.2 จัดมาตรการในการรักษาความปลอดภัยภายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว ทุกจุด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดกรณีทำร้ายนักท่องเที่ยวนัก

4.3.3 จัดมาตรการดูแลเรื่องการแพร่ระบาดของยาเสพติด ซึ่งนักท่องเที่ยวอาจนำเข้ามาในแหล่งท่องเที่ยว

4.3.4 สมาชิกในท้องถิ่นต้องร่วมแรงร่วมใจช่วยกันสอดส่องดูแลสิ่งผิดปกติกี่เกิดขึ้น ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อในด้านลบ รวมถึงสมาชิกในชุมชนต้องปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับแนวทางที่ได้กำหนดร่วมกันแล้ว อย่างเคร่งครัด

4.4 ด้านเศรษฐกิจ

4.4.1 กระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความตื่นตัวที่จะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวภายในท้องถิ่น

4.4.2 สร้างจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นไม่มีความโลภจากการแสวงหารายได้ อย่างเกินขอบเขตจนต้องใช่วิธีเอาเปรียบนักท่องเที่ยวหรือเกิดการขัดแย้งกันเองภายในท้องถิ่น

4.4.3 พัฒนาให้มีการประสานงานไปยังเครือข่ายธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างพันธมิตร เช่น โรงแรม เกสต์เฮาส์ หรือบริษัททัวร์ต่าง ๆ

4.5 ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.5.1 กำหนดกฎระเบียบของชุมชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. การรักษาความสะอาดในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทุกจุด โดยการห้ามทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำห้วย พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ป่า
2. จัดให้มีการแบ่งหน้าที่ในการรักษาความสะอาด อำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม
3. ดูแลไม่ให้นักท่องเที่ยวก่อกองไฟในจุดที่ไม่ได้รับอนุญาต
4. จัดวางถังขยะไว้ในแหล่งท่องเที่ยวทุกจุดอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งคอยดูแลไม่ให้ส่งกลิ่นเหม็นรบกวนหรือขยะล้นถัง
5. ปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมความสะอาดให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติอย่างเหมาะสม เช่น ไม่ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างที่อาจทำให้เกิดทัศนอุจาดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว และหากจำเป็นก็ให้ใช้สิ่งก่อสร้างที่ทางเกวีสดูจากธรรมชาติเป็นหลัก

4.5.2 หากลยุทธ์ในการสร้างจิตสำนึกแก่คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวให้รู้จักคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.6 ด้านการตลาดและการบริการ

4.6.1 ให้สมาชิกในหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริการให้มากที่สุด

4.6.2 พัฒนาทักษะและความสามารถในการบริการนักท่องเที่ยวให้แก่สมาชิกในหมู่บ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความประทับใจและพึงพอใจสูงสุด

4.6.3 ให้มีการติดตามประเมินผลการบริการ โดยจัดให้มีการประชุมเพื่อวางแผนพัฒนาการบริการให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดอยู่เสมอ

4.6.4 ให้มีการติดตามประเมินผล และค้นหากลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวให้พอเหมาะกับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

รูปแบบที่เหมาะสมของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

จากข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับจากการวิเคราะห์ข้อมูลและค้นหาแนวทางร่วมกับชาวบ้าน ทำให้ได้กรอบในการวิเคราะห์ เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ดังนี้

1. การจัดรายการนำเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1.1 รูปแบบการท่องเที่ยวแบบไปเช้า-เย็นกลับ

เวลา 9.00 น. นักท่องเที่ยวเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อเดินทางจากหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนไปสู่ น้ำตกตาดเหมย โดยมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับรายละเอียดในการเดินทาง รวมถึงการสร้างความสะดวกให้นักท่องเที่ยว มีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

เวลา 9.15 น. ออกเดินทาง โดยมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้นำทางและมีอัตราส่วนระหว่างนักท่องเที่ยว 4-7 คน โดยมีมัคคุเทศก์ 1 คน และผู้ช่วย 1 คน ทั้งนี้ก็เพื่อความระมัดระวังและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งผู้ช่วยมัคคุเทศก์จะคอยให้การช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวในกรณีต่าง ๆ อาทิเช่น ช่วยถือสัมภาระจำพวก อาหาร เครื่องดื่ม และสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต้องใช้ในการเดินทางครั้งนี้

เวลา 10.50 น. คณะนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาถึงยังจุดที่พักชั่วคราว ซึ่งนักท่องเที่ยวจะมีเวลาพักผ่อนประมาณ 20 นาที ตรงจุดนี้จะมีห้องน้ำไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวสามารถทำธุระส่วนตัวหรือรับประทานอาหารว่างและเครื่องดื่มที่เตรียมมาได้

เวลา 11.10 น. ออกเดินทางต่อเพื่อให้ถึงจุดหมาย

เวลา 12.00 น. เดินทางถึงน้ำตกตาดเหมย เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวพักผ่อนเต็มที่ โดยผู้ช่วยมัคคุเทศก์จะเป็นผู้จัดเตรียมอาหารให้แก่แก่นักท่องเที่ยว

เวลา 12.15 น. ให้นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้าตามอัธยาศัย โดยที่มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ช่วยแยกตัวออกมาต่างหาก เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่นักท่องเที่ยวและเพื่อให้นักท่องเที่ยวไม่รู้สึกรู้สีกอียด กระจ่างกระอ่วนใจ

- เวลา 13.00 น. หลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ช่วยมัคคุเทศก์จะเป็นผู้จัดเก็บเศษอาหาร และเศษขยะต่าง ๆ ใส่ในถุงขยะที่เตรียมมา ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และรักษาทัศนียภาพที่สวยงามของแหล่งท่องเที่ยว ส่วนมัคคุเทศก์ท้องถิ่นก็จะเป็นผู้อธิบาย และแนะนำน้ำตกตาดเหมย รวมถึงบริเวณโดยรอบให้แก่นักท่องเที่ยว
- เวลา 13.30 น. ให้นักท่องเที่ยวพักผ่อนตามอัธยาศัย
- เวลา 15.00 น. เตรียมตัวพานักท่องเที่ยวกลับ โดยมัคคุเทศก์ต้องนับจำนวนนักท่องเที่ยวให้ครบและเตือนนักท่องเที่ยวให้ตรวจเช็คสัมภาระต่าง ๆ ของตนเองให้เรียบร้อยครบถ้วน ส่วนผู้ช่วยมัคคุเทศก์ก็ต้องดูแลในเรื่องความสะดวกของพื้นที่ ต้องตรวจสอบอีกครั้งเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีเศษขยะที่นักท่องเที่ยวทิ้งไว้หลงเหลืออยู่ ทั้งนี้เพื่อความพร้อมในการให้บริการต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ที่จะเข้ามาเยือน
- เวลา 15.10 น. นำคณะนักท่องเที่ยวเดินทางกลับสู่หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
- เวลา 17.30 น. ถึงตัวหมู่บ้านพร้อมส่งนักท่องเที่ยวขึ้นรถกลับสู่ตัวเมืองหรือที่พัก (สรุปสถานการณ์เดินทาง)

อัตราค่าบริการท่องเที่ยว

1. ค่าจ้างมัคคุเทศก์ท้องถิ่น (มัคคุเทศก์ 1 คน/นักท่องเที่ยวไม่เกิน 7 คน) 600 บาท
2. ค่าจ้างผู้ช่วยมัคคุเทศก์ (ผู้ช่วยมัคคุเทศก์ 1 คน/นักท่องเที่ยวไม่เกิน 7 คน) 300 บาท
3. ค่าอาหาร/คน/มื้อ (อาหารพื้นเมือง) 100 บาท

รายการอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ มีดังต่อไปนี้

1. ข้าวเหนียว
2. น้ำพริกอ่อน / ผักลวก , ผักสด (รสไม่จัด)
3. แคนหมู
4. ต้มยำไก่พื้นเมือง (รสไม่จัด)
5. ก๋วยเต๋อใส่หมูสุตกรคนเมือง (กะหล่ำปลี)
6. แกงจืดผักกาด

รายการอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย มีดังต่อไปนี้

1. ข้าวเหนียว
2. น้ำพริกหนุ่ม / ผักลวก , ผักสด (รสจัด)
3. น้ำพริกอ่อน
4. แคนหมู
5. ต้มยำไก่พื้นเมือง (รสจัด)
6. ก๋วยเต๋อใส่หมูสุตกรคนเมือง (กะหล่ำปลี)

1.2 รูปแบบการท่องเที่ยวแบบค้างคืน (2 วัน 1 คืน)

เวลา 9.00 น. นักท่องเที่ยวเดินทางถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน มัคคุเทศก์ท้องถิ่นแนะนำรายละเอียดกฎเกณฑ์ต่างๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว ก่อนนำนักท่องเที่ยวเข้าชมเข้าสู่ที่พักเพื่อให้นักท่องเที่ยวจัดการทำธุระส่วนตัวตามอัธยาศัย

เวลา 9.30 น. มัคคุเทศก์ท้องถิ่นเชิญประชุมนักท่องเที่ยว เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับรายละเอียดกำหนดการของแผนการท่องเที่ยวอีกครั้งหนึ่ง และต้องไม่ลืมที่จะเตือนนักท่องเที่ยวให้มีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยใช้วิธีการพูดโน้มน้าวที่ฟังดูนุ่มนวล แต่มีเหตุผลที่น่าฟังน่าสนับสนุน

เวลา 10.00 น. มัคคุเทศก์ท้องถิ่นพานักท่องเที่ยวเดินชมทั่วหมู่บ้าน พร้อมทั้งแนะนำให้รู้จักกับชาวบ้าน เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความเป็นกันเอง รวมถึงอธิบายประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

เวลา 11.00 น. มัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยวเตรียมตัวออกเดินทางเพื่อไปรับ

ประทานอาหารกลางวัน “วังเย็น” ซึ่งเป็นจุดพักผ่อนทาง
ธรรมชาติ

เวลา 11.30 น. นักท่องเที่ยวมาถึงวังเย็นโดยการเดินเท้า มัคคุเทศก์ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ เช่น จุดเล่นน้ำ จุดขายอาหาร ห้องน้ำ เป็นต้น ส่วนผู้ช่วยมัคคุเทศก์คอยจัดเตรียมอาหารและที่นั่งสำหรับนักท่องเที่ยว

เวลา 11.50 น. ปล่อยให้นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารที่เตรียมมาหรือเลือกซื้ออาหาร เครื่องดื่ม ที่ชาวบ้านตั้งขายตามอัธยาศัย โดยที่มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ช่วยแยกตัวออกมาต่างหาก เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความสบายใจและเป็นส่วนตัว แต่ก็ต้องคอยสอดส่องดูแลและให้บริการแก่นักท่องเที่ยวมิให้ขาดตกบกพร่องด้วย หลังจากรับประทานอาหารเสร็จนักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ตามที่ต้องการ เช่น เล่นน้ำ เดินเล่นชมธรรมชาติ รับประทานอาหารของขบเคี้ยวหรือเครื่องดื่ม เป็นต้น

เวลา 16.00 น. เตรียมตัวพานักท่องเที่ยวเดินทางกลับสู่ที่พัก โดยมัคคุเทศก์ต้องนับจำนวนนักท่องเที่ยวให้ครบ ส่วนผู้ช่วยมัคคุเทศก์จะเป็นผู้จัดเก็บเศษอาหารและขยะต่าง ๆ ไปยังจุดทิ้งขยะให้เรียบร้อย เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม

เวลา 16.15 น. เดินทางกลับที่พัก

เวลา 16.45 น. กลับถึงที่พัก และเตรียมตัวเพื่อรวมกลุ่มปั่นจักรยาน เพื่อไปชมทัศนียภาพนอกบริเวณหมู่บ้าน ซึ่งกำหนดครั้งมีไม่เกิน 4 กิโลเมตร โดยมีรายละเอียดของเส้นทางปั่นจักรยาน ดังต่อไปนี้

1. ปั่นจักรยานผ่านบริเวณที่ดินทำกินของชาวบ้าน ซึ่งส่วนใหญ่ทำนาหรือปลูกพืชไร่
2. ชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียง คือ หมู่บ้านใหม่แม่ป่าขาง และ หมู่บ้านหนองหอย
3. นำนักท่องเที่ยวปั่นจักรยานมาหยุดพักที่บริเวณอ่างเก็บน้ำแม่ฮอน เพื่อชมทัศนียภาพ (พิเศษในช่วงฤดูร้อนจะมีชาวบ้านนำไฟฉายมาส่องหาตัว “งู” หรือที่ภาคกลางเรียกว่า “จิ้งจัน” เพื่อนำไปเป็นอาหารและขายหารายได้พิเศษ หากนักท่องเที่ยวสนใจก็สามารถทำกิจกรรมนี้ร่วมกับชาวบ้านได้)

เวลา 19.00 น. เดินทางกลับถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน โดยปล่อยให้พนักงานที่
เที่ยวแยกย้ายกันทำธุระส่วนตัวให้เรียบร้อย เพื่อเตรียมตัว
รับประทานอาหารค่ำ

เวลา 20.00 น. ร่วมรับประทานอาหารค่ำตามแบบอย่างชาวชนบท หลังจากนั้น
ร่วมกันทำกิจกรรมรอบกองไฟ จนกระทั่งพนักงานที่ขอพักต้องการ
กลับเข้าที่พักเพื่อพักผ่อน

รายการอาหารค่ำสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เป็นอาหารประเภท
เดียวกัน แต่จะมีความแตกต่างกันที่รสชาติ โดยอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวไทยจะมีรสจัด
มากกว่าอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งมีรายการอาหารดังต่อไปนี้

1. ข้าวเหนียว
2. ยำไก่เมืองใส่หัวปลี
3. ผัดยอดมะเขือเครือ (ซาโยเต้)
4. น้ำพริกปลา (ผักลวก / ผักสด)
5. ค่ำขนุน

รายการทำเที่ยววันที่ 2

เวลา 07.30 น. ให้นักท่องเที่ยวที่รับประทานอาหารเช้าที่จัดเตรียมไว้ให้ รายการอาหารเช้า
มีดังต่อไปนี้

1. กาแฟ / โอวัลติน
2. ข้าวต้มทรงเครื่อง
3. ขนุนปิ้ง (เมกอร์)

เวลา 8.00 น.

ออกเดินทางไปยังน้ำตกคาดเหมย โดยมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเป็นผู้
นำทาง และมีอัตราส่วนระหว่างนักท่องเที่ยว 5-7 คนต่อ
มัคคุเทศก์ 1 คน รวมถึงผู้ช่วยอีก 1 คน ทั้งนี้เพื่อความสะดวก
และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว อีกทั้งช่วยถือสัมภาระ
จำพวกอาหาร เครื่องดื่ม และสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต้องใช้ในการ
เดินทางครั้งนี้

เวลา 9.30 น.

คณะนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงยังจุดที่พักชั่วคราว ซึ่งการนั่งพัก
นี้จะใช้เวลาประมาณ 20 นาที ตรงจุดนี้จะมีห้องน้ำไว้ให้บริการ

- นักท่องเที่ยวสามารถทำธุระส่วนตัว หรือรับประทานอาหารเช้า และเครื่องดื่มที่เตรียมมาได้
- เวลา 9.50 น. ออกเดินทางต่อเพื่อให้ถึงจุดหมาย
- เวลา 11.00 น. เดินทางมาถึงน้ำตกตาดเหมย เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวพักผ่อนเต็มที่ โดยผู้ช่วยมัคคุเทศก์จะเป็นคนจัดเตรียมอาหารให้แก่นักท่องเที่ยว
- เวลา 11.40 น. ให้นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้าตามอัธยาศัย โดยที่มัคคุเทศก์ท้องถิ่นและผู้ช่วยแยกตัวออกมาต่างหาก เพื่อเป็นการให้เกิดริตแก่นักท่องเที่ยว และเพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้สึกอึดอัด กระอักกระอ่วนใจ

รายการอาหารกลางวัน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติเป็นอาหารประเภทเดียวกัน แต่จะมีความแตกต่างกันที่รสชาติ โดยอาหารสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยจะมีรสจัดมากกว่า ซึ่งจะมีรายการอาหารดังต่อไปนี้

1. ข้าวเหนียว, ข้าวสวย (เลือก 1 อย่าง)
2. หมูทอดกระเทียม
3. น้ำพริกไข่ (ไข่ไก่)
4. แอบหมู, ผักสด, ผักลวก
5. แอบปลาน้อย (ปลาเค็มปรุงรสห่อใบตองย่างไฟ)
6. แงงจ้อผักกาดใส่กระดูกหมู

เวลา 13.00 น. หลังจากรับประทานอาหารกลางวันเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ช่วยมัคคุเทศก์จะเป็นผู้จัดเก็บเศษอาหาร และเศษขยะต่าง ๆ ใส่ในถุงขยะที่เตรียมมา ทั้งนี้เพื่อเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทัศนียภาพที่สวยงามของแหล่งท่องเที่ยว

เวลา 13.30 น. ให้นักท่องเที่ยวพักผ่อนตามอัธยาศัย

เวลา 15.00 น. เตรียมตัวนำนักท่องเที่ยวกลับ โดยมัคคุเทศก์ต้องนับจำนวนนักท่องเที่ยวให้ครบ เตือนนักท่องเที่ยวให้ตรวจเช็คสัมภาระต่างๆ ของตนเองให้เรียบร้อยครบถ้วน ส่วนผู้ช่วยมัคคุเทศก์ต้องดูแลในเรื่องความสะอาดของพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีเศษขยะที่นักท่องเที่ยวทิ้งไว้หลงเหลืออยู่ ทั้งนี้เพื่อความพร้อมในการให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่ที่จะเข้ามาเยือน

- เวลา 15.10 น. นำคณะนักท่องเที่ยวเดินทางกลับสู่หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน
เวลา 17.30 น. กลับถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน และส่งนักท่องเที่ยวกลับสู่
ตัวเมือง

รายละเอียดของอัตราค่าบริการด้านต่าง ๆ

อัตราค่าที่พัก

1. ค่าบ้านพักหลังละ 700 บาท/คืน พักได้ไม่เกิน 6 คน (มี 1 หลัง)
2. ค่าเต็นท์ หลังละ 150 บาท/คืน พักได้ 2 คน (มี 5 หลัง)
3. ค่าเต็นท์ หลังละ 300 บาท/คืน พักได้ 6 คน (มี 2 หลัง)
4. ค่าบ้านพักร่วมกับชาวบ้าน (HOME STAY) คืนละ 100 บาท/คน

อัตราค่าอาหาร

1. ค่าอาหารกลางวัน 100 บาท/คน/มื้อ
2. ค่าอาหารค่ำ 150 บาท/คน/มื้อ

อัตราค่าบริการอื่น ๆ

1. ค่านำทางสำหรับมัคคุเทศก์ท้องถิ่น 250 บาท/ครั้ง
2. ค่าขนส่งสัมภาระไปสู่น้ำตกตาดเหมย 150 บาท/ผู้ช่วยมัคคุเทศก์ 1 คน

การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีความจำเป็น
ต้องคำนึงถึงผลตอบแทนที่เหมาะสม ที่จะกระจายให้แก่ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างยุติธรรม
เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาการขัดแย้งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง สิ่งสำคัญอีกอย่างที่จะต้อง
ตระหนักอย่างยิ่งก็คือ คนในชุมชน ต้องมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี
วัฒนธรรมของชุมชน โดยการสร้างจิตสำนึกให้แก่คนในชุมชน เพื่อให้เกิดความรักและความหวง
แหนมรดกทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรมของคน และไม่มุ่งเน้นประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ
เกินขอบเขต เพราะวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการ
มีส่วนร่วมของชุมชนนี้ ก็เพื่อมุ่งเน้นพัฒนาคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนของท้องถิ่นและคนใน
ท้องถิ่นเขวงแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว เพราะฉะนั้นจึงต้องหลีกเลี่ยงการเบียดเบียนธรรมชาติให้มาก
ที่สุด และต้องช่วยกันดูแลรักษาให้สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ประเพณี รวมถึงวัฒนธรรมต่าง ๆ
ถูกทำลายหรือสูญเสียน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง หากสามารถ
ปฏิบัติได้ดังนี้ ก็จะส่งผลดีแก่ทุกฝ่ายในระยะยาว

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีศึกษาหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชน และคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง และสามารถพัฒนาตนเองได้ในอนาคต ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคร่วมกับคนในชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมและตรงตามความต้องการของคนในท้องถิ่น โดยการสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ และสังเกต อย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้รายละเอียดของข้อมูลที่สมบูรณ์และเชื่อมโยงขั้นตอนการทำงานวิจัยขึ้น นี้ ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

บริบทของชุมชน

หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ตำบลออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.2435 แต่เดิมพื้นที่แห่งนี้เคยเป็นปางช้างเก่า เป็นที่พักของ คนงานและช้าง ซึ่งบรรดานักทูนต่างถิ่นนำเข้ามาเพื่อลากซุงที่ได้จากการตัดไม้ตะเคียน เมื่อต้น ตะเคียนหมดป่า กลุ่มคนทูนช้างและคนงานออกไป หลังจากนั้นก็มีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น มองเห็นว่าสถานที่แห่งนี้เหมาะแก่การปลูกสร้างที่อยู่อาศัย จึงย้ายเข้ามาตั้งรกราก และใช้ชื่อว่า หมู่บ้านว่าว “ปางไม้ตะเคียน”

หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตั้งอยู่ติดกับแม่น้ำแม่ออนซึ่งไหลลงมาจากน้ำตกตาดเหมย ผ่าน หมู่บ้านและไหลลงสู่อ่างเก็บน้ำแม่ออน นอกจากนี้พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้าน เป็นเขตติดต่อกับ ป่าสงวนและภูเขา ทำให้อากาศภายในหมู่บ้านค่อนข้างเย็นสบายเกือบตลอดปี ด้านการคมนาคมก็ สะดวกมีให้เลือกถึง 3 เส้นทาง แต่เส้นทางซึ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และสะดวกที่สุดคือ การ เดินทางจากถนนสายเชียงใหม่-ฮอนหลวย จนถึงปากทางเข้าหมู่บ้านหนองหอย และถึงหมู่บ้าน ปางไม้ตะเคียนมีระยะทาง 2 กิโลเมตร ถึงแม้ว่าหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนจะเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ แต่ก็ มีระบบสาธารณูปโภคอยู่ในระดับที่ดี คือมีไฟฟ้าเข้าถึงหมู่บ้าน และมีการจัดตั้งน้ำประปาภูเขา

ชาวบ้านจึงไม่มีปัญหาเรื่องไฟฟ้าและน้ำสำหรับอุปโภค บริโภค จะขาดก็แต่ความสะดวกทางด้าน การสื่อสาร เนื่องจากภายในหมู่บ้านยังไม่มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ และยังไม่มีการต่อสายโทรศัพท์ เข้าหมู่บ้าน อีกทั้งยังเป็นจุดอับสัญญาณสำหรับโทรศัพท์มือถือแทบทุกรุ่นอีกด้วย ชาวบ้านใน หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนเป็นคนพื้นเมือง ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมต่าง ๆ จึงมิได้ แตกต่างจากคนเมืองทั่วไปมีสภาพความเป็นอยู่แบบช่วยเหลือเกื้อกูลเหมือนพี่เหมือนน้อง ทั้งใน ด้านความเป็นอยู่และด้านอาชีพ ซึ่งในปัจจุบันอาชีพของคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนจากการ ทำไร่ทำนา มาเป็นรับจ้างทำงานให้กับสนามกอล์ฟเปิดใหม่ ซึ่งกำลังสร้างและตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัว หมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน

ผู้วิจัยมีความพยายามที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้มีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อค้นหา แนวทางในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และพัฒนาให้"ได้รูปแบบที่เหมาะสมกับ ท้องถิ่นมากที่สุด ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเหล่านี้ต่างก็ได้แสดงออกถึงความมีศักยภาพในการเสนอข้อคิดใน แง่มุมต่าง ๆ รวมไปถึงสามารถเสนอแนวคิดและความต้องการของตนเอง ที่ควรจะได้รับภายหลัง การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายก็ ยังสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้โดยง่าย เช่น เมื่อผู้วิจัยอธิบายว่าเหตุใดทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างมาก กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ก็สามารถเข้าใจได้โดยทันที ว่าเพราะเหตุใดเราจึงต้องพยายามอนุรักษ์ไว้ให้ได้มากที่สุด และใช้ทรัพยากรเหล่านี้สิ้นเปลืองน้อย ที่สุด

จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

1. จุดแข็งด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

จากการศึกษาพบว่า หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีจุดแข็งอยู่หลายประการ ทั้งในด้าน พื้นที่ ด้านชุมชน และด้านสาธารณสุข ซึ่งล้วนแต่ส่งผลในทางบวกต่อการสร้างรูปแบบการ ท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีลักษณะภูมิอากาศที่เย็นสบาย ไม่หนาวและไม่ร้อน จนเกินไป สถานที่พักผ่อนทางธรรมชาติก็มีหลายแห่งซึ่งสามารถพัฒนาให้กลายเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวได้ เนื่องจากมีความสะดวกในด้านการเข้าถึง สามารถนำรถยนต์หรือรถบัสเข้าไปจอดถึง ภายในหมู่บ้านได้ นอกจากนี้ความพร้อมของระบบสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการทำกิจกรรม ทางการท่องเที่ยว ก็มีอย่างครบครัน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา (ภูเขา) ส่วนในด้านสาธารณสุขก็มี สถานื่อนามัย และโรงพยาบาลของรัฐที่ให้บริการ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากตัวหมู่บ้านเท่าใดนัก

สามารถนำตัวผู้ป่วยส่งให้ถึงมือแพทย์ได้อย่างทันท่วงที และสิ่งสำคัญที่สุดคือ จุดแข็งด้านชุมชน ชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน มีความต้องการและมีความพร้อมที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้ดีขึ้น อีกทั้งชาวบ้านส่วนใหญ่ก็มีศักยภาพเพียงพอต่อการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วางแผน และปฏิบัติการตามแผนที่ได้จากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ตนเองมีส่วนร่วม ชาวบ้านเหล่านี้ แม้จะมีการศึกษาที่ไม่สูงแต่ก็มีความใฝ่รู้สนใจติดตามข่าวสารต่าง ๆ มีลักษณะนิสัยของการเป็นเจ้าของที่ดี รวมไปถึงมีความสามัคคี และความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่น ทำให้สามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้ถึงจุดหมายที่ต้องการได้

2. จุดอ่อนทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ทำให้ขาดทักษะพื้นฐานบางประการ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว เช่น ขาดความรู้ทางการสื่อสารภาษาอังกฤษกับชาวต่างชาติแม้แต่การสื่อสารภาษากลางกับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่คนเมือง อีกทั้งยังขาดแคลนผู้นำที่มีความรู้ในทางวิชาการ ทำให้ชาวบ้านยังมีความอ่อนต่อโลก ขาดความรู้ความเข้าใจในบางเรื่อง ซึ่งการแสดงออกถึงความจริงใจเพียงอย่างเดียวที่ชาวบ้านมีอยู่นั้น ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเกิดความประทับใจ จำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวบ้านจะต้องมีทักษะทางการให้บริการด้วย

ภายในหมู่บ้าน ยังมีเหตุการณ์การลักเล็กขโมยน้อยเกิดขึ้นอยู่เนือง ๆ อาจเป็นเพราะความเป็นเครือญาติ ทำให้ฝ่ายผู้เสียหายไม่จากร้องกันจนถึงที่สุดทางกฎหมาย ผู้กระทำผิดจึงไม่เกิดความเข็ดหลาบ อีกประการหนึ่งซึ่งถือเป็นจุดอ่อนที่สำคัญ คือ ปัญหาทางด้านขยะมูลฝอย ถึงแม้ว่าในบริเวณตัวหมู่บ้าน จะมีจุดทิ้งขยะและชาวบ้านดูแลความสะอาดกันดีเป็นปกติ แต่ในจุดของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และระหว่างทางเดินป่าจะพบขยะถูกทิ้งเรี่ยราดหลายจุด ทำให้ความงดงามของทัศนียภาพสูญเสียไปอย่างมาก นอกจากนี้ทางเดินป่าไปยังน้ำตกตาดเหมยก็ค่อนข้างรก เนื่องจากต่างคนต่างก็คิดว่าไม่ใช่เรื่องของตน และเป็นพื้นที่ซึ่งอยู่นอกเขตของหมู่บ้าน ผู้คนจากต่างถิ่นต่างที่เข้ามาเที่ยวและทิ้งขยะมูลฝอยเอาไว้ให้เป็นที่อยู่อาศัย ส่วนในเรื่องของน้ำที่ใช้ดื่มหรือน้ำอุปโภคแม้ว่าจะมีอย่างเหลือเฟือ แต่ถ้าในแง่ของการบริโภค น้ำประปาภูเขาที่ชาวบ้านใช้ดื่มกินกันอยู่ถือว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในด้านของสุขอนามัย เนื่องจากน้ำไม่มีความสะอาดเพียงพอ อาจส่งผลเสียต่อสุขภาพในระยะยาวได้ และที่สำคัญอาจทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือนเกิดความรังเกียจ

3. โอกาสทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

จากผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้มองเห็นได้อย่างชัดเจนว่า หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีโอกาสดีทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสะดวกสบายที่จะได้รับการเดินทาง เนื่องจากสามารถใช้รถจักรยานยนต์ รถยนต์ หรือรถบัสพาหนะได้ตลอดเส้นทาง ตั้งแต่ตัวเมืองจนถึงบริเวณภายในหมู่บ้าน เว้นแต่จะแวะเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ระหว่างการเดินทาง ซึ่งมีทั้งสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และร้านค้าที่เป็นการจัดห้องแสดงสินค้าไว้เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้เส้นทางเข้าหมู่บ้านจากปากทางเข้าถึงตัวหมู่บ้าน ซึ่งมีระยะทาง 2 กิโลเมตร ก็มีความน่าสนใจไม่น้อย เนื่องจากห้องผ่านหมู่บ้านต่าง ๆ ทำให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสที่จะได้เห็นวิถีทางในการใช้ชีวิตของชาวบ้านและรวมถึงการทำนา ทำไร่ บนที่ดินทำกินตลอดเส้นทาง และปัจจุบันกำลังมีการก่อสร้างสนามกอล์ฟขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวหมู่บ้านเท่าใดนัก จึงนับได้ว่าเป็นโอกาสที่ดีอีกประการหนึ่งของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน เนื่องจากสนามกอล์ฟจะเป็นสิ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวจากต่างถิ่นได้อีกทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้เหตุการณ์ก่อการร้ายใน 3 จังหวัดภาคใต้ ก็ค่อนข้างเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ดังนั้นภาคเหนือของไทยก็น่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจสำหรับชาวต่างชาติและคนไทยภายในประเทศ และอาจส่งผลให้หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง ซึ่งนอกจากจะมีความปลอดภัยแล้ว ในสภาวะที่เศรษฐกิจกำลังตกต่ำ และผู้คนต้องการสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนที่คุ้มค่า ประหยัดทั้งเงินและเวลา หมู่บ้านปางไม้ตะเคียนเหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากตั้งอยู่ไม่ไกลจากเมืองเชียงใหม่ อีกทั้งยังเป็นเขตพื้นที่ชนบทที่มีอัตราค่าครองชีพต่ำ ราคาของอาหาร เครื่องดื่ม และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เมื่อเทียบกับในตัวเมืองก็นับว่าถูกกว่ากันค่อนข้างมาก

4. อุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

จากผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพบอุปสรรคไม่มากนักนี้ แม้หากไม่ได้รับการแก้ไขป้องกันอย่างถูกวิธี หรือปล่อยให้ล่าช้าเกินไป ก็อาจทำให้กลายเป็นปัญหาใหญ่ในระยะยาวได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเส้นทางเดินทางจากปากทางเข้าจนถึงตัวหมู่บ้านในบางช่วงยังเป็นถนนลูกรัง ซึ่งจะทำให้เกิดโคลนเลนและเป็นหลุมเป็นบ่อในช่วงฤดูฝน หากไม่ปรับปรุงก็จะทำจำนวนนักท่องเที่ยวลดน้อยลงได้โดยง่าย เนื่องจากปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หรือเชิงอนุรักษ์นี้ กำลังเป็นที่นิยม หลายแห่งก็ได้ที่จะพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ของตนเอง เพื่อให้มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่สูงกว่าคู่แข่ง นอกจากนี้ การสร้างสนามกอล์ฟอาจนำความเจริญอย่างไว้ขีดจำกัด มายังพื้นที่บริเวณใกล้เคียง รวมถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ซึ่ง

อาจส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติอันเป็นปัจจัยหลักของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

จากการวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมและการใช้เทคนิคการประชุมระดมแนวความคิดเพื่อสร้างอนาคตร่วมกัน ทำให้ได้แนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านในหลายด้าน ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาด้านการจัดการ

มีความจำเป็นที่จะต้องจัดทำงบประมาณเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง และเมื่อได้รับงบประมาณก็ต้องจัดหารายได้เสริมจากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นจากงบประมาณที่ใช้อยู่เดิม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการแบ่งปันผลประโยชน์และรายได้จากการท่องเที่ยวให้แก่ผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่ายอย่างเหมาะสมและเป็นธรรม โดยคอยควบคุมให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างมีระบบและเป็นที่ยอมรับของชุมชนในพื้นที่ จัดให้มีการอบรมผู้นำชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และนำไปเผยแพร่ให้แก่คนในชุมชนของตน

2. แนวทางการพัฒนาด้านประชาสัมพันธ์

จัดให้มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้านไปยังตะตือยน ให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมายโดยประสานงานกับสำนักงานการท่องเที่ยว บริษัทนำเที่ยวและหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนอกจากนี้ยังต้องพิจารณาศักยภาพของชาวบ้านในหมู่บ้านให้สามารถถ่ายทอดข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่นของตนเองให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวทางการพัฒนาด้านสังคม

เข้มงวดการในการดูแลรักษาความปลอดภัยภายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทุกจุด เพื่อป้องกันเหตุการณ์ลักเล็กขโมยน้อย การแพร่ระบาดของยาเสพติด หรือการทำร้ายนักท่องเที่ยว โดยสมาชิกในท้องถิ่นต้องช่วยกันสอดส่องดูแล และปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับแนวทางอย่างเคร่งครัด

4. แนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

ควรมีการกระตุ้นให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว แต่ก็ต้องสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านไม่แสวงหารายได้เงินเกินขอบเขต โดยใช้วิธีเอาเปรียบนักท่องเที่ยว

หรือเกิดการขัดแย้งเองในชุมชน นอกจากนี้ยังต้องประสานงานไปยังเครือข่ายธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงแรม เกสต์เฮาส์ หรือบริษัททัวร์ต่าง ๆ

5. แนวทางการพัฒนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

กำหนดกฎระเบียบของชุมชนในการรักษาความสะอาดทั้งภายในชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวทุกจุด โดยการติดป้ายห้ามทิ้งขยะและจัดวางถังขยะไว้ตามจุดต่าง ๆ อย่างเหมาะสม รวมถึง การแบ่งหน้าที่ในการรักษาความสะอาด เช่น คอยดูแลไม่ให้ขยะล้นถังหรือส่งกลิ่นรบกวน นอกจากนี้ยังต้องคอยเตือนนักท่องเที่ยวไม่ให้ทิ้งขยะ สิ่งปฏิกูลลงในแม่น้ำลำห้วย พื้นที่สาธารณะ พื้นที่ป่า และไม่ให้ลักท่องเที่ยวก่อกองไฟในจุดที่ไม่ได้รับอนุญาต

6. แนวทางการพัฒนาด้านการตลาดและการบริการ

จัดให้มีการประชุม เพื่อวางแผนการบริการให้มีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนดอยู่เสมอ โดยให้สมาชิกในหมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อพัฒนาทักษะความสามารถในการให้บริการรวมถึงการติดตามประเมินผล และค้นหากลยุทธ์ทางการตลาดให้ทัดเทียมคู่แข่งอยู่ตลอดเวลา

รูปแบบที่เหมาะสมของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล และค้นหาแนวทางร่วมกับชาวบ้านทำให้ได้รูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของหมู่บ้าน ปางไม้ตะเคียน ดังนี้

การจัดรายการนำเที่ยว แบ่งเป็น 2 รูปแบบ

1. รูปแบบการท่องเที่ยว แบบไปเช้า-เย็นกลับ

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวไม่ต้องเสียเวลามากนัก และสามารถพักผ่อนได้อย่างอิสระ เน้นการเดินป่าศึกษาธรรมชาติและการร่วมรับประทานอาหารท่ามกลางน้ำตกตกตม

2. รูปแบบการท่องเที่ยวแบบค้างคืน (2 วัน 1 คืน)

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากนักท่องเที่ยวจะสามารถชื่นชมกับธรรมชาติและสถานที่พักผ่อนอื่น ๆ เพิ่มขึ้น ก็ยังจะได้สัมผัสกับประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านอย่างลึกซึ้งขึ้นอีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนกรณีศึกษาหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ตำบลออนเหนือ อําเภอออนเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อแนวคิดในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยว แบบยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วม รวมถึงวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคทางการท่องเที่ยวและหาแนวทางพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยการร่วมกันกับชาวบ้าน เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมกับหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนแห่งนี้

จากผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนมีจิตสำนึกที่ดี มีความเอื้ออาทรต่อกันในการพัฒนาชุมชนของตนเองสอดคล้องกับผลงานวิจัยของประมวล รจนเดว (242 : 84) ซึ่งกล่าวได้ว่าชุมชนเข้มแข็งคือ ชุมชนที่มีศักยภาพสามารถกำหนดทิศทางคุณค่า และวิถีการดำเนินชีวิต ประกอบกับอุปนิสัยของคนในชุมชนส่วนใหญ่มีความชอบที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนร่วมให้สำเร็จลุล่วง ดังนั้นหากได้รับการชี้แนะที่ถูกต้องและได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม ก็จะสามารถก้าวไปสู่วางความสำเร็จได้โดยไม่ยากนัก ซึ่งตรงกับความหมายของการมีส่วนร่วมที่นำชัย ทนุผล (2529 : 17) สรุปไว้ว่าเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชน มีการกระทำออกมาในลักษณะของการ ทำงานร่วมกันเพื่อสนับสนุนสถานภาพทางสังคมของชุมชน โดยร่วมแรงร่วมใจกันในเรื่อง งบประมาณ ปัญหา ความต้องการ การวางแผน และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกำปัญหาที่กำลังประสบอยู่ให้ลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน และช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดกับคนในชุมชน ทำให้การดำเนินโครงการต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ มีผลให้สามารถช่วยตนเองได้ในระยะยาว โดยไม่ต้องคอยพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเอกชนต่อไป

ทางด้านแนวคิดที่ศักยภาพของชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งเป็นวิธีการหรือเครื่องมือ การวางแผนกลยุทธ์ที่รู้จักและใช้กันอย่างแพร่หลาย โดยผู้วิจัยคือวิธีการ และแนวคิดของนันทิยา หุตานวัตร และคณะ (2542 : 10-15) มาเป็นหลักในการดำเนินการและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับชุมชนหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนจากแนวคิดดังกล่าวทำให้ผลการวิเคราะห์ออกมาเป็นที่น่าพึงพอใจอย่างยิ่ง ผู้วิจัยและคนในชุมชนสามารถเข้าใจปัญหาต่าง ๆ อย่างลึกซึ้งซึ่งอีกทั้งยังก่อให้เกิดความสามัคคีเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ซึ่งล้วนเป็นผลดีต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วมของธีรพงษ์ แก้วหาวงษ์ (2544 : 200-206) ซึ่งยึดหลักการเรียนรู้จากชาวบ้านโดยตรง ศึกษามุมมอง กรอบแนวคิดของชุมชนที่มีต่อปัญหา หรือการพัฒนาในแต่ละด้าน มีความยืดหยุ่น ไม่ยึดติดรูปแบบและวิธีการที่

ตายตัว แต่ปรับตัวและวิธีการให้เข้ากับกระบวนการเรียนรู้ที่กำลังดำเนินอยู่ ประการสำคัญต้องไม่ยึดเอาตัวเองเป็นหลัก เปิดใจให้กว้างเรียนรู้ และรับฟังผู้อื่น เพื่อให้เข้าถึงปัญหาและความจำเป็นเร่งด่วนของชุมชน

ผลที่ได้รับจากการวิเคราะห์ทำให้ได้รูปแบบการทองเที่ยวแบบยั่งยืนที่เหมาะสมกับสภาพชุมชน หมู่บ้านปางไม้ตะเคียน และตรงตามวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่กำหนดไว้แต่แรกเริ่ม ดังที่ ชูสิทธิ์ ชูชาติ (2538 : 32) กล่าวว่า การทองเที่ยวแบบยั่งยืนคือ การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณวัตถุสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี ที่มีอยู่จำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการพัฒนานำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยพยายามลดความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากร หรือก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรให้น้อยที่สุด และทะนุบำรุงสงวนรักษาทรัพยากรให้คงอยู่ในสภาพเดิมตลอดไป ซึ่งข้อความดังกล่าวตรงตามความต้องการของชาวบ้านในชุมชนหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน ดังนั้นเมื่อเน.จิตตี บวกกับคนในชุมชนเข้าใจ และเห็นด้วยกับแนวคิด จึงไม่เป็นการยากที่จะสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมขึ้น เพียงแต่คนในชุมชนต้องได้รับการอบรมเพิ่มเติม เพื่อพัฒนาศักยภาพในข้างต้นโดยเฉพาะการปรับปรุงบุคลิกภาพและความเชื่อมั่นในตนเอง เนื่องจากหมู่บ้านปางไม้ตะเคียนเป็นชุมชนที่สงบ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีมาก แต่ก็ต้องมีการพัฒนาด้วย เพื่อจะได้มีความพร้อมที่จะรับมือกับแรงกดดันที่ต่างถิ่นที่อาจเข้าสร้างความวุ่นวายในรูปแบบต่าง ๆ หรือเอาโรคเอาเปรียบคนในชุมชน เช่น นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน ซึ่งการกระทำดังกล่าวอาจสร้างความเสียหายให้กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ดังนั้นคนในชุมชนจึงต้องเข้มแข็ง และกล้าแสดงออก กล้าคัดค้าน การกระทำที่ไม่ถูกต้องดังกล่าว เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชุมชนและทรัพยากรทางธรรมชาติให้ดำรงอยู่ต่อไป

จากกระบวนการวิจัย วิจัย และวิเคราะห์ร่วมกับชาวบ้านทำให้เกิดความชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยและคนในชุมชน ต่างเข้าถึงความต้องการที่แท้จริงและเป็นที่น่าพอใจว่าคนในชุมชน มีศักยภาพมากพอที่จะพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เข้มแข็ง และกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แม้จะไม่ใหญ่โตมากแต่ก็มีความพอเหมาะพอดีกับพื้นที่และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีอยู่ไม่ทิ้งไว้ให้เปล่าประโยชน์ แต่นำมาใช้ประโยชน์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง รวมไปถึงอนุรักษ์ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างผู้ที่มีความเข้าใจและมีจิตสำนึกที่ดี

ข้อเสนอแนะ

จากผลของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าคนในชุมชนมีศักยภาพเพียงพอในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ หากได้รับการแนะนำ

ที่ถูกต้องและสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม ก็จะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นให้บรรเทาเบาบางหรือหมดไปได้ ซึ่งปัญหาที่พบในปัจจุบัน และที่มีแนวโน้มว่าอาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ผู้วิจัยมีแนวทางในการแก้ปัญหาและป้องกันดังนี้

1. ควรจัดให้มีการประชุมให้ความรู้ และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแบบแผนการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน และแนวทางการแก้ปัญหา แนวทางในการปรับปรุงพัฒนาอย่างน้อยที่สุดเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อร่วมกันวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรค ให้มีข้อมูลที่ทันสมัยและตรงตามความเป็นจริงอยู่ตลอดเวลา
2. จัดหาแกนนำชาวบ้านที่มีอุปนิสัยชอบศึกษาความรู้ให้คอยติดตามข่าวสาร และศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการท่องเที่ยว เพื่อนำมาเผยแพร่ให้ชาวบ้านคนอื่น ๆ ได้รับรู้และเข้าใจอีกต่อหนึ่ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้สามารถช่วยพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวให้มีความทันสมัย ทันต่อเหตุการณ์ในปัจจุบัน และสามารถนำข้อมูลความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวภายในท้องถิ่นได้
3. จัดกิจกรรมที่มีประโยชน์ในการสร้างจิตสำนึกที่ดีของคนในชุมชนด้านต่าง ๆ หรือกิจกรรมที่จะช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนมีกำลังที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต่อไปอย่างไม่ทอดทิ้ง ไม่ว่าจะเกิดปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ก็ตาม
4. ควรจัดให้มีคณะกรรมการของหมู่บ้าน ซึ่งมีหน้าที่ในการตรวจสอบมาตรฐานในการปฏิบัติหน้าที่ของคนในชุมชนให้มีความต่อเนื่องชัดเจน เพื่อศักยภาพที่มั่นคงของแหล่งท่องเที่ยว
5. จัดหาแนวทางการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว โดยนำเสนอจุดดี จุดเด่น จุดที่น่าสนใจออกเผยแพร่ และประสานงานกับธุรกิจนำเที่ยว บริษัททัวร์ โรงแรมและที่พักต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว และจัดเป็นรายการนำเที่ยวของบริษัทนำเที่ยวเหล่านั้น โดยอาจทำร่วมกับรายการนำเที่ยวของบริษัทนำเที่ยวเหล่านั้น โดยอาจทำร่วมกับรายการนำเที่ยวอื่น ๆ ที่อยู่ในบริเวณหรือเส้นทางใกล้เคียง เพื่อให้รายการนำเที่ยวน่าสนใจมากขึ้น
6. ควรจัดให้มีการประเมินผล จากนักท่องเที่ยวที่มาพักโดยใช้วิธีการสอบถามอย่างเป็นแบบอย่างว่ามีความรู้สึกเช่นไร ควรมีการปรับปรุงในเรื่องใด อย่างไรบ้าง และนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์ปรับปรุงเพื่อให้เกิดการพัฒนาในโอกาสต่อไป
7. ควรมีการประสานงานและการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในพื้นที่ โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในหมู่บ้านอย่างเต็มที่ให้แก่คนในชุมชนว่ามีหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุน

บรรณานุกรม

- ส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม,กรม. การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : ดอกเบี๊ยะ, 2540.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศภาคเหนือ. กรุงเทพฯ :
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538.
- _____. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี 2538 – 2539 . กรุงเทพฯ :
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2539.
- เกษม จันทร์แก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : อักษรสยาม, 2530.
- เกื้อ วงศ์บุญสิน. ประชากรกับการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- โครงการสังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสังคมและวัฒนธรรม. เชียงใหม่
: คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.
- โครงการพัฒนาที่สูงไทยเขตรมภ์. สัถยภาพชุมชนกับการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ม.
ป.ท., 2540.
- จิรพรรณ กาญจนจินดา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : มหาลัย ลีธรรมคำแหง, 2523.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติ. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในมณฑลยูนนาน : ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวนครคุนหมิง เมืองดู
นนาน และเมืองลูซี. กรุงเทพฯ : สำนักงานศาลาภาชีนราชภัฏ, 2538.
- _____. โครงการรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาว. รายงานการวิจัยฉบับ
สมบูรณ์. เชียงใหม่ : โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, 2544.
- ถวิล กัลยาณพิเศษ. วิเคราะห์ทัศนภาพการพึ่งพาตนเองในชุมชนชนบท. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- ธีรยุทธ์ เสนิงวงศ์ ณ อุบลราชธานี. เอกสารการสอนชุดวิชา การศึกษากับชีวิตและชุมชนหน่วยที่ 1 – 8.
พิมพ์ครั้งที่ 3. นครบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.
- นิรุฒ ไชยกุล. “คุณภาพของประชากรกับการพัฒนาชุมชน”, วารสารเพื่อพัฒนาชุมชน . 17,1
(พฤศจิกายน 2521) : 17 – 18
- นัต เรืองพานิช. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2539.
- นันทิยา หุตานวัตร และคณะ. SWOT การวางแผนกลยุทธ์ ธุรกิจชุมชน. เชียงใหม่ : ฝ่ายผลิตและ
บริการเอกสารสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542
- นำชัย ทนุผล. รายงานการวิจัยเรื่อง การสนองตอบของประชาชนที่มีต่อโครงการพัฒนาท้องถิ่นระยะ
ที่ 2. เชียงใหม่ : สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, 2529.

- ประเวศ วะสี. ยุทธศาสตร์ชาติ : เพื่อความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน , 2542.
- ปฐพี อากมานนท์ มอนซอน และคณะ. โครงการศึกษาผลกระทบของการท่องเที่ยวเดินป่าต่อ
สถานะแวดล้อมและประชาชนในท้องถิ่น. ม.ป.ท. , 2535”
- ปรัชญา เวสารัตน์. การเรียนรู้ชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2528.
- พงษ์ไพบลีย์ สีลาธารเวทย์. กระบวนการพัฒนาชุมชน. กาญจนบุรี : ภาควิชาสังคมศาสตร์ สถาบัน
ราชภัฏกาญจนบุรี, 2542.
- พิเชษฐ์ พิมลศรี. ผลกระทบการท่องเที่ยวเดินป่า ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่.
เชียงใหม่ : ปริญญาโทพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- ไพรัตน์ เดชะรินทร์. นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์ การพัฒนาปัจจุบัน
ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณะสุข
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2527
- ภราเดช พัทธวิเชียร. “พัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ยั่งยืน”. จุลสารการท่องเที่ยว. 15, 2 (เมษายน
2539) : 5.
- มนตรี ศรีสมบัติ. สังคมไทยกับการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สักดิ์โส อารัมภ์, 2534.
- มนัส สุวรรณ. นิเวศวิทยากับการพัฒนาเศรษฐกิจ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2538.
- ลีศึก ฤทธิ์เนติกุล. การมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าม้งบ้านคอกปุยช่างเคียน ในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยสุเทพ-ปุย จังหวัด
เชียงใหม่. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2528.
- วิไลภรณ์ ชันดีสิทธิ์. ทัศนคติของเกษตรกร ต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
บ้านแม่สา. เชียงใหม่ ; ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541.
- ศรีพร สมบุญธรรม. “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”. จุลสารการท่องเที่ยว. 12, 2 (เมษายน
2536) : 26.
- ศรันย์ เลิศรักษ์มงคล. “การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน”, จุลสารการท่องเที่ยว. 16,1
(เมษายน 2540) : 14.
- สมชาย สอนเมือง. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้าการพิมพ์,
2541.
- สร้อยศรี อาสาสรรพกิจ. การศึกษาเพื่อหาปัจจัยในการกำหนดความพร้อมของผู้ประกอบการธุรกิจ
นำเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือตอนบน. เชียงใหม่ : ปริญญาโทการศึกษามหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- สายทอง วิจิธาภา. วิเคราะห์สภาพปัญหาปัจจุบันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนบ้านยาว.
เชียงใหม่ : ปริญญาโทศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2544.

สุทธิ ทรัพย์ใหญ่. ร่วมใจอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, 2537.

สุเมธ ชุมสายและคณะ. แผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : บริษัทสถาปนิก, 2529.

สารนิเทศ, สำนัก. หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : กรมป่าไม้, 2536.

อคิน รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสการพิมพ์, 2527.

Fennell, David A. *Ecotourism an Introduction*. London : Routledge, 1999.

Fisk, E.K., *Development Goal in Rural Melanesia*. A/D/C Reprint, February, 1972.

Kinnarid, Vivian, and Hall, Derek. Ed. *Tourism : Management of Facilities*. New York : John Wiley & Sons, 1994.

Rogers, Anthea, and Slinn, Judy. *Tourism : Management of Facilities*. Singapore : Longman Group UK, 1993.

Theobald, William. *Global Tourism : The Next Decade*. 2 nd. Ed. London : Betterworth Heinemann LTD, 1994.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางวรรัฐพร ปัญญาปิ่น
วัน เดือน ปี เกิด	28 มีนาคม 2515
ที่อยู่ปัจจุบัน	127/1 หมู่ที่ 10 ต.ออนเหนือ กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ รหัสไปรษณีย์ 50130
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2530 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนพิศิษฐ์อนุสรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2533 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนคลองปางวิทยาคม จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2543 ศิลปศาสตรบัณฑิต วิชาเอกอังกฤษธุรกิจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ประสบการณ์การทำงาน	พ.ศ. 2544 – 2546 ดูแลการผลิตและจัดส่งสินค้า โรงงานหวายไทยแอนติก อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน ดูแลการส่งออกสินค้าต่างประเทศ บริษัท โปรอินด์สเทรียล จำกัด อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่

ภาคผนวก

Rajabhat Chiangmai University

ภาคผนวก ก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ภาคผนวก ก - 1

แบบบันทึกการสังเกตการณ์

ภาคผนวก ก - 2

แนวทางการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ

Rajabhat Chiangmai University

ภาคผนวก ก – 1

แบบบันทึกการสังเกตการณ์

สถานที่

วันที่ เดือน พ.ศ.

- จำนวนครัวเรือน และสมาชิกในครัวเรือนของหมู่บ้าน
- บุคลิกลักษณะ การพูดคุย อุปนิสัยใจคอของคนในหมู่บ้าน ที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
- สภาพความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้าน
- บรรณาคาศ สิ่งแวดล้อม สภาพโดยรวมของหมู่บ้าน

- ความคิดเห็น ความต้องการของชาวบ้าน ในการพัฒนาหมู่บ้านให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....

.....

.....

.....

- กิจกรรมของหมู่บ้าน.....

.....

.....

- ประเด็นที่น่าสนใจ.....

.....

.....

.....

- ผลการวิเคราะห์ที่ได้จากการสังเกตการณ์.....

.....

.....

.....

- ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

Rajabhat Chiangmai University

ภาคผนวก ก – 2

แนวทางการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ

สถานที่ในการสัมภาษณ์..... ชื่อหมู่บ้าน.....

ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

สัมภาษณ์วันที่..... เวลา.....

ผู้ทำการสัมภาษณ์.....

จำนวนผู้ให้สัมภาษณ์..... ได้แก่ 1.

2.

3.

4.

1. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงหรือไม่
อย่างไร.....

2. ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีวัฒนธรรมของหมู่บ้านมีอะไรบ้างเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่
อย่างไร.....

3. วิถีชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวบ้านเป็นอย่างไร.....

4. ประชากรในหมู่บ้านประกอบอาชีพหลักอะไร มีอาชีพเสริมหรือไม่อย่างไร.....

5. รายรับรายจ่ายของแต่ละครอบครัวเป็นอย่างไร เพียงพอหรือไม่.....
.....
.....
6. สภาพทางการศึกษาของคนในหมู่บ้านเป็นอย่างไร มีลักษณะนิสัยใฝ่รู้หรือไม่.....
.....
.....
7. สภาพทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านเป็นอย่างไร.....
.....
.....
8. สถานที่ซึ่งใช้ในการพักผ่อนหย่อนใจของสมาชิกในหมู่บ้าน มีที่ใดบ้าง.....
.....
.....
9. ปัจจุบันความปลอดภัยทางด้านร่างกายและทรัพย์สินภายในหมู่บ้านมีเพียงพอหรือไม่.....
.....
.....
10. ระบบสาธารณสุข ครอบคลุมในหมู่บ้านและพื้นที่ใกล้เคียงเป็นอย่างไร.....
.....
.....
11. สภาพเส้นทางคมนาคม ทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านเป็นอย่างไร.....
.....
.....

12. สถานบริการด้านอนามัยของหมู่บ้าน มีหรือไม่ อะไรบ้าง.....

.....
.....

13. ชาวบ้านมีพื้นฐานของความสามัคคี ร่วมมือร่วมแรงในการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวมหรือไม่
อย่างไร.....

.....
.....

14. มีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง หากจะพัฒนาหมู่บ้านให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....

.....
.....
.....

15. ชาวบ้านต้องการจะมีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนหรือไม่ เพราะเหตุ
ใด.....

.....
.....

Rajabhat Chiangmai University

ภาคผนวก ข

ตาราง แสดงผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>1. ด้านพื้นที่</p> <p>1.1 มีลักษณะภูมิอากาศที่เย็นสบายไม่หนาวไม่ร้อนจนเกินไป</p> <p>1.2 มีสถานที่พักผ่อนทางธรรมชาติหลายแห่งซึ่งสามารถพัฒนาให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่น วังเย็น น้ำตกตาดเหมย เขื่อนเก็บน้ำแม่ออน เป็นต้น</p> <p>1.3 การคมนาคมสะดวกสามารถนำรถยนต์หรือรถบัสเข้าไปจอดถึงภายในหมู่บ้าน หรือหากนักท่องเที่ยวที่ไม่มียานพาหนะ ก็สามารถใช้บริการรถโดยสารจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปลงที่ตลาดสันกำแพง และว่าจ้างรถจักรยานยนต์ไปเข้าไปส่งถึงตัวหมู่บ้านได้</p> <p>1.4 สถานที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่เพียง 45 กิโลเมตร</p>	<p>1. ด้านพื้นที่</p> <p>1.1 จากปากทางเข้าหมู่บ้านจนถึงตัวหมู่บ้านซึ่งมีระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร บางจุดเป็นถนนลูกรังทำให้เกิดความไม่สะดวกในการเดินทาง โดยเฉพาะในฤดูฝนจะมีโคลนและน้ำขัง</p> <p>1.2 ในบางช่วงของฤดูฝน หากฝนตกหนักอาจเกิดน้ำท่วมขังในหมู่บ้าน และต้องใช้เวลาประมาณครึ่งวัน น้ำจึงจะลด</p> <p>1.3 ชาวบ้านมักตัดต้นไม้ที่มีอยู่ในป่าไปขายรวบรวมจำนวนมาก โดยปราศจากการปลูกทดแทน</p>
<p>2. ด้านระบบสาธารณูปโภค</p> <p>2.1 มีไฟฟ้าเข้าถึงตัวหมู่บ้านและทุกหลังคาเรือนของหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน</p> <p>2.2 มีน้ำประปาภูเขา ซึ่งชาวบ้านทำที่เก็บกักน้ำไว้และปล่อยแจกจ่ายไปตามท่อประปา สู่ทุกหลังคาเรือน</p> <p>2.3 มีสถานอนามัย และโรงพยาบาลของรัฐที่คอยให้บริการ ซึ่งตั้งอยู่ไม่ห่างไกลจากตัวหมู่บ้านมากนัก</p>	<p>2. ด้านสาธารณูปโภค</p> <p>2.1 น้ำดื่มที่ชาวบ้านใช้ในการบริโภค เห็นได้ชัดว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในด้านสุขอนามัย ซึ่งในระยะยาวอาจเกิดอันตรายต่อสุขภาพ</p> <p>2.2 การติดต่อสื่อสารโดยการใช้โทรศัพท์ก่อนข้างลำบาก เนื่องจากไม่มีโทรศัพท์สาธารณะและโทรศัพท์ภายในหมู่บ้าน อีกทั้งยังเป็นจุดอับสัญญาณสำหรับโทรศัพท์มือถือบางรุ่นด้วย</p>

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>3. ด้านชุมชน</p> <p>3.1 ชาวบ้านมีความต้องการและความพร้อมที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้ดีขึ้นในทุกๆด้าน มีความคิดสร้างสรรค์ และใฝ่รู้</p> <p>3.2 ชาวบ้านมีศักยภาพเพียงพอที่จะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วางแผน และปฏิบัติตามแผนรวมถึงมีความสามัคคีกันอย่างเหนียวแน่น</p> <p>3.3 ชาวบ้านมีลักษณะนิสัยของการเป็นเจ้าบ้านที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ตามแบบฉบับของชาวชนบท</p>	<p>3. ด้านชุมชน</p> <p>3.1 ชาวบ้านส่วนใหญ่ขายที่ดินทำกินของตนเอง ที่ดินเหล่านั้นอาจถูกทำลายความเป็นธรรมชาติลงไปอนาคต ซึ่งหมายถึงการสูญเสียทรัพยากรทางธรรมชาติอย่างถาวร</p> <p>3.2 ภายในหมู่บ้านยังมีเหตุการณ์ลักเล็กขโมยน้อยเกิดขึ้น หากเกิดกับนักท่องเที่ยวจะส่งผลเสียขึ้นในแง่ของความปลอดภัย</p> <p>3.3 ในบางจุดของทางเดินป่าจะพบว่ามีขยะถูกทิ้งเรี่ยราดหลายจุด ทำให้ความสวยงามของทัศนียภาพสูญเสียไป</p>
โอกาส	อุปสรรค
<p>1. มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่งตั้งอยู่ระหว่างทางจากตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่จนถึงหมู่บ้านปางไม้ตะเคียน เช่น ศูนย์ศิลปะ หัตถกรรมต่างๆ ถ้ำแม่ออน น้ำพุร้อนสันกำแพง เป็นต้น</p> <p>2. ปัจจุบันกำลังมีการก่อสร้างสนามบินขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ไม่ห่างจากตัวบ้าน ซึ่งจะดึงดูดนักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย</p> <p>3. ปัจจุบันภาครัฐให้การสนับสนุน ในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน</p> <p>4. หมู่บ้านบางไม้ตะเคียนเป็นเขตพื้นที่ชนบทที่มีอัตราค่าครองชีพต่ำเมื่อเทียบกับในตัวเมือง จึงเหมาะสำหรับภาวะเศรษฐกิจโลกที่กำลังตกต่ำขณะนี้</p> <p>5. สถานการณ์ทางภาคใต้ของไทยทำให้อากาศเหนือกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ซึ่งจะส่งผลให้หมู่บ้านบางไม้ตะเคียนจะได้รับโอกาสทางการท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น</p>	<p>1. การสร้างสนามบินก่อสร้างส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติอันเป็นปัจจัยหลักของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน</p> <p>2. ปัจจุบันการแข่งขันทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีสูงขึ้น เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีขึ้นในหลายพื้นที่</p> <p>3. ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์โลกสูงมาก การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมรับมือตลอดเวลา</p>

